

PROFESIONĀLĀS BAKALAURA
STUDIJU PROGRAMMAS
“POLICIJAS DARBS”

**NOSLĒGUMA PĒTNIECISKO DARBU
KOPSAVILKUMI**

2023./2024.

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

JURIDISKĀ FAKULTĀTE

RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES
PROFESIONĀLĀS BAKALaura
STUDIJU PROGRAMMAS
“POLICIJAS DARBS”

**NOSLĒGUMA PĒTNIECISKO DARBU
KOPSAVILKUMI**

2023./2024. MĀCĪBU GADS

UDK 351.74 (048.4)
R 99

Rīgas Stradiņa universitātes profesionālās bakalaura studiju programmas
“Policijas darbs” noslēguma pētniecisko darbu kopsavilkumi
(2023./2024. mācību gads). Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2024. 87 lpp.
https://doi.org/10.25143/rsu-jur-polic_2023-2024_bdk

IPD-4131

© Rīgas Stradiņa universitāte, 2024
Dzirciema iela 16, Rīga, LV-1007

ISBN 978-9934-618-37-6 (drukāts izdevums)
ISBN 978-9934-618-38-3 (digitāls izdevums tiešsaistē)

Saturs

Priekšvārds. <i>Jānis Grasis</i>	5
Speciālās izmeklēšanas darbības narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgas aprites noziegumu atklāšanā. <i>Dmitrijs Vorobjovs</i>	7
Nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšana. <i>Aleksandra Rakovska</i>	17
Mikromobilitātes elektrisko rīku ietekme uz ceļu satiksmes drošību – pārķāpumu prevencija, ceļu satiksmes negadījumu analīze un problemātika. <i>Roberts Prulis</i>	23
Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi krimināltiesībās. <i>Oļegs Šalajevs</i> ...	33
Atbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku tiesiskais regulējums un problemātika. <i>Krista Sproģe</i>	38
Paš aizsardzības šaujammieroču aprites tiesiskā regulējuma izvērtējums. <i>Elvis Keišs</i>	47
Apcietinājuma piemērošanas teorētiskie un praktiskie aspekti. <i>Aleksandra Šaroščenkova</i>	55
Dienesta suņu izmantošana personu meklēšanas pasākumos: normatīvais regulējums un piemērošanas prakse. <i>Inga Sabo</i>	61
Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā. <i>Rinalds Ķimenis</i>	70
Policijas darba organizācija sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā publiskos pasākumos: tiesiskie un praktiskie aspekti. <i>Jānis Balodis</i>	78
Pielikums. Profesionālā bakalaura studiju programma "Policijas darbs"	85

Priekšvārds

Pēc tam, kad tika likvidēta Latvijas Policijas akadēmija, Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) Juridiskā fakultāte jau 2011. gadā uzsāka policijas amatpersonu izglītošanu. Iesākumā apmācība tika īstenota profesionālajā bakalaura studiju programmā "Tiesību zinātne". Pēc tam 2016. gadā RSU Juridiskajā fakultātē tika izveidots jauns studiju virziens "Iekšējā drošība un civilā aizsardzība".

RSU Juridiskā fakultāte šobrīd īsteno pirmā cikla profesionālās augstākās izglītības studiju programmu "Policijas darbs" (bakalaura līmenis), ko īsteno pēc Valsts policijas koledžas īsā cikla profesionālās augstākās izglītības studiju programmas apguves. Tas notiek Iekšējās drošības akadēmijas ietvaros, par ko 2022. gada 25. oktobrī tika parakstīts konsorcijs līgums starp Iekšlietu ministriju, Valsts policijas koledžu, Rīgas Stradiņa universitāti un Latvijas Universitāti. Konsorcijs tika izveidots kopīga mērķa sasniegšanai, apvienojot resursus augsti kvalificētu speciālistu sagatavošanā darbam Latvijas tiesībaizsardzības iestādēs, bet neveidojot jaunu juridisku personu.

Lai policijas darbinieku pētnieciskajos darbos iegūtā informācija, secinājumi un priekšlikumi būtu apzināti un lai ar tiem plašāk varētu iepazīstināt gan speciālistus, gan sabiedrību kopumā, RSU Juridiskā fakultāte ir sagatavojusi studiju programmas "Policijas darbs" labāko noslēguma bakalaura darbu kopsavilkumu. Pētnieciskie darbi ir izstrādāti Valsts policijas darbības jomā ar konstruktīvi lietišķu ievirzi: pētniecisko darbu tēmas ir aktuālas noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības nodrošināšanas jomā. Studentu pētījumi dažādos policijas darba virzienos ir veikti ar pamatotiem secinājumiem un konstruktīviem priekšlikumiem normatīvās bāzes pilnveidošanai un ir vērsti uz policistu ikdienas darba pienākumu veikšanas un veicamo darbu efektivitātes uzlabojumiem.

Šajā kopsavilkumā atradīsiet pētījumus par: policijas darba organizācijas tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā publiskos pasākumos; pašaizsardzības šaujammieroču aprites tiesiskā regulējuma izvērtējumu; krāpšanas problēmām automatizētā datu apstrādes sistēmā; mikromobilitātes elektrisko rīku ietekmi uz ceļu satiksmes drošību, ietverot pārkāpumu prevenciju un ceļu satiksmes negadījumu analīzi; nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu; dienesta suņu izmantošanu personu meklēšanas pasākumos, apskatot normatīvo regulējumu un piemērošanas praksi; atbildību par cietsirdīgu

izturēšanos pret dzīvnieku, ietverot tiesisko regulējumu un tā piemērošanas problemātiku; medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu krimināltiesībās; apcietinājuma piemērošanas teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem; speciālās izmeklēšanas darbībām narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgas aprites noziegumu atklāšanā.

Novēlu visiem interesantiem raitu lasīšanu, iepazīstoties ar studentu pētnieciskajiem atzinumiem, un pašiem absolventiem veiksmīgu karjeru Iekšlietu ministrijas sistēmas struktūrās!

RSU Juridiskās fakultātes dekāns
profesors **Jānis Grasis**

Speciālās izmeklēšanas darbības narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgas aprites noziegumu atklāšanā

Darba autors: **Dmitrijs Vorobjovs**
Darba vadītājs: *Mg. iur. Ģirts Zalāns*

Saturs

Anotācija

Annotation

Ievads

1. Speciālo izmeklēšanas darbību jēdziens un vēsturiskā attīstība
2. Speciālo izmeklēšanas darbību būtība un tiesiskais raksturojums
 - 2.1. Speciālo izmeklēšanas darbību veidi un to raksturojums
 - 2.2. Speciālo izmeklēšanas darbību mijiedarbība ar operatīvās darbības pasākumiem noziedzīgo nodarījumu atklāšanā
3. Narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprite jēdziens un tiesiskais regulējums
4. Speciālo izmeklēšanas darbību praktiskā izmantošana un problemātika narkoziņegumu atklāšanā
 - 4.1. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas intensitāte un sasniedzamais rezultāts
 - 4.2. Speciālo izmeklēšanas darbību pielietošanas praktiskās problēmas

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Pielikumi

Anotācija

Bakalaura darba aktualitāti nosaka tas, ka noziedzīgie nodarījumi, kas ir saistīti ar nelikumīgu narkotisko, psihotropo vielu apriti, ieņem stabilu pozīciju kopējā noziedzīgo nodarījumu sarakstā, taču atšķirībā no tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā zādzības, krāpšana, laupīšana vai miesas bojājumu nodarīšana narkotisko, psihotropo vielu nelikumīga aprite ne tikai skar konkrētu noziedzīgā nodarījuma cietušo personu, bet arī ietekmē kopējo kriminogēno situāciju valstī un veicina indivīdu sociālo degradāciju, kā rezultātā palielinās pārējo noziedzīgo nodarījumu skaits.

Narkotiskās, psihotropās vielas līdz gala patērētājam nonāk ar tirgotāju starpniecību, un šo tirgotāju saukšanai pie likumā noteiktās atbildības tiek izmantotas arī speciālās izmeklēšanas darbības. Šo darbību rezultātā tiek iegūtas ziņas par faktiem, kas ļauj saukt pie kriminālatbildības narkotiku tirgotājus, tādā veidā uzlabojot kriminogēno situāciju valstī, mazinot noziedzības līmeni un veicinot kopējo valsts sociālekonomisko attīstību. Bakalaura darbā tika izpētīta gan teorētiskā speciālo izmeklēšanas darbību joma, gan praktiskā, analizējot un izpētot konkrētus kriminālprocesus narkonoziegumu jomā, kuru izmeklēšanā tika izmantotas speciālās izmeklēšanas darbības. Pētījumā tika identificētas teorētiska un praktiska rakstura problēmas, kas skar speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanu narkotisko, psihotropo vielu nelegālās aprites kontekstā.

Pētījuma mērķis bija izpētīt speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskos un praktiskos aspektus narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites noziegumu atklāšanā, analizēt teorētisko bāzi un pastāvošo praksi Valsts policijas darbā, identificēt esošās problēmas un izvirzīt priekšlikumus.

Bakalaura darbs sastāv no 75 lappusēm un 12 pielikumiem.

Ievads

Bakalaura darba tēmas aktualitāti nosaka strauja narkotisko, psihotropo vielu izplatība visā pasaulē, tajā skaitā Latvijā. Narkotisko vielu izplatība palielina šo vielu patēriņu, kas veicina iedzīvotāju mirstību un pasliktina kopējo veselības stāvokli, ilgtermiņā ietekmējot valstu sociālekonomisko stāvokli.

Saskaņā ar ANO Narkotiku un noziedzības apkarošanas biroja (*United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC*) 2021. gada Pasaules ziņojumu par narkotikām 2019. gadā apmēram 275 miljoni cilvēku visā pasaulē lietoja narkotikas, kas ir par 22% vairāk nekā 2010. gadā, turklāt visstraujākais patēriņa pieaugums bija vērojams attīstības valstīs. Visizplatītākā narkotika bija kanabiss jeb marihuāna – 2019. gadā to lietoja aptuveni 200 miljoni cilvēku visā pasaulē. No 2010. gada līdz 2019. gadam par 41% pieauga mirstība, kas ir saistīta ar opioīdu lietošanas blakusparādībām. Amerikas Savienotajās Valstīs 2020. gadā narkotiku pārdozēšanas izraisīto

nāves gadījumu skaits, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 29,4% – līdz 93 331 gadījumam, no kura 69 710 gadījumi bija saistīti ar opioīdu pārdozēšanu, savukārt galvenais mirstības pieauguma cēlonis bija nelikumīgi ražota fentanila un sintētisko opioīdu lietošana. Narkotiku nelikumīga aprīte ir atkarīga no piedāvājuma un pieprasījuma dinamikas, tāpēc, lai veiksmīgi apkarotu šo ļaunumu, valstīm liela uzmanība būtu jāpievērš piedāvājuma un pieprasījuma samazināšanai, pamatojoties uz kompleksām stratēģijām un politiku, kuru īstenošanā būtu jāiesaista valsts institūcijas, privāto sektoru un pilsoniskā sabiedrība.¹

Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centra 2020. gada ziņojumā, līdzīgi kā iepriekšējos gados, Latvija pieminēta vairāku ar narkotiku lietošanu saistītu aspektu kontekstā – Latvijā ir viens no augstākajiem C vīrushepatīta seroprevalences rādītājiem injicējamo narkotiku lietotājiem, valstī ir salīdzinoši augsts narkotiku lietošanas izraisītu jaunu (t. i., jaunāku par 30 gadiem) cilvēku nāves gadījumu skaits, kā arī viens no augstākajiem problemātiskas opioīdu lietošanas rādītājiem uz iedzīvotāju skaitu. Šie dati atkārtoti apliecina, ka mūsu valstī narkotiku lietošana joprojām ir būtiska sabiedrības veselības jomas problēma.²

Narkomānija ir viens no galvenajiem cēloņiem, kāpēc paaugstinās organizētās noziedzības līmenis un veidojas organizētās noziedzīgās grupas, kas no narkotiku aprītes gūst lielu peļņu, kā rezultātā tiek destabilizēta sabiedrība, traucējot un negatīvi ietekmējot valsts ekonomiku un finanšu sektoru. Praktiskā analīze rāda, ka izmantotajām metodēm cīņā ar narkomāniju nav gaidītā efekta.³

Viens no svarīgākajiem jebkuras valsts uzdevumiem ir nodrošināt savu pilsoņu un iedzīvotāju dzīvības, mantas un likumīgo interešu neaizskaramību, novēršot un laikus atklājot noziegumus. Šī uzdevuma īstenošana galvenokārt ir policijas un tās dienesta – kriminālpolicijas – pienākums. Lai efektīvi izpildītu šo pienākumu, visiem policijas dienestiem ir jāsadarbojas un jāatbalsta kriminālpolicija.⁴

Tāpēc Valsts policijas pienākums ir mazināt narkotisko, psihotropo vielu izplatību iedzīvotāju vidū, tādā veidā veicinot iedzīvotāju fizisko un garīgo veselību, palielinot nācīgas ilgtspējas un valsts kopējo sociālekonomisko situāciju. Galvenā valsts institūcija, kas nodarbojas ar narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprītes apkarošanu, ir Valsts policija.

¹ International Narcotics Control Board, Report 2021. https://unis.unvienna.org/pdf/2022/INCB/INCB_2021_Report_E.pdf (sk. 05.07.2023.).

² Slimības profilakses un kontroles centrs. (2020). *Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā*. <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/17573/download?attachment> (sk. 05.07.2023.).

³ Войцеховская, С. В. (2003). *Методика расследования незаконных операций с наркотиками*. Научно-исследовательский институт проблем криминологии, криминалистики и судебной экспертизы. 12. с.

⁴ Kavalieris, A., un Makans, L. (2008). *Ievads kriminālmeklēšanā*. LPA, 5. lpp.

Katru gadu Valsts policija publicē gada pārskatu, kurā ir norādīti statistiskie dati par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem, tajā skaitā tiem, kas ir saistīti ar narkotisko, psihotropo vielu nelegālu apriti. Pārskatā par 2022. gadu ir norādīts, ka Valsts policijas amatpersonas 2022. gadā izmeklēja 1088 noziedzīgus nodarījumus, kas ir saistīti ar narkotiskajām vielām, un veica 2430 narkotisko, psihotropo vielu izņemšanas. Valsts policijas no nelegālās aprites izņēma narkotiskās, psihotropās vielas un prekursorus, kuru aptuvenā vērtība "melnajā tirgū" ir 21 171 814 eiro (1 664 655 vienreizējās devas).⁵ Šajā pārskatā kā viena no 2023. gada prioritātēm joprojām ir norādīta cīņa ar nelegālu narkotisko, psihotropo vielu apriti.

Cīnoties ar nelegālu narkotisko, psihotropo vielu apriti, Valsts policija izmanto aktīvas kriminālprocesuālās darbības, kas ir vērstas uz ziņu un informācijas ieguvī, kas sekmē izmeklējamā noziedzīgā nodarījuma izmeklēšanu un taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulēšanu. Viens no kriminālprocesuālo darbību veidiem, kas ir vērsti uz ziņu iegūšanu, ir speciālās izmeklēšanas darbības, kas ir definētas Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 11. nodaļā.

Lai arī speciālās izmeklēšanas darbības kā kriminālprocesuālais institūts tika ieviests 2005. gada 1. oktobrī, tomēr, autora ieskatā, pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm, tajā skaitā Valsts policijai, trūkst izpratnes par šā kriminālprocesuālā institūta būtību un īstenošanas nosacījumiem. It īpaši tas skar noziedzīgus nodarījumus, kas ir saistīti ar nelegālu narkotisko, psihotropo vielu apriti. Tas ir izskaidrojams ar to, ka noziedzīgus nodarījumus, kas ir saistīti ar nelegālu narkotisko, psihotropo vielu apriti, it īpaši ar šo vielu realizāciju, gandrīz nav iespējams izmeklēt, izmantojot vispārīgās izmeklēšanas darbības. Kā viens no faktoriem, kas veicina izpratnes trūkumu, ir speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskā regulējuma – KPL – nepilnības, kā rezultātā nav strikti definēta visa speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas procedūra, ieskaitot gan vispārējo veikšanas veidu, gan neatliekamās gadījumus.

Analizējot Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas sapulces protokolu Nr. K/1-18/4 no 2023. gada 3. februāra, kur tika apspriesti jautājumi par speciālajām izmeklēšanas darbībām, tika konstatēti vairāki jautājumi tieši par speciālo izmeklēšanas darbību praktisko lietošanu un niansēm, kas nav atrunātas KPL 11. nodaļā. Tāpat, uzklusot Valsts policijas pārstāvju jautājumus, Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesneši secinājuši, ka būtiska ierosināto jautājumu daļa īsti neskar tiesnešu kompetenci, bet iespējamus KPL grozījumus, kas saistīti ar policijas darbu. Saistībā ar šiem jautājumiem, pēc kolēģijas tiesnešu domām, ir nepieciešams vērsties ar priekšlikumiem attiecīgajā Tieslietu ministrijas Kriminālprocesa likuma grozījumu darba grupā.

⁵ Valsts policija. Valsts policijas 2022. gada pārskats. <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment> (sk. 05.07.2023.).

Veicot pētījumu, tika identificētas vairākas problēmas, kas ir saistītas ar KPL normu novecošanu un neatbilstību jaunākajām noziedzības tendencēm un tehnoloģiskajam progresam, kas visvairāk skar informācijas tehnoloģiju jomu. Kā viens no piemēriem ir speciālā izmeklēšanas eksperimenta definējums un veikšanas kārtība, kas ir aprakstīta KPL 225. pantā un kas netika grozīta kopš tiesību akta stāšanās spēkā 2005. gada 1. oktobrī, lai arī narkotisko, psihotropo vielu realizēšana 18 gadu laikā ir transformējusies un gandrīz pilnībā pārgājusi digitālajā plāksnē.

Bakalaura darba empīriskajā daļā, lietojot anonimizāciju, tika analizēti kriminālprocesi no autora praktiskās darba pieredzes, kur tika izmeklēti noziedzīgi nodarījumi, kuri ir saistīti ar nelegālu narkotisko, psihotropo vielu apriti un kuru izmeklēšanā un atklāšanā tika izmantotas speciālās izmeklēšanas darbības. Tika analizēti dažādi kriminālprocesi ar dažādu speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas intensitāti, lai izpētītu, kā speciālo izmeklēšanas darbību izmantošana ietekmēja iegūto rezultātu, un modelētu, vai konkrētais sasniegtais rezultāts būtu iespējams bez speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas. Tāpat tika analizēta speciālo izmeklēšanas darbību lietošanas problemātika, kā galveno atzīmējot cilvēkresursu trūkumu Valsts policijā, apmācību trūkumu, normatīvā regulējuma neatbilstību mūsdienu noziedzības reālijām, kā arī dažādu pretrunu esamību normatīvajā regulējumā, kas nosaka speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas kārtību un nosacījumus.

Pētījuma mērķis: izpētīt speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskos un praktiskos aspektus narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites noziegumu atklāšanā, analizēt teorētisko bāzi un pastāvošo praksi Valsts policijas darbā, identificēt esošās problēmas un izvirzīt priekšlikumus.

Pētījuma objekts: kriminālprocesuālās attiecības speciālo izmeklēšanas darbību piemērošanā, izmeklējot un atklājot noziedzīgus nodarījumus narkotisko psihotropo vielu nelikumīgās aprites jomā.

Pētījuma priekšmets: speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskais regulējums un to piemērošana praksē, izmeklējot un atklājot noziedzīgus nodarījumus narkotisko psihotropo vielu nelikumīgās aprites jomā.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izziņāt speciālo izmeklēšanas darbību jēdzienu un vēsturisko attīstību;
- 2) izpētīt speciālo izmeklēšanas darbību būtību un tiesisko raksturojumu;
- 3) apskatīt narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jēdzienu un tiesisko regulējumu;
- 4) analizēt speciālo izmeklēšanas darbību praktisko izmantošanu un problemātiku, izmeklējot un atklājot noziedzīgus nodarījumus narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jomā.

Pētījuma hipotēze: speciālās izmeklēšanas darbības ir viens no efektīvākajiem rīkiem noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā un atklāšanā narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jomā.

Pētniecības metodes:

- 1) analītiskā metode – lai pētītu atsevišķus Krimināllikuma, Kriminālprocesa likuma un Operatīvās darbības likuma elementus. Vispirms dots šo elementu vispārīgais apraksts (deskriptīvais paņēmiens), pēc tam analizēts to juridiskais saturs, lai iegūtu tiesisko normu juridiskā satura pareizu izpratni un iepazītu būtību (dogmatiskais paņēmiens), kā arī tie pētīti saistībā ar sabiedriskajām vajadzībām (socioloģiskais paņēmiens). Ar šo metodi izpētīti tiesas spriedumi un analizēti intervēto cilvēku viedokļi;
- 2) induktīvā un deduktīvā metode – lai aprakstītu pētījuma gaitā radušos secinājumus un veiktu aptaujāto personu rezultātu analīzi;
- 3) aprakstošā metode – lai aprakstītu jēdziena (piemēram, "narkotiskās, psihotropās vielas", "speciālais izmeklēšanas eksperiments") būtību, kā arī aprakstītu problēmas un risinājumus;
- 4) loģiski konstruktīvā pētniecības metode – lai izteiktu secinājumus un priekšlikumus, formulētu tos tēžu veidā.

Pētījuma avoti: Apvienoto Nāciju Organizācijas 1961. gada Vienotā konvencija par narkotiskajām vielām, Apvienoto Nāciju Organizācijas 1971. gada Konvencija par psihotropām vielām, Eiropas Cilvēktiesību konvencija, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi, Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedumi, Latvijas Republikas Satversme, Kriminālprocesa likums, Operatīvās darbības likums un citi normatīvie akti, kas saistīti ar speciālajām izmeklēšanas darbībām, Valsts policijas gada pārskati, Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja pārskati un ziņojumi, zinātniskās monogrāfijas – "Krimināllikuma komentāri", "Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa", "Operatīvās darbības tiesiskās un praktiskās problēmas", "Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas taktikas pamati", "Ievads kriminālmeklēšanā", "Operatīvās darbības pamati", "Operatīvās darbības tiesiskās un praktiskās problēmas", kā arī npublicētie Valsts policijas metodiskie materiāli – "Valsts policijas metodiskais materiāls speciālo izmeklēšanas darbību – vietas audiokontrole vai videokontrole, personas audiokontrole, personas novērošana un izsekošana, priekšmeta vai vietas novērošana – veikšana Valsts policijā", "Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes mācību metodiskais materiāls speciālo izmeklēšanas darbību – korespondences kontrole, sakaru līdzekļu kontrole, automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontrole, pārraidīto datu satura kontrole – veikšana Valsts policijā" un "Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes metodiskais materiāls speciālo izmeklēšanas darbību – speciālais

izmeklēšanas eksperiments, salīdzināmo paraugu iegūšana speciālā veidā, noziedzīgās darbības kontrole – veikšana Valsts policijas darbā”.

Pētījuma struktūra: pirmajā nodaļā ir izziņots narkotisko, psihotropo vielu nelegālās aprites jēdziens un tiesiskais regulējums. Otrajā nodaļā ir izpētīta speciālo izmeklēšanas darbību būtība un tiesiskais raksturojums. Trešajā nodaļā ir apskatīts narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jēdziens un tiesiskais regulējums. Ceturtajā nodaļā ir analizēta speciālo izmeklēšanas darbību praktiskā izmantošana un problemātika narkonoziegumu atklāšanā, izpētot vairākus kriminālprocesus, kas ir saistīti ar narkotisko, psihotropo vielu nelegālo apriti.

Nobeigums

Bakalaura darba “Speciālās izmeklēšanas darbības narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites noziegumu atklāšanā” mērķis sasniegts, jo pētījuma izstrādes rezultātā tika izpildīti visi izvirzītie uzdevumi, proti, izziņots speciālo izmeklēšanas darbību jēdziens un vēsturiskā attīstība, sākot ar kriminālprocesa un pierādīšanas pamatiem, kas sāka veidoties 19. gadsimta sākumā, Latvijas Kriminālprocesa kodeksu, kas stājās spēkā 1961. gada 1. aprīlī, un beidzot ar KPL, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī.

Tika izpētīta speciālo izmeklēšanas darbību būtība un tiesiskais regulējums, analizējot katru speciālo izmeklēšanas darbību un tās praktiskos aspektus, minot konkrētus piemērus ar šo darbību lietošanu praktiskajā darbā. Tāpat tika izpētīta speciālo izmeklēšanas darbību mijiedarbība ar operatīvās darbības pasākumiem, analizējot kopīgās un atšķirīgās iezīmes.

Pētījumā gaitā tika apskatīts narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jēdziens un tiesiskais regulējums, kas ir balstīts uz starptautiskajām konvencijām un ir skaidri un nepārprotami definēts. Izpētot normatīvo regulējumu, kas nosaka atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir saistīti ar nelikumīgu narkotisko, psihotropo vielu apriti, tika konstatēts, ka normatīvais regulējums ir izstrādāts, ņemot vērā visu iespējamo darbību klāstu, ko var veikt potenciālais noziedznieks.

Pētījuma empīriskajā daļā tika analizēta speciālo izmeklēšanas darbību praktiskā izmantošana un problemātika narkonoziegumu atklāšanā. Tika analizēta korelācija starp speciālo izmeklēšanas darbību lietošanas intensitāti un sasniedzamo rezultātu, apskatot trīs reālus kriminālprocesus no autora praktiskās darba pieredzes, iedalot tos neefektīvā, efektīvā un maksimāli efektīvā speciālo izmeklēšanas darbību lietošanā. Analizējot speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas problemātiku, tika intervēti izmeklēšanas nozares praktiķi – izmeklēšanas tiesnesis, procesa virzītāji (izmeklētāji un operatīvie darbinieki), procesa virzītāju tiešie priekšnieki. Tāpat tika analizēta normatīvā regulējuma problemātika – KPL neatbilstība mūsdienu noziedzības tendencēm un realitātei, kā arī pretrunas minētajā tiesību aktā.

Autora izvirzītā hipotēze – speciālās izmeklēšanas darbības ir viens no efektīvākajiem rīkiem noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā un atklāšanā narkotisko, psihotropo vielu nelikumīgās aprites jomā – pētījuma gaitā pilnībā apstiprinājās.

Secinājumi un priekšlikumi

1. KPL 225. pants, kur definēts speciālais izmeklēšanas eksperiments, neatbilst mūsdienu noziedzības reālījām un tehniskajai attīstībai, tāpēc, izmantojot šo tiesību normu, nav iespējams efektīvi apkarot narkotisko, psihotropo vielu nelegālo apriti anonīmajās saziņas platformās, kur narkotisko, psihotropo vielu realizēšanu veic neidentificētas personas, kurām ir tikai lietotājavārds vai citi digitālie rekvizīti.

Priekšlikums: lai nodrošinātu efektīvu cīņu ar narkotisko, psihotropo vielu nelegālo apriti anonīmajās saziņas platformās, likumdevējam, ievērojot lietderīguma un samērīguma principu, jāpapildina KPL 225. panta otrā daļa, kur noteikts: "Speciālajā izmeklēšanas eksperimentā rada personas ikdienas darbībai raksturīgu situāciju vai apstākļus, kas veicina noziedzīga nodoma atklāšanos, un fiksē personas rīcību šajos apstākļos," izsakot to šādā redakcijā: "Speciālajā izmeklēšanas eksperimentā rada personas ikdienas darbībai raksturīgu situāciju vai apstākļus, kas veicina noziedzīga nodoma atklāšanos, un fiksē personas rīcību šajos apstākļos. *Speciālo izmeklēšanas eksperimentu var veikt arī attiecībā pret nenoskaidrotu personu, ja ir zināmi šīs personas digitālie rekvizīti vai citi identifikatori, kas ir iegūti un nostiprināti kriminālprocesa materiālos.*" Šāds speciālā izmeklēšanas eksperimenta regulējums ļaus efektīvi izmantot minēto tiesību normu narkotisko, psihotropo vielu nelegālās aprites apkarošanai anonīmajās saziņas platformās, saucot šo anonīmo saziņas platformu lietotājus pie likumā noteiktās kriminālatbildības. Termins "digitālie rekvizīti" ir jādefinē Elektronisko sakaru likuma 1. pantā: "*Digitālie rekvizīti ir interneta lietotāja unikāls lietotājavārds vai jebkāds cits identifikators, kas sastāv no burtiem, cipariem vai simboliem, kā arī jebkuri citi dati, kurus interneta vidē un šīs vides piedāvātajos digitālajos produktos savai identifikācijai izmanto konkrētais unikālais lietotājs.*"

2. KPL 225. panta ceturtajā daļā ir norādīts: "Ja speciālais izmeklēšanas eksperiments noslēdzas ar personas noziedzīgas darbības atklātu fiksēšanu, par to raksta protokolu pārbaudāmās personas klātbūtnē," un tas ir pretrunā ar citām KPL normām – KPL 216. pantu, 233. panta pirmo daļu un 375. panta pirmo daļu.

Priekšlikums: likumdevējam ir jāveic grozījumi KPL un jāizslēdz KPL 225. panta ceturta daļa: "Ja speciālais izmeklēšanas eksperiments noslēdzas ar personas noziedzīgas darbības atklātu fiksēšanu, par to raksta protokolu pārbaudāmās personas klātbūtnē," lai novērstu pretrunas starp KPL tiesību normām un aizsargātu speciālā izmeklēšanas eksperimenta gaitā pirmstiesas izmeklēšanas laikā

iegūtās ziņas par faktiem, kam ir pierādījumu nozīme kriminālprocesā, un lai aizsargātu speciālā izmeklēšanas eksperimenta dalībnieku (veicēju), neatklājot viņa identitāti uzreiz pēc speciālā izmeklēšanas eksperimenta norises.

3. Valsts policijas amatpersonām nav pieejami tālākizglītības kursi, kuros būtu izklāstītas speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas īpatnības, normatīvais regulējums, rezultātu izmantošanas tiesiskie un taktiskie aspekti utt. Taču šīs darbības ir ļoti specifiskas, slepenas un saistītas ar iejaukšanos personu privātajā dzīvē, aizskarot šo personu cilvēktiesības, tāpēc jebkurai atkāpei no normatīvā regulējuma var būt negatīvas sekas. Pētījumā gaitā tika secināts, ka Valsts policijas koledžā ir sagatavots kurss par speciālajām izmeklēšanas darbībām, taču no Valsts policijas struktūrvienībām nav saņemti pieprasījumi novadīt šo kursu Valsts policijas nodarbinātajiem, tāpēc šādi kursi Valsts policijas koledžā nenotiek.

Priekšlikums: Valsts policijas koledžai organizēt tālākizglītības kursus Valsts policijas amatpersonām, kuru dienesta pienākumi ir saistīti ar pirmstiesas izmeklēšanu (izmeklētājiem un operatīvajiem darbiniekiem) un kuri savā ikdienas darbā veic speciālās izmeklēšanas darbības. Kurša programmā ir jāizklāsta speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas īpatnības, normatīvais regulējums, rezultātu izmantošanas tiesiskie un taktiskie aspekti utt. Lai panāktu to, ka visi procesa virzītāji, kas ikdienā veic speciālās izmeklēšanas darbības, apgūst minēto kursu un saprot šo darbību lietišķību, tiesisko, praktisko un taktisko daļu, noteikt šo kursu par obligātu pēc analogijas ar kursu "Bērnu tiesību aizsardzība".

Balstoties uz pētījumā iegūtajiem datiem, no Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kriminālpolicijas pārvaldes Valsts policijas koledžas vadībai tika nosūtīta vēstule ar lūgumu iekļaut Valsts policijas koledžas tālākizglītības kursus kursu "Atsevišķu speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas īpatnības, rezultātu izmantošanas tiesiskie un taktiskie aspekti", kas veicinātu izmeklētāju un operatīvo darbinieku izpratni par speciālo izmeklēšanas darbību tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem.

4. Ja speciālās izmeklēšanas darbības narkonozieģumu izmeklēšanā tiek veiktas steidzīgi un nepārdomāti, zūd pierādījumu kvalitāte vai arī šie pierādījumi tiek atzīti par nederīgiem, kā rezultātā apsūdzētās personas tiek atzītas par nevainīgām un viss ieguldītais tiesībsargājošo iestāžu darbs ir veltīgs.

Priekšlikums: procesu virzītāju tiešajiem priekšniekiem ir jāveic rūpīga kontrole konkrētajos kriminālprocesos, kuros tiek veiktas speciālās izmeklēšanas darbības, dodot norādījumus par izmeklēšanas virzienu un speciālo izmeklēšanas darbību veikšanu, nepieļaujot neattaisnotu iejaukšanos personas privātajā dzīvē un nodrošinot to, lai speciālās izmeklēšanas darbības tiktu veiktas atbilstoši normatīvajam regulējumam, izslēdzot jebkādas atkāpes.

5. Valsts policijas nodarbinātajiem ir pieejami metodiskie materiāli, kas ir paredzēti gan Valsts policijas amatpersonām, kuras piedalās speciālo izmeklēšanas darbību organizēšanā un veikšanā, gan Valsts policijas koledžas studentiem izpratnes veidošanai un pilnveidei kriminālpolicijas specializācijas apgaves ietvaros. Metodiskie materiāli ir saskaņoti ar Ģenerālprokuratūru. Interviju gaitā tika secināts, ka lielākā daļa intervēto izmeklētāju un operatīvo darbinieku nav informēti par metodisko materiālu esamību un pieejamību.

Priekšlikums: izmeklētāju un operatīvo darbinieku tiešajiem priekšniekiem organizēt mācības dienesta vietās, izmantojot minētos metodiskos materiālus, analizēt veiksmīgus un neveiksmīgus speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas piemērus, tādā veidā paaugstinot procesu virzītāju profesionālo zināšanu līmeni speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas jomā.

6. Visbiežāk veiktās speciālās izmeklēšanas darbības, izmeklējot un atklājot noziedzīgus nodarījumus narkotisko, psihotropo vielu nelegālās aprites kontekstā, ir sakaru līdzekļu kontrole, personas novērošana un izsekošana, speciālais izmeklēšanas eksperiments, kā arī noziedzīgās darbības kontrole. Retāk tiek veiktas tādas speciālās izmeklēšanas darbības kā legālās korespondences kontrole, vietas vai personas audiokontrole, vietas videokontrole, kā arī salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā, analizējot specializētās "narkonodaļas" datus.

7. Speciālo izmeklēšanas darbību izmantošanas intensitāte tieši korelē ar sasniegto rezultātu narkonoziēgumu izmeklēšanā un atklāšanā, ko var vērtēt pēc speciālo izmeklēšanas darbību laikā iegūto pierādījumu kvalitātes, krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma rezultātā pie kriminālatbildības saukto personu skaita un no aprites izņemto narkotisko, psihotropo vielu daudzuma.

Speciālo izmeklēšanas darbību vēsturiskā attīstība ir loģiska tiesību akta evolūcija, kam pamats bija tiesībsargājošo iestāžu darbinieku nespēja mūsdienu kriminogēnajā situācijā atklāt komplicētus un smagus noziedzīgos nodarījumus un pierādīt to izdarījušo personu vainu ar novecojušām un atklāti veicamām izmeklēšanas darbībām.

Nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšana

Darba autore: **Aleksandra Rakovska**
Darba vadītāja: *Mg. iur. Ilze Sokolovska*

Saturs

Anotācija

Annotation

Ievads

1. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību normatīvais regulējums
 - 1.1. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību normatīvais regulējums Latvijā
 - 1.2. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību normatīvais regulējums citās valstīs
2. Tiesas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību piemērošanas kārtība
3. Ļaunprātīgas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas noziedzīga nodarījuma sastāva uzbūve un īpatnības
 - 3.1. Ļaunprātīgas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas objekts
 - 3.2. Ļaunprātīgas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas objektīvā puse
 - 3.3. Ļaunprātīgas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas subjekts
 - 3.4. Ļaunprātīgas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas subjektīvā puse
4. Tiesu prakse lietās par ļaunprātīgu nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Pielikumi

Anotācija

Darbā aplūkots pagaidu aizsardzības pret vardarbību normatīvais regulējums Latvijā un citās valstīs, apskatīta tiesas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību piemērošanas kārtība, analizēts nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ļaunprātīgas nepildīšanas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes un īpatnības, kā arī aplūkota tiesu prakse lietās par nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ļaunprātīgu nepildīšanu. Darba nobeigumā secinājumos apkopotas bakalaura darba izstrādes gaitā gūtās atziņas par pētāmo tēmu un secinājumi, kā arī izstrādāti iespējamie risinājumi.

Darba apjoms ir 63 lappuses. Darbā izmantoti literatūras un informācijas avoti, tiesu prakse.

Atslēgvārdi: ļaunprātīgs, aizsardzība, vardarbība, sastāvs.

Ievads

Vardarbības apkarošana ir svarīga no dažādiem aspektiem, jo tā rada negatīvas sekas indivīdiem, sabiedrībai un cilvēces attīstībai kopumā. Var izdalīt dažus galvenos iemeslus, kāpēc ir būtiski apkarot vardarbību: (1) cilvēka cieņas aizsardzība – vardarbība pārkāpj cilvēka pamattiesības uz dzīvību, veselību un cieņu; (2) sociālā stabilitāte – apkarojot vardarbību, tiek veicināta sabiedrības labklājība un miers; (3) veselības aizsardzība – fiziska un emocionāla vardarbība var radīt veselības problēmas; (4) bērnu labklājība – bērni ir īpaši neaizsargāta sabiedrības daļa, un bērnu aizsardzība no vardarbības ir būtiska viņu emocionālajai un fiziskajai attīstībai; (5) cilvēktiesību ievērošana – vardarbība ir pretrunā ar cilvēktiesībām un tiesiskuma ievērošanu; (6) ilgtermiņa ieguvumi – vardarbības apkarošana veicina ilgtermiņa sociālo un ekonomisko stabilitāti.

Kopš 2014. gada Latvijas Republikas likumdošanā ir ieviests pagaidu aizsardzības pret vardarbību tiesiskais regulējums, kura mērķis ir sniegt nekavējošu palīdzību no vardarbības cietušajām personām. Viens no mehānismiem, kā personām tiek nodrošināta pagaidu aizsardzība, ir tiesas pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ar kuru tiesa vardarbīgajai personai nosaka ierobežojumus. Ar katru gadu arvien vairāk personu vēršas tiesā ar pieteikumiem par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un izmanto savai aizsardzībai šo mehānismu, tomēr ar katru gadu aug arī to personu skaits, kuras pārkāpj tiesas nolēmumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību noteiktos ierobežojumus.

Tēmas aktualitāti apstiprina arī pēdējo gadu statistika par ierosināto lietu skaitu pirmajā instancē, saņemot tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību – 2018. gadā ierosinātas 1133 lietas, 2019. gadā – 1227, 2020. gadā – 1170,

2021. gadā – 1179 un 2022. gadā – 1398 lietas.¹ Turklāt pieaug arī nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pārkāpušo personu un uzsākto kriminālprocesu skaits – 2019. gadā kopumā tika uzsākti 409 kriminālprocesi par nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, 2020. gadā – 384 kriminālprocesi, 2021. gadā – 408 kriminālprocesi, savukārt 2022. gadā – jau 484 kriminālprocesi.² Bakalaura darba izstrādes brīdī ir publiski pieejami 607 anonimizēti nolēmumi par Krimināllikuma 168.¹ pantā minētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, no kuriem 574 ir pirmās instances tiesas spriedumi.

Pētījuma objekts: krimināltiesiskās attiecības, kas veidojas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas rezultātā.

Pētījuma priekšmets: nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiesiskais regulējums.

Pētījuma mērķis: analizēt normatīvo regulējumu saistībā ar nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, tā piemērošanu un atbildību. Konstatēt iespējamās pretrunas un nepilnības. Salīdzināt Latvijas krimināltiesībās paredzēto normatīvo regulējumu ar ārvalstu regulējumu. Izteikt secinājumus un piedāvāt priekšlikumus.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izpētīt Latvijas un citu valstu pagaidu aizsardzības pret vardarbību normatīvo regulējumu;
- 2) izpētīt tiesas nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību piemērošanas kārtību;
- 3) izpētīt un izanalizēt nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ļaunprātīgas nepildīšanas noziedzīga nodarījuma sastāva uzbūvi un īpatnības;
- 4) veikt tiesu prakses izpēti lietās par nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ļaunprātīgu nepildīšanu.

Pētījuma jautājumi:

- 1) kādi grozījumi veicami Krimināllikumā, lai atbildība par nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu sasniegtu maksimālo efektivitāti;
- 2) kādi pasākumi būtu veicami šo normu izpratnes uzlabošanai, interpretācijai un piemērošanas praksei.

¹ Tiesu administrācija. *Pieaug pieteikumu skaits tiesai par pagaidu aizsardzību pret vardarbību*. <https://www.ta.gov.lv/lv/jaunums/pieaug-pieteikumu-skaits-tiesai-par-pagaidu-aizsardzibu-pret-var darbibu> (sk. 05.11.2023.).

² Valsts policija. *Valsts policijas 2022. gada pārskats*. <https://www.vp.gov.lv/lv/media/15759/download?attachment>; Valsts policija. *Valsts policijas 2020. gada pārskats*. <https://www.vp.gov.lv/lv/media/9248/download?attachment> (sk. 05.11.2023.).

Pētniecības metodes:

- 1) induktīvā pētījuma metode – lai izpētītu Latvijas Republikas tiesu praksi saistībā ar nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, kā arī vispārējo statistiku par pagaidu aizsardzību pret vardarbību;
- 2) analītiskā pētījuma metode – lai izpētītu likumus, starptautiskos dokumentus, tiesas spriedumus un zinātnisko literatūru par pagaidu aizsardzību pret vardarbību;
- 3) gramatiskā pētījuma metode – lai izpētītu vārda "vardarbība" skaidrojumu;
- 4) vēsturiskā pētījuma metode – lai izpētītu tiesību normu vēsturisko attīstību;
- 5) loģiski konstruktīvā pētījuma metode – lai izteiktu secinājumus un formulētu priekšlikumus.

Pētījuma struktūra: darbs sastāv no četrām nodaļām.

Nobeigums

Bakalaura darba izstrādes gaitā tika sasniegts darba mērķis – izanalizēts normatīvais regulējums saistībā ar nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, tā piemērošanu un atbildību; konstatētas iespējamās pretrunas, nepilnības, kļūdas; salīdzināts Latvijas krimināltiesībās paredzētais normatīvais regulējums ar ārvalstu regulējumu; izteikti secinājumi un piedāvāts priekšlikums.

Secinājumi

1. Atbildība par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu ir paredzēta Krimināllikuma 168.¹ pantā. Tas ir mazāk smags noziegums, par kuru paredzēts sods ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.
2. Līdzīgi kā Latvijā, arī daudzu citu valstu normatīvajā regulējumā ir paredzēti mehānismi pagaidu aizsardzībai pret vardarbību. Daļā valstu atbildība par tiesas uzlikto ierobežojumu pārkāpšanu ir paredzēta šo valstu Krimināllikumā, dažās valstīs gan pagaidu aizsardzību, gan atbildību par tās pārkāpšanu regulē atsevišķi tiesību akti. Piemēram, Igaunijā un Somijā par pagaidu aizsardzības pārkāpšanu ir paredzēta kriminālatbildība un personu var sodīt ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam. Vācijā un Bulgārijā pagaidu aizsardzību un atbildību par tās pārkāpšanu regulē atsevišķs likums. Vācijā personu var sodīt ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem, Bulgārijā ir paredzēts tikai naudas sods, tomēr tas neizslēdz personas administratīvo atbildību vai kriminālatbildību.

3. Nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas objekts ir ģimenes un nepilngadīgo intereses. Tiešais objekts ir personas tiesības uz neaizskaramību, tiesības dzīvot drošā vidē un nebūt pakļautai vardarbības riskam. Papildus tiešais objekts ir jurisdikcijas intereses nolēmumu izpildē. Objektīvā puse var izpausties gan kā darbība (ar tiesas nolēmumu uzlikto aizliegumu pārkāpšana), gan arī kā bezdarbība (ar tiesas nolēmumu uzlikto pienākumu nepildīšana). Subjekts atbilst speciālā subjekta raksturojumam – fiziska, pieskaitāma, 14 gadu vecumu sasniegusi persona, kurai ar tiesas nolēmumu par aizsardzību pret vardarbību ir piemēroti pagaidu aizsardzības līdzekļi. Šo personu loks ir ietverts Civilprocesa likuma 250.⁴⁴ pantā. Subjekta vecums var būt atkarīgs no tiesas piemērotajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem, jo pienākumu atstāt mājokli, aizliegumu tajā atgriezties vai atrasties tam tuvāk par noteikto attālumu var piemērot tikai 18 gadu vecumu sasniegušai personai. Subjektīvā puse var izpausties tikai tīša noziedzīga nodarījuma veidā, kam raksturīgs tiešs nodoms.

Nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšanas objektīvā un subjektīvā puse ir cieši saistīta ar ļaunprātīga nodoma konstatēšanu, kas ir minētā noziedzīgā nodarījuma obligātā pazīme – pie atbildības var saukt tikai tādu personu, kura nolēmumu pārkāpusi ļaunprātīgi, skaidri apzinoties savu darbību prettiesiskumu, un rīkojusies ar nolūku pārkāpt aizliegumus vai nepildīt uzliktos pienākumus.

4. Lai gan ļaunprātība ir viena no Krimināllikuma 168.¹ pantā minētā noziedzīgā nodarījuma obligātajām pazīmēm un, personas rīcībā vērtējot ļaunprātīgo nodomu, tiek analizētas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas ārējās izpausmes, nozieguma izdarīšanas ilgums vai personas rīcības mērķtiecība, tomēr jēdzienam "ļaunprātība" krimināltiesībās nav vienotas izpratnes, kā rezultātā ļaunprātību var traktēt dažādi.

5. Nosakot soda veidu, tiesa ņem vērā nodarījuma izdarīšanas apstākļus, apsūdzētā personību, atbildību mīkstinošus un pastiprinošus apstākļus. Tomēr pastāv dažāda tiesu prakse situācijās, kad nolēmums faktiski netiek pildīts un apsūdzētā rīcībā ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, taču tiesa noziedzīgu nodarījumu atzīst par maznozīmīgu, jo interešu apdraudējums bijis neliels. Tāpat pastāv arī dažāda tiesu prakse, nosakot apsūdzētajam soda veidu. Par to liecina gadījumi, kad vairākkārt sodītai personai tiesa turpina piemērot tādu pašu soda veidu, kaut jaunu noziegumu izdarīšana liecina, ka šāds soda veids nav bijis efektīvs un persona nav spējusi laboties.

6. Personas, kas apzināti nav pildījusi tiesas nolēmumu, rīcību neattaisno aizsargājamās personas rīcība, ja viņa ir ļāvusi pārkāpt ar tiesas nolēmumu uzliktos ierobežojumus, par to iepriekš vienojoties ar vainīgo personu. Tomēr šādās situācijās vainīgās personas rīcībā var apšaubīt ļaunprātīgo nodomu nepildīt tiesas nolēmumu.

Priekšlikums

Lai atbildība par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu sasniegtu maksimālo efektivitāti, izdarīt grozījumus Krimināllikuma 168.¹ pantā, paredzot panta dispozīcijā divas daļas. Pirmajā daļā būtu paredzēta atbildība par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, savukārt otrajā daļā – par nolēmuma ļaunprātīgu nepildīšanu:

“168.1 pants. Nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšana

(1) Par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu – soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par ļaunprātīgu nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.”

Mikromobilitātes elektrisko rīku ietekme uz ceļu satiksmes drošību – pārkāpumu prevencija, ceļu satiksmes negadījumu analīze un problemātika

Darba autors: **Roberts Prulis**
Darba vadītājs: *Mag. iur. Jānis Ievītis*

Saturs

Anotācija

Annotation

Ievads

1. Mikromobilitāte kā alternatīvs pārvietošanās veids
2. Mikromobilitātes elektriskie rīki
 - 2.1. Tiesiskais regulējums Latvijā
 - 2.2. Eiropas Savienības valstu prakse
3. Apdraudējums satiksmes drošībai
4. Preventīvie pasākumi
5. Ceļu satiksmes negadījumu analīze un problemātika
 - 5.1. Administratīvā pārkāpuma procesa problemātika
 - 5.2. Kriminālprocesa problemātika

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Pielikumi

Anotācija

Mikromobilitātes elektriskie rīki sniedz neskaitāmas priekšrocības – tie ir ērti, videi draudzīgi un ekonomiski izdevīgi, kā arī atrisina sastrēgumu problēmu pilsētās ar augstu populāciju. Šie aspekti ir veicinājuši elektrisko pārvietošanās rīku lietotāju skaita pieaugumu, turklāt tas tiek atbalstīts arī valstiskā līmenī.

Straujā attīstība ir radījusi tiesiskā regulējuma nepilnības, kas šobrīd apdraud mikromobilitātes elektrisko rīku drošu integrāciju ceļu satiksmē. Pieaugot vadītāju skaitam, palielinās arī veikto pārkāpumu skaits, kas bieži vien ir ierosinājums ceļu satiksmes negadījumiem. Bakalaura darba mērķis ir, izpētot mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāju veiktos pārkāpumus un izraisītos ceļu satiksmes negadījumus, apzināt to radīto apdraudējumu ceļu satiksmes drošībai un piedāvāt risinājumus mikromobilitātes elektrisko rīku drošākai integrācijai ceļu satiksmē.

Identificējot problemātiku, ir iespējams rast risinājumu, kā, papildinot tiesisko regulējumu un optimizējot preventīvos pasākumus, mazināt mikromobilitātes elektrisko rīku radīto apdraudējumu ceļu satiksmes drošībai.

Atslēgvārdi: mikromobilitāte, mikromobilitātes elektriskie rīki, elektroskrejriteņi, ceļu satiksme, elektrisko rīku tiesiskais regulējums, mazaizsargātie ceļu satiksmes dalībnieki.

Ievads

Mūsdienās cilvēki ir elastīgāki attiecībā uz dažādu veidu pārmaiņām. Biežāk tiek mainītas dzīvesvietas, darba vietas, sabiedrība ceļo un pārvietojas daudz vairāk nekā jebkad agrāk. Kustība jeb mobilitāte ir viens no piemērotākajiem jēdzieniem, lai raksturotu 21. gadsimta sabiedrību. Pārmaiņas skar arī mobilitāti, tiek ieviestas dažādas inovācijas ar mērķi veicināt ilgtspējīgas pārvietošanās veidu rašanos, kas savukārt labvēlīgi ietekmētu vidi un sabiedrību. Tradicionālos iekšdedzes dzinējus pamazām nomaina jauni elektriskās piedziņas koncepcijas koplietošanas transportlīdzekļi, kuri kļūst par arvien populārāku pārvietošanās veidu, un ceļošanai pilsētvidē sabiedrība arvien biežāk izvēlas izmantot videi draudzīgus elektriskos pārvietošanās līdzekļus jeb mikromobilitātes elektriskos rīkus.

Elektriskie mikromobilitātes rīki, piemēram, elektroskrejriteņi, elektriskie velosipēdi un dažādi pašbalansa rīki, ir kļuvuši par populāru pārvietošanās līdzekli pilsētu ielās galvenokārt tāpēc, ka tiem ir daudz priekšrocību. Pēc Ceļu satiksmes drošības direkcijas datiem 39% aptaujāto ar dažādu regularitāti izmanto kādu no mikromobilitātes rīkiem.¹ Mikromobilitātes elektriskie rīki sniedz iespēju ērti un ātri pārvietoties pilsētas ielās, izvairoties no sastrēgumiem un pārpildītām autostāvvietām. Turklāt tie ir arī ekonomiski izdevīgi – iznomājot vai iegādājoties elektroskrejriteņi vai velosipēdu, tiek ietaupīta nauda, kas citādi tiktu tērēta par privātā transportlīdzekļa uzturēšanu un ekspluatēšanu vai sabiedriskā transporta biļetēm. Papildus nepieciešams pieminēt, ka elektriskie mikromobilitātes rīki ir videi draudzīgi – tie nerada CO₂ emisiju, tādējādi neietekmē gaisa kvalitāti. Pēdējo gadu laikā

¹ Norstat Latvia. (2022). *Mikromobilitātes rīku izmantošanas paradumu pētījums*. <https://www.csdd.lv/socialas-kampanas/nees-merkakis-brauc-ka-cilveks> (sk. 03.11.2023.).

arvien vairāk cilvēku ir atzinuši šīs priekšrocības, tāpēc elektriskie mikromobilitātes rīki ir kļuvuši par neatņemamu elementu pilsētu ielās.

Kaut gan mikromobilitātes elektriskajiem rīkiem, nenoliedzami, ir neskaitāmas priekšrocības, tomēr jāņem vērā arī šīs inovācijas negatīvās iezīmes. Pēdējo četru gadu laikā elektroskrejriteņu lietotāju skaits Latvijā pieaudzis desmit reizes.² Šāds lietotāju skaita pieaugums ir radījis arī fiksēto pārkāpumu un ceļu satiksmes negadījumu skaita pieaugumu. Lai pārvietošanās neradītu apdraudējumu sev un citiem ceļu satiksmes dalībniekiem, jo īpaši – gājējiem, aizvien aktuālāka ir vajadzība rast steidzamus risinājumus mikromobilitātes rīku drošai integrācijai ceļu satiksmē. Šobrīd vairums Eiropas valstu saskaras ar satiksmes drošības problēmām, kuras izraisījis mikromobilitātes rīku skaita pieaugums mijiedarbībā ar nepilnīgu tiesisko regulējumu, infrastruktūras nepiemērotību un lietotāju neinformētību par lietošanas noteikumiem un potenciālajiem riskiem, kādi rodas noteikumu neievērošanas rezultātā. Šīs nepilnības atstāj negatīvu ietekmi uz satiksmes drošību kopumā.

Pētījuma mērķis: izpētīt mikromobilitātes elektrisko rīku veiktos pārkāpumus un izraisītos ceļu satiksmes negadījumus, apzināt to radīto apdraudējumu ceļu satiksmes drošībai un piedāvāt risinājumus mikromobilitātes elektrisko rīku drošākai integrācijai ceļu satiksmē.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) apskatot pieejamo literatūru un publikācijas, apzināt, kas ir mikromobilitātes elektriskie rīki, izpētīt to tiesisko regulējumu administratīvajos aktos Latvijā, kā arī salīdzināt ar citu Eiropas Savienības valstu praksi;
- 2) noskaidrot, kādi preventīvie pasākumi tiek veikti, lai nodrošinātu mikromobilitātes elektrisko rīku drošu integrāciju ceļu satiksmē;
- 3) veikt iedzīvotāju aptauju un apkopot iegūtos datus, analizēt iegūto informāciju kontekstā ar pieejamo statistiku par pārkāpumiem un negadījumiem, kuros iesaistīti mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāji;
- 4) veikt ceļu satiksmes negadījumu analīzi, lai noskaidrotu, kāda ir procesuālo darbību problemātika;
- 5) pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem, izdarīt secinājumus un izteikt priekšlikumus.

Pētījuma objekts: tiesiskās attiecības, kas veidojas, mikromobilitātes elektriskajam rīkam piedaloties ceļu satiksmē.

Pētījuma priekšmets: nacionālajos un starptautiskos normatīvajos aktos noteiktais tiesiskais regulējums, kas reglamentē mikromobilitātes elektrisko rīku jēdzienu, pienākumus un atbildību ceļu satiksmē.

² Latvijas Automoto biedrība. (17.07.2023.). *LAMB uzsāk sociālo kampaņu "Neesi SkrejKritenis!"*. <https://lamb.lv/jaunums/lamb-uzsak-socialo-kampanu-neesi-skrejkritenis/> (sk. 03.11.2023.).

Pētniecības metodes:

- 1) monogrāfiskā jeb aprakstošā metode – lai izpētītu un aprakstītu mikromobilitātes elektrisko rīku tiesību aktu bāzi;
- 2) analīzes metode – lai analizētu tiesību aktus un juridisko literatūru, interneta resursos pieejamos materiālus un statistikas datus, kas kalpos par šī pētījuma metodoloģisko bāzi;
- 3) salīdzinošā metode – lai apzinātu tiesiskā regulējuma īpatnības, kas pastāv attiecībā uz mikromobilitātes elektrisko rīku tiesisko regulējumu Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs;
- 4) aptauja – lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par mikromobilitātes elektrisko rīku integrāciju ceļu satiksmē;
- 5) teleoloģiskā (jēgas un mērķa) interpretācijas metode – lai izzinātu normatīvo aktu jēgu, būtību un mērķi.

Pētījuma struktūra: darbam ir piecas pamatnodaļas. Pirmajā nodaļā "Mikromobilitāte kā alternatīvs pārvietošanās veids" apskatīts mūsdienu mobilitātes attīstības virziens, kas veicina elektrisko pārvietošanās līdzekļu izmantošanu ceļu satiksmē. Mikromobilitātes elektriskie rīki, to veidi un raksturojošās iezīmes aprakstītas darba otrajā nodaļā "Mikromobilitātes elektriskie rīki", kur šo rīku tiesiskais regulējums apskatīts divās apakšnodaļās, izpētot regulējumu Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs. Trešajā nodaļā "Apdraudējums satiksmes drošībai" analizēti mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāju veiktie pārkāpumi un izpētīta ceļu satiksmes negadījumu statistika. Savukārt darba ceturtajā nodaļā "Preventīvie pasākumi" aplūkoti valsts īstenotie preventīvie pasākumi, lai nodrošinātu elektrisko rīku drošu integrāciju ceļu satiksmē. Ceļu satiksmes negadījumam sekojošo procesuālo darbību problemātika, kas izriet no tiesiskā regulējuma nepilnībām, apskatīta piektajā darba nodaļā "Ceļu satiksmes negadījumu analīze un problemātika"; šī nodaļa sastāv no divām apakšnodaļām: vienā tiek apskatīta kriminālprocesa problemātika, savukārt otrā – administratīvā pārkāpuma procesa problemātika.

Pētījuma teorētiskais pamatojums: tas ir balstīts uz Ceļu satiksmes likumu, Krimināllikumu, Administratīvās atbildības likumu un Ministru kabineta 02.06.2015. noteikumiem Nr. 279 "Ceļu satiksmes noteikumi", kā arī Valsts policijas un citu valsts institūciju veiktajiem pētījumiem un pieejamajām publikācijām par mikromobilitātes attīstību ceļu satiksmē. Darba analītiskajā daļā izmantoti statistikas dati par Ceļu satiksmes likuma un Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, kurus veikuši mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāji. Informācija iegūta no Administratīvā pārkāpuma atbalsta sistēmas, savukārt statistika par ceļu satiksmes negadījumu skaitu – no Iekšlietu ministrijas integrētās informācijas sistēmas "Ceļu policijas reģistrs".

Padziļinātai situācijas izpratnei darba praktiskā daļa ir papildināta ar aptaujā iegūtajiem datiem. Aptauja sastāv no 16 jautājumiem par mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāju ieradumiem, pieredzi un informētību par saistošajiem noteikumiem, kā arī tika apzināts aptaujas dalībnieku viedoklis par drošību ceļu satiksmē, kurā piedalās mikromobilitātes elektriskie rīki. Aptaujā piedalījušies 243 respondenti dažādās vecuma grupās, lielākais aptaujāto skaits ir vecumā no 20 līdz 50 gadiem; vīriešu un sieviešu skaits ir gandrīz vienāds. Iegūtie aptaujas rezultāti iekļauti un analizēti atbilstošās kvalifikācijas darba nodaļās, lai iegūtu reālu priekšstatu par mikromobilitātes elektrisko rīku lietotāju ieradumiem un drošības jautājumiem ceļu satiksmē, kas papildina darba teorētisko pamatojumu.

Nobeigums

Tehnoloģiskās inovācijas un vajadzība pēc jauniem mobilitātes veidiem, lai atslodotu transporta sistēmas noslodzi pilsētvidē, ir veicinājuši mikromobilitātes rašanos. Sākotnēji mikromobilitātes elektriskie rīki bija paredzēti cilvēkiem ar ierobežotām kustību iespējām, lai atvieglotu to pārvietošanos, savukārt mūsdienās dažādi mikromobilitātes elektriskie rīki ir ieņēmuši stabilu vietu ceļu satiksmē, konkurējot ar pārējiem transportlīdzekļiem.

Bakalaura darba izstrādes procesā veikta to pārkāpumu un ceļu satiksmes negadījumu izpēte, kuros iesaistīti mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāji, un šīs izpētes mērķis ir gūt izpratni, kādos veidos šo rīku integrācija apdraud ceļu satiksmes drošību. Tika konstatēts, ka lielāko problemātiku rada mikromobilitātes rīku tiesiskā regulējuma trūkumi. Identificējot šīs problēmas, ieteikti iespējamie risinājumi mikromobilitātes elektrisko rīku drošākai integrācijai, lai mazinātu radīto apdraudējumu satiksmes drošībai. Tādējādi tika izpildīts bakalaura darba mērķis.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Mūsdienās ceļu satiksmē piedalās ne tikai elektroskrejriteņi, bet aizvien vairāk dažādu elektrisko rīku modifikāciju, tādēļ primāri būtu nepieciešams izdarīt grozījumus Ceļu satiksmes likumā un Ceļu satiksmes noteikumos, lai uz visiem mikromobilitātes elektriskajiem rīkiem attiektos vienāds tiesiskais regulējums.

Priekšlikumi:

- 1) izdarīt grozījumus Ceļu satiksmes likumā un izteikt 1. panta 9.¹ daļu šādā redakcijā: "*Mikromobilitātes elektriskais rīks – ar elektromotoru aprīkots transportlīdzeklis ar vienu vai vairāk riteņiem, kura konstrukcijā paredzētais maksimālais ātrums nepārsniedz 25 kilometrus stundā.*";
- 2) aizstāt visā Ceļu satiksmes likumā un Ceļu satiksmes noteikumos vārdu "elektroskrejriteņis" (attiecīgajā skaitlī un locījumā) ar vārdiem "*mikromobilitātes elektriskais rīks*" (attiecīgajā skaitlī un locījumā).

2. Mikromobilitātes elektriskie rīki, kuriem ir viens ritenis un kuru maksimālais ātrums nepārsniedz 25 km/h, būtu definējams kā mikromobilitātes elektriskais rīks, taču tāds pats braucamrīks, kura maksimālais ātrums ir lielāks par 25 km/h, neatbilst nevienam no Ceļu satiksmes likuma 1. pantā minētajiem transportlīdzekļiem. Ja elektroskrejriteņa maksimālais ātrums ir lielāks par 25 km/h, atbilst mopēda definīcijai un tiesiski tiek uzskatīts par mopēdu, tad elektriskais monoritenis, kura maksimālais braukšanas ātrums ir lielāks par 25 km/h, tiek uzskatīts par sporta inventāru. Lai mikromobilitātes elektriskais rīks, kuram ir viens ritenis un kura maksimālais braukšanas ātrums ir lielāks par 25 km/h atbilstu mopēda definīcijai, Ceļu satiksmes likumā nepieciešams mainīt mopēda jēdziena definīciju.

Priekšlikums: izteikt Ceļu satiksmes likuma 1. panta 12. punktu šādā redakcijā: "12) mopēds – šā panta 12.1, 12.2 vai 12.3 punktā minētais mehāniskais transportlīdzeklis vai ar elektromotoru aprīkots transportlīdzeklis ar vienu riteni, kura konstrukcijā paredzētais maksimālais ātrums pārsniedz 25 kilometrus stundā."

3. Pašreizējais regulējums neparedz atbildību par mikromobilitātes elektriskā rīka vadīšanu bez derīgām transportlīdzekļa vadīšanas tiesībām, lai šādus vadītājus sauktu pie atbildības; šis pārkāpums tiek interpretēts kā papildprasību pārkāpums. Tā kā likuma interpretācija nav pieļaujama, tad ir jānosaka konkrēta atbildība par mikromobilitātes elektriskā rīka vadīšanu bez derīgām transportlīdzekļa vadīšanas tiesībām:

Priekšlikums: izteikt Ceļu satiksmes likuma 51. panta 6.¹ daļu šādā redakcijā: "Par velorikšas vai mikromobilitātes elektriskā rīka vadīšanu, ja nav velosipēda vai jebkuras kategorijas transportlīdzekļu vadīšanas tiesību, piemēro naudas sodu velorikšas vadītājam piecu naudas soda vienību apmērā, bet mikromobilitātes elektriskā rīka vadītājam – no piecām līdz divdesmit naudas soda vienībām."

4. Mikromobilitātes elektrisko rīku vadīšana alkoholisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē ir visbiežāk veiktais pārkāpums, jo paredzētā atbildība, salīdzinot ar citiem transportlīdzekļiem, ir nesamērīgi maza. Mikromobilitātes elektrisko rīku vadīšanu alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē jāpielīdzina mopēdu vadītājiem paredzētajai atbildībai un jāveic korekcijas Ceļu satiksmes likumā.

Priekšlikumi:

- 1) aizstāt Ceļu satiksmes likuma 62. panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā, septītajā, astotajā daļā vārdus "velosipēda vai elektroskrejriteņa vadītājam" (attiecīgajā skaitlī un locījumā) ar vārdiem "velosipēda vadītājam" (attiecīgajā skaitlī un locījumā);
- 2) aizstāt Ceļu satiksmes likuma 62. panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā, septītajā, astotajā daļā vārdu "mopēda" (attiecīgajā skaitlī un locījumā) ar vārdiem "mopēda un mikromobilitātes elektriskā rīka" (attiecīgajā skaitlī un locījumā).

5. Lai veiktie grozījumi, kas pastiprinātu atbildību par mikromobilitātes elektrisko rīku vadīšanu alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē, būtu efektīvi, ir jāpalielina to kontrole, atļaujot arī pašvaldības policijai veikt transportlīdzekļu vadītāja alkohola pārbaudi un administratīvā pārkāpuma procesu administratīvo pārkāpumu lietās par velosipēdu un mikromobilitātes elektrisko rīku vadīšanu alkohola reibumā.

Priekšlikumi:

- 1) izteikt Ceļu satiksmes likuma 83. panta trešo daļu šādā redakcijā: “(3) Administratīvā pārkāpuma procesu par šā likuma 51. panta devītajā daļā (par pārkāpumiem, kurus izdarījis velosipēda vai *mikromobilitātes elektriskā rīka* vadītājs), 52. panta pirmajā, otrajā un ceturtajā daļā, 53. panta pirmajā, otrajā un vienpadsmitajā daļā (par pārkāpumiem, kurus izdarījis velosipēda vai *mikromobilitātes elektriskā rīka* vadītājs), 54. panta sestajā daļā, 55. pantā (izņemot divdesmit septītajā daļā norādītos pārkāpumus, kurus izdarījis cita transportlīdzekļa vadītājs), 57. pantā, 58. panta pirmajā daļā (par pārkāpumiem, kurus izdarījis velosipēda vai *mikromobilitātes elektriskā rīka* vadītājs), 58. panta otrajā daļā, 60. panta pirmajā daļā (par pārkāpumiem, kurus izdarījis velosipēda vai *mikromobilitātes elektriskā rīka* vadītājs), 62. panta otrajā, trešajā, ceturtajā, piektajā, septītajā, un astotajā (par pārkāpumiem, kurus izdarījis velosipēda vai *mikromobilitātes elektriskā rīka* vadītājs), 68. pantā, 68.1 pantā, 70. panta otrajā daļā, 71. panta divdesmit pirmajā daļā, 74., 75., 76., 77., 78. pantā, 79. panta pirmajā daļā un 82. panta otrajā daļā minētajiem pārkāpumiem veic pašvaldības policija.”;
- 2) grozīt 2018. gada 27. novembra Ministru kabineta noteikumu Nr. 719 “Kārtība, kādā transportlīdzekļa vadītājam nosaka alkohola koncentrāciju asinīs un izelpas gaisā un konstatē narkotisko vai citu apreibinošu vielu ietekmi” 2. punktu, izsakot to šādā redakcijā: “Alkohola koncentrāciju izelpas gaisā transportlīdzekļa vadītājam pārbauda Valsts policijas vai *pašvaldības policijas* darbinieks, vai – uz valsts robežas – Valsts robežsardzes darbinieks (turpmāk – darbinieks), izmantojot portatīvo mērierīci alkohola koncentrācijas noteikšanai (turpmāk – mēraparāts). Ievērojot normatīvajos aktos par mēraparātiem noteiktās prasības, mēraparāta uzrādītā alkohola koncentrācija izelpas gaisā ir pielīdzināma alkohola koncentrācijai asinīs. Pārbaudes rezultātus norāda transportlīdzekļa vadītāja pārbaudes protokolā (turpmāk – protokols) (2. pielikums).”

6. Mikromobilitātes elektriskie rīki nav minēti Krimināllikumā, un tie netiek uzskatīti par ceļu satiksmes dalībniekiem. Līdzīgi kā Ceļu satiksmes likumā, arī Krimināllikumā nepieciešams nostiprināt mikromobilitātes elektrisko rīku jēdzienu.

Priekšlikums: papildināt Krimināllikumu ar 261¹. pantu, izsakot to šādā redakcijā: *“Mikromobilitātes elektriskais rīks – ar elektromotoru aprīkots transportlīdzeklis ar vienu vai vairāk riteņiem, kura konstrukcijā paredzētais maksimālais ātrums nepārsniedz 25 kilometrus stundā.”*

7. Pēc mikromobilitātes elektriskā rīka jēdziena iekļaušanas Krimināllikumā nepieciešams noteikt atbildību mikromobilitātes elektrisko rīku vadītājiem Krimināllikuma 260. panta “Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana” sankcijas daļās.

Priekšlikums: aizstāt Krimināllikuma 260. panta otrajā, trešajā daļā vārdu “transportlīdzekli” (attiecīgajā skaitlī un locījumā) ar vārdiem “*transportlīdzekli vai mikromobilitātes elektrisko rīku*” (attiecīgajā skaitlī un locījumā).

8. Domājams, ka elektroskrejriteņu obligātā reģistrācija, kas stāsies spēkā 2024. gadā, atstās pozitīvu ietekmi, bet būtu nepieciešams reģistrēt visus mikromobilitātes elektriskos rīkus, ne tikai elektroskrejriteņus. Pašlaik ieviestās reģistrācijas uzlīmes būtu jāaizstāj ar valsts reģistrācijas numurzīmēm, par piemēru ņemot citu valstu praksi gan attiecībā uz numurzīmes novietojumu, gan izmēru.

Priekšlikumi:

- 1) izteikt Ceļu satiksmes likuma 102. panta piekto daļu šādā redakcijā: *“Mikromobilitātes elektriskajiem rīkiem aizmugurē pie konstrukcijas ir piestiprināta viena valsts reģistrācijas numura zīme, bet velorīkšām pie to konstrukcijas ir pielīmēta viena valsts reģistrācijas uzlīme.”;*
- 2) papildināt 2010. gada 4. decembra Ministru kabineta noteikumu Nr. 1080 “Transportlīdzekļu reģistrācijas noteikumi” 7. pielikumu “Numura zīmju apraksts” ar 1.8 punktu, izsakot to šādā redakcijā: *“I tips (65 × 53 mm) – paredzēts uzstādīšanai mikromobilitātes elektrisko rīku aizmugurē.”*

9. Ceļu satiksmes negadījumos, kuros iesaistīts mikromobilitātes elektriskais rīks, pašlaik nav sakārtota nodarīto zaudējumu atlīdzības kārtība. Ja negadījumu izraisījis mikromobilitātes elektriskais rīks, zaudējumi jāatlīdzina tā vadītājam, kas praksē ir garš, citreiz pat neiespējams process. Šādos ceļu satiksmes negadījumos cietušajām personām radušos zaudējumus var nākties segt ar saviem līdzekļiem, kas nozīmē, ka valsts un tās likumdošana neizsargā transportlīdzekļa vadītāju no zaudējumiem, lai arī transportlīdzekļa vadītājs ir ievērojis visus noteikumus un savam transportlīdzeklim ir iegādājies OCTA polisi. Nosakot OCTA polisi par obligātu visiem mikromobilitātes elektriskajiem rīkiem, ceļu satiksmes negadījumā radušos zaudējumus segtu apdrošinātājs un tas neradītu papildu apgrūtinājumu cietušajai personai.

Priekšlikums: izteikt Ceļu satiksmes likuma 9. panta pirmo daļu šādā redakcijā: *“(1) Latvijas teritorijā ceļu satiksmē atļauts izmantot: 1) reģistrētus transportlīdzekļus, kuru konstrukcija un tehniskais stāvoklis atbilst Latvijā obligāti piemērojamo*

standartu un normatīvu prasībām, attiecībā uz kuriem ir veikta sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana un kuriem ir dota atļauja piedalīties ceļu satiksmē; 2) *reģistrētus mikromobilitātes elektriskos rīkus, attiecībā uz kuriem ir veikta sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana, un velosipēdus.*"

10. Noteikto prasību ieviešana negarantē brīvprātīgu to ievērošanu, tāpēc ir jāparedz atbildība par šo prasību neievērošanu. Autors iesaka par mikromobilitātes elektrisko rīku reģistrācijas, valsts numurzīmju vai obligātās civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas pārkāpumiem paredzēt atbildību Ceļu satiksmes likuma 68. pantā, kurā noteikta atbildība par velorikšu un elektroskrejriteņu tehniskā stāvokļa un aprīkojuma nosacījumu pārkāpšanu.

Priekšlikums: izteikt Ceļu satiksmes likuma 68.¹ pantu šādā redakcijā: "*Velorikšu un mikromobilitātes elektrisko rīku tehniskā stāvokļa, reģistrācijas, aprīkojuma, noteikto valsts reģistrācijas numurzīmju un reģistrācijas uzlīmju nosacījumu pārkāpšana*

- (1) *Par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz prasības attiecībā uz velorikšu un mikromobilitātes elektrisko rīku tehnisko stāvokli vai ražotāja noteiktiem tehniskajiem parametriem, piemēro naudas sodu velorikšu un mikromobilitātes elektrisko rīku vadītājiem no desmit līdz piecdesmit naudas soda vienībām.*
- (2) *Par to noteikumu pārkāpšanu, kuri paredz prasības attiecībā uz velorikšu un mikromobilitātes elektrisko rīku reģistrāciju un noteikto valsts reģistrācijas numurzīmju un reģistrācijas uzlīmju izmantošanu, piemēro naudas sodu velorikšu un mikromobilitātes elektrisko rīku vadītājiem no divām līdz četrpadsmit naudas soda vienībām.*
- (3) *Par mikromobilitātes elektriskā rīka izmantošanu ceļu satiksmē, par kuru nav veikta tā īpašnieka civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana, piemēro naudas sodu mikromobilitātes elektriskā rīka vadītājam no sešām līdz vienpadsmit naudas soda vienībām, bet transportlīdzekļa īpašniekam (valdītājam, turētājam) – fiziskajai vai juridiskajai personai – no septiņdesmit līdz simt trīsdesmit naudas soda vienībām."*

11. Viens no faktoriem, kas veicina ceļu satiksmes negadījumu rašanos, ir mikromobilitātes rīku raksturīpašības – tie ir mazi un strauji. Šajos ceļu satiksmes negadījumos bieži cieš tieši mikromobilitātes elektrisko rīku vadītāji, jo tie nav fiziski pasargāti. Lai uzlabotu drošības līmeni, nepieciešams izdarīt grozījumus Ceļu satiksmes noteikumu 22.¹ nodaļā "Papildu prasības elektroskrejriteņu vadītājiem", nosakot gaismu atstarojošo vesti un aizsargķiveri kā obligātu papildu prasību šo rīku vadītājiem.

Priekšlikums: grozīt 2016. gada 1. janvāra Ministru kabineta noteikumu Nr. 279 "Ceļu satiksmes noteikumi" 212.6 punktu, izsakot to šādā redakcijā: "*Mikromobilitātes elektriskajam rīkam* braukšanas laikā priekšpusē deg baltas gaismas lukturis, bet aizmugurē – sarkanas gaismas lukturis. *Mikromobilitātes elektriskā rīka vadītājs ir tērpts atstarojošā vestē un braukšanas laikā galvā jābūt aizsprādzētai aizsargķiverī.*"

Kā bakalaura darba tapšanas gaitā tika noskaidrots, lielāko apdraudējumu satiksmes drošībai rada mikromobilitātes elektrisko rīku tiesiskā regulējuma trūkums un esošā regulējuma nepilnības. Taču papildus tiesiskā regulējuma pilnveidošanai nevar aizmirst par preventīvu pasākumu īstenošanu. Primāri būtu jākoncentrējas uz atbilstošas infrastruktūras izbūvi, uzstādot informatīvas ceļa zīmes, turpinot velosipēdu ceļu izbūvi atbilstoši 2021. gada Ministru kabineta noteikumiem Nr. 712 "Par Ceļu satiksmes drošības plānu 2021.–2027. gadam" un ierīkojot koplietošanas elektriskajiem rīkiem speciālas stāvvietas. Protams, ne tikai infrastruktūras pilnveide, bet arī lietotāju izpratnes pilnveide caur informatīvajām kampaņām ir svarīgs faktors, pie kura nepieciešams piestrādāt, lai veidotu drošu ceļu satiksmi, kurā piedalās arī mikromobilitātes elektriskie rīki.

Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi krimināltiesībās

Darba autors: Oļegs Šalajevs
Darba vadītājs: *Dr. iur. Valdis Voins*

Saturs

Ievads

1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu juridiskais raksturojums
 - 1.1. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdziens un mērķis
 - 1.2. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu tiesiskais regulējums un atbilstība cilvēktiesību prasībām
2. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas pamats
 - 2.1. Nepieskaitāmības stāvoklis kā pamats medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai
 - 2.2. Ierobežotas pieskaitāmības stāvoklis kā pamats medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai
3. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi un to noteikšana
 - 3.1. Piemērojamo medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi
 - 3.2. Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšana

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Pētāmās tēmas aktualitāte pamatojas tajā, ka piespiedu darbībām, īpaši ierobežojot cilvēka brīvību, ir jābūt likumīgām, ar leģimitīvu mērķi un saskaņā ar cilvēktiesībām, pat ja persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Bakalaura darbs saturiski ir veidots tā, lai pētītu šo jautājumu tieši Krimināllikuma regulējumā, apzinoties tiesiskā regulējuma tālāku pilnveidošanu.

Pētījuma rezultātā gūtā galvenā atziņa: medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi ir būtisks institūts krimināltiesībās, tomēr tā tiesiskais regulējums ir jāprecizē.

Darbs sastāv no trīs nodaļām. Darbā ir izmantoti tiesību akti, tiesību zinātnieku atziņas, publikācijas pētāmajā jautājumā, kā arī tiesas spriedumi. Darba apjoms ir 60 lappuses.

Atslēgvārdi: krimināltiesības, medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, nepiešķaitāmības stāvoklis, ierobežotas pieskaitāmības stāvoklis.

Ievads

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 111. pantā uzsvērts, ka valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.¹ Satversmē nostiprinātās tiesības attiecas uz visām personām – pat ja šīs personas ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu. Personas veselība var būt saistīta ar mentālām problēmām, kuru dēļ persona nesaprot vai pilnībā nesaprot savu rīcību. Ja šāda persona kļūst bīstama sabiedrībai, var tikt lemts jautājums par piespiedu ārstēšanu.

Ārstniecības likuma 67. pantā ir paredzēts, ka psihiatriskā palīdzība ir balstīta uz brīvprātības principa. Personas ar psihiskiem traucējumiem un psihiskām slimībām var saņemt ambulatoro un stacionāro medicīnisko palīdzību. Pacientu var stacionēt psihiatriskajā ārstniecības iestādē ar viņa rakstveida piekrišanu, pamatojoties uz konstatētajiem psihiskajiem traucējumiem un psihiatra motivētu lēmumu par psihiskās veselības izmeklēšanas, ārstēšanas un rehabilitācijas nepieciešamību psihiatriskajā ārstniecības iestādē. Vienlaikus Ārstniecības likuma 68. pantā ir paredzēts tiesiskais regulējums psihiatriskās palīdzības sniegšanai bez pacienta piekrišanas.²

Personas, kas izdarījušas Krimināllikumā minētos nodarījumus, var būt nepiešķaitāmības stāvoklī vai ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Atbilstoši Krimināllikuma VIII nodaļai šādām personām piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus. Tā kā ir ietverta norāde uz piespiedu līdzekli, var secināt, ka tas var tikt piemērots, pat ja persona nepiekrīt. Lemjot par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanu un tā veidu, primārā nozīme ir personas veselības stāvoklim un riskam, ka tā nākotnē var izdarīt darbību, kas radīs kaitējumu viņai pašai vai citu personu un sabiedrības interesēm. Šie līdzekļi tiek piemēroti ar mērķi ārstēt personu un pasargāt sabiedrību no šādu psihiski nelīdzsvarotu personu bīstamiem nodarījumiem.

Nemot vērā medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas mērķi, ir svarīgi pareizi izprast tās nozīmi un darbības principus, lai attiecīgajās situācijās pareizi novērtētu piemērošanas nepieciešamību. Vispirms tas izriet no cilvēktiesībām, lai nepamatoti tās neierobežotu; ar brīvības ierobežošanu saistītus

¹ Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993.

² Ārstniecības likums. 12.06.1997. Latvijas Vēstnesis, 167/168, 01.07.1997.

medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus piemēro tikai galējās situācijās, t. i., gadījumos, ja ir pamats uzskatīt, ka citām alternatīvām metodēm panākumu nebūs.

Tā kā medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana neaizstāj kriminālsodu, tad tai ir jābūt pamatotai ar pašas personas un sabiedrības interesēm. Tēmas aktualitāte balstīta šādos jautājumos: vai piemērotā medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa ilgums jāsamēro ar brīvības atņemšanas soda laiku, kādu var noteikt par attiecīgo nodarījumu; vai ir jāparedz medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa ilguma minimālais un maksimālais termiņš; vai ir iespēja veikt ārstēšanu ieslodzījuma vietās u. c.

Pētījuma objekts: tiesiskās attiecības, piemērojot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

Pētījuma priekšmets: medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu tiesiskais regulējums.

Pētījuma mērķis: izpētīt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu institūtu un to piemērošanu praksē, izvirzīt priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidošanā.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) raksturot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdzienu un tiesiskā regulējuma attīstību;
- 2) analizēt nepieskaitāmības un ierobežotas pieskaitāmības stāvokli kā pamatu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai;
- 3) pētīt medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidus un piemērošanas nosacījumus.

Pētījuma jautājums: vai medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanas un piemērošanas mērķis nav personas sodīšana par kaitīga nodarījuma izdarīšanu un kriminālsoda aizstājējs?

Pētniecības metodes: bakalaura darba izstrādei tika izmantotas zinātniskās metodes un tiesību normu interpretācijas metode. No vispārzinātniskajām metodēm tika izmantota: salīdzinājuma metode attiecībā uz jēdziena definējumu, tā satura un būtības noskaidrošanu; analīzes un sintēzes metode visa darba garumā; indukcijas un dedukcijas metode attiecībā uz normatīvās bāzes izpēti un analīzi. No speciāli juridiskajām metodēm tika izmantota: normatīvi dogmatiskā metode attiecībā uz juridisko jēdzienu, tiesisko parādību pazīmju skaidrošanu; juridiski tehniskā metode attiecībā uz juridisko dokumentu iztulkošanu, kā arī strukturāli sistemātiskā metode attiecībā uz darba uzbūvi.

Darbā izmantotas arī tiesību normu interpretācijas metodes: gramatiskā, vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā. Gramatiskā (filoloģiskā) interpretācijas metode piemērota, lai no valodnieciskā viedokļa noskaidrotu tiesību normas, kuras regulē medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēgu; vēsturiskā interpretācijas metode

izmantota, lai noskaidrotu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu regulējošo tiesību normu jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tā radīta. Ar sistēmisko interpretācijas metodi tika noskaidrota medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu regulējošo tiesību normu jēga saistībā ar citām tiesību normām, savukārt ar teleoloģisko (jēgas un mērķa) interpretācijas metodi – tiesību normas jēga, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.

Pētījuma struktūra: darbu veido trīs nodaļas un apakšnodaļas. Pirmajā nodaļā ir raksturots medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu jēdziens un tiesiskā regulējuma attīstība Latvijā. Otrajā nodaļā ir analizēts nepieskaitāmības un ierobežotas pieskaitāmības stāvoklis kā nosacījums medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai, savukārt trešajā nodaļā – medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu veidi un pamats, kā tiesa tos var piemērot.

Pētījuma avoti: darba izstrādei tika izmantots spēkā esošais tiesiskais regulējums, tiesību doktrīna, publikācijas, tiesu prakse un interneta resursi.

Nobeigums

Veicot pētījumu, tika sasniegts darba ievadā noteiktais mērķis un izpildīti uzdevumi.

Darba ievadā tika izvirzīts pētījuma jautājums: vai medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanas un piemērošanas mērķis nav personas sodīšana par kaitīga nodarījuma izdarīšanu un kriminālsoda aizstājējs?

No pētījuma izriet, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi nav kriminālsods, tomēr tas satur zināmus piespiedu pasākumus, un arī tā mērķis daļēji sakrīt ar kriminālsoda mērķi.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Krimināllikuma 13. pantā un 68. panta pirmajā daļā atšķiras nepieskaitāmības stāvokļa nosacījumi.

Priekšlikums: papildināt Krimināllikuma 68. panta pirmo daļu, izsakot to šādā redakcijā: "Personām, kas izdarījušas šajā likumā paredzētos nodarījumus, bet sirgst ar psihiskiem traucējumiem *vai garīgo atpalcību* .."

Priekšlikums pamatots ar to, ka psihiskie traucējumi un garīgā atpalcība no medicīniskā viedokļa būtiski atšķiras.

2. Balstoties uz esošo regulējumu, var veidoties situācija, ka medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana var turpināties arī pēc tam, kad persona ir atbrīvota no kriminālatbildības vai sodu jau ir izcietusi.

Priekšlikums: papildināt Krimināllikuma 69. pantu ar 5.¹ daļu šādā redakcijā: "*Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu tiesa izbeidz, ja personai tā*

piemērošana sakrīt ar brīvības atņemšanas soda laiku, kādu var noteikt par attiecīgo nodarījumu."

Šādu viedokli jau bija paudis Senāts, bet likumdevēja skatījumā tas neguva atbalstu, tomēr no cilvēku pamattiesību viedokļa tas ir svarīgi.

3. Tiesiskajā regulējumā ir atšķirība starp Krimināllikuma 14. pantu un 70. pantu. Krimināllikuma 14. pantā norādīts, ka tiesa piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, savukārt Krimināllikuma 70. pantā – ka tos var noteikt.

Priekšlikums: veikt grozījumus Krimināllikuma 70. pantā pirmajā teikumā, to izsakot šādā redakcijā: "Medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus *tiesa nosaka* arī personām, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, būdamas ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī."

4. Krimināllikuma 70. pantā noteiktais, ka, ja šādu personu notiesā bez brīvības atņemšanas, tiesa uzliek tai pienākumu ārstēties psihiatriskajā medicīnas iestādē pēc dzīvesvietas, rada pretrunas ar pacienta tiesībām.

Priekšlikums: veikt grozījumus Krimināllikuma 70. panta pēdējā teikumā, to izsakot šādā redakcijā: "Ja šādu personu notiesā bez brīvības atņemšanas, tiesa uzliek tai par pienākumu ārstēties psihiatriskajā medicīnas iestādē pēc dzīvesvietas *vai citā ārstniecības iestādē.*"

5. Personām, kas izdarījušas noziedzīgu nodarījumu ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, nevar noteikt analogisku medicīniska rakstura piespiedu līdzekli kā personām nepieskaitāmības stāvoklī.

Priekšlikums: veikt grozījumus, lai nodalītu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu personām, kas noziedzīgu nodarījumu ir izdarījušas nepieskaitāmības stāvoklī, un Krimināllikuma 68. panta pirmo daļu attiecināt tikai uz tām. Izstrādāt Krimināllikuma 68. panta 2.¹ daļu, kura paredzētu, ka personām, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, piemēro piespiedu medicīniska rakstura līdzekļus saskaņā ar Krimināllikuma 70. pantu.

6. Krimināllikuma 68. panta otrajā daļā noteikto nevar piemērot personai, kurai ir atcelta medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošana.

Priekšlikums: papildināt Krimināllikuma 68. panta otro daļu ar teikumu šādā redakcijā: ". tiesa var nodot to tuvinieku vai citu personu, kas veic slimnieku kopšanu, gādībā, *izņemot gadījumos, ja medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošana atcelta.*"

Atbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku tiesiskais regulējums un problemātika

Darba autore: **Krista Spróģe**
Darba vadītāja: *Mg. iur. Ilze Sokolovska*

Saturs

Anotācija

Abstract

Ievads

1. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvniekiem jēdziens un vēsturiskā attīstība
 - 1.1. Dzīvnieku aizsardzības vēsturiskā attīstība
 - 1.2. Jēdziena "dzīvnieks" izpratne Latvijas normatīvajos aktos
2. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvnieku tiesiskais regulējums un atbildības atšķirības
 - 2.1. Starptautiskais tiesiskais regulējums dzīvnieku aizsardzībā
 - 2.2. Nacionālais tiesiskais regulējums dzīvnieku aizsardzībā un atbildība
 - 2.3. Atbildība un tiesiskais regulējums par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem ārvalstu praksē
3. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvnieku nozieguma sastāva un administratīva pārkāpuma sastāva analīze
 - 3.1. Administratīvās atbildības nošķiršana no kriminālatbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku
 - 3.2. Cietsirdīgas izturēšanas pret dzīvnieku noziedzīga nodarījuma objekts
 - 3.3. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvnieku noziedzīga nodarījuma objektīvā puse
 - 3.4. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvnieku noziedzīga nodarījuma subjekts
 - 3.5. Cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvnieku noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse

4. Atbildība un tās veidi par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku
 - 4.1. Atbildības veidi par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku
 - 4.2. Soda noteikšanas prakse par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku un tā piemērošanas problemātika

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Bakalaura darba temats sabiedrībā ir aktuāls, par ko liecina starptautiskās dzīvnieku aizsardzības konferences, piemēram, 2022. gada 28. oktobra starptautiskā konference "Dzīvnieki Rīgā: attieksmes maiņa pret dzīvniekiem pilsētvidē vēsturiskā kontekstā", kā arī 2023. gada 10. septembra starptautiskā dzīvnieku tiesību konference, kas šoreiz norisinājās Luksemburgā. Turklāt Latvijā ir dažādas dzīvnieku aizsardzības organizācijas, piemēram, dzīvnieku aizsardzības biedrība "Ķepu-ķepā" un nodibinājums "Dzīvnieku policija", kas ikdienā cīnās par dzīvnieku tiesībām un to aizsardzību. Noziedzīgi nodarījumi pret dzīvniekiem pievērš lielu sabiedrības uzmanību, nereti radot rezonansi sabiedrībā, par ko liecina platformā "manabalss.lv" 2023. gada 31. maijā publicētā iniciatīva, prasot "reālu cietumsodu dzīvnieku spīdzinātājiem un slepkavām", neilgā laikā savācot 30 346 iedzīvotāju parakstus.

Bakalaura darbā ir pētīts gan nacionālais, gan starptautiskais tiesiskais regulējums, kas attiecas uz atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem, kā arī ārvalstu prakse attiecībā uz cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem. Tika veikta tiesu prakses apkopošana, izpēte un analīze, kā arī apkopota tiesu prakse par sodu piemērošanu. Pētījuma mērķis ir analizēt atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, normatīvo regulējumu un tā piemērošanu, konstatēt iespējamās nepilnības un piedāvāt priekšlikumus to risināšanai. Pamatojoties uz veikto pētījumu, tika konstatēta pārlietu saudzīga sodu piemērošanas prakse un analizēti gadījumi, kad noziedzīga nodarījuma kvalifikācija var būt pat strīdīga. Konstatētas nepilnības tiesiskajā regulējumā, kā arī piedāvāti priekšlikumi tā uzlabošanai.

Bakalaura darbs kopumā sastāv no 64 lappusēm.

Ievads

Latvijas Republikā par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku ir paredzēta divu veidu atbildība – administratīvā atbildība un kriminālatbildība. Šī atbildība ir atkarīga no nodarītajām sekām un kaitīguma pakāpes. Laikam ejot uz priekšu, arī sabiedrība ir pievērusi uzmanību noziegumiem pret dzīvniekiem, tie izraisa lielu sabiedrības neizpratni. Sabiedrība vērtē gan izmeklēšanas darbu, gan dzīvnieku pāridarītājiem

piesprieštos sodus. Mūsdienā sabiedrībā ir dažādas organizācijas, kas cīnās par dzīvnieku tiesībām un to labklājību; ir organizācijas, kurām var ziņot par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem (piemēram, "Dzīvnieku policija"). Dzīvnieku labklājības nodrošināšanā aktīvi iesaistās dažādas dzīvnieku patversmes.

Cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku ir sabiedrībā aktuāla problēma, sabiedrību uztrauc gan Latvijā notiekošā cietsirdība pret dzīvniekiem, gan arī tiesu piesprieštie sodi dzīvnieku pāridarītājiem. Par to liecina 2023. gada 6. jūnijā notikušais pikets pie Zemgales rajona tiesas Jelgavā, kur tika skatīta krimināllieta par zirga novārdzināšanu līdz nāvei. Savukārt 2023. gada 31. maijā portālā "manabals.lv" tika izveidota iniciatīva par reālu cietumsodu dzīvnieku spīdzinātājiem un slepkavām, ko parakstījuši 30 346 cilvēki, un šī iniciatīva 2023. gada augustā tika iesniegta Saeimā izskatīšanai.

Analizējot Iekšlietu ministrijas informācijas centra veidoto kriminālo statistiku, secināts, ka laikposmā no 2018. līdz 2022. gadam Valsts policijā pēc Krimināllikuma 230. panta tikuši uzsākti 238 kriminālprocesi. Vislielākais uzsākto kriminālprocešu skaits ir bijis 2019. gadā, kad tikuši uzsākti 62 kriminālprocesi, savukārt 2020. gadā tikuši uzsākti 55 kriminālprocesi, 2018. gadā – 53 kriminālprocesi, 2022. gadā – 44 kriminālprocesi un 2021. gadā – 24 kriminālprocesi.¹ Tāpēc jāsecina, ka cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem vēl joprojām ir aktuāla problēma un tā nekur nav pazudusi. Tiesu administrācijas dati liecina, ka laikposmā no 2018. līdz 2023. gadam par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku tikušas notiesātas 34 personas.² Šāds samērā neliels notiesāto skaits saistāms ar pašu noziedzīgā nodarījuma izmeklēšanas specifiku.

Jau vēsturiski dzīvnieks ticis uzskatīts par cilvēka īpašumu, kas nepieciešams, lai atvieglotu cilvēka ikdienu, taču, laikam ejot un sabiedrībai attīstoties, sabiedrībā ir radusies izpratne par to, ka dzīvnieks ir justspējīga būtne – tieši tāpat kā cilvēks – un nav pieļaujama cietsirdīga izturēšanās pret to neatkarīgi no tā, vai tas ir mājlops vai lolojumdzīvnieks. Mūsdienā sabiedrībā ir ģimenes, kurās dzīvnieks tiek uzskatīts par ģimenes locekli, taču netrūkst arī cilvēku, kas dzīvnieku uztver kā savu īpašumu un neizturas pret to kā pret justspējīgu būtni, kas arī jūt sāpes un ciešanas, bet rīkojas ar to pēc saviem ieskatiem, kas var beigties pat ar dzīvnieka nāvi.

Latvijas normatīvie akti saistībā ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem neatbilst mūsdienā tendencēm, neatspoguļo dzīvnieka vērtību, kā arī likumos paredzētās sankcijas nesasniedz savu mērķi. Arī Krimināllikumā paredzētais sods par dzīvnieka spīdzināšanu, sakroplošanu vai nonāvēšanu ir neatbilstošs, jo jāņem vērā,

¹ Iekšlietu ministrijas informācijas centrs. *Kriminālā statistika*. <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> (sk. 05.09.2023.).

² Latvijas Republikas Tiesu administrācijas Tiesu darbu datu portāls. *Notiesātās personas*. <https://dati.ta.gov.lv/MicroStrategy/asp/Main.aspx> (sk. 05.09.2023.).

ka dzīvnieks spēj izjust sāpes un ciešanas tāpat kā cilvēks. Turklāt arvien biežāk masu medijos tiek izcelti dažādi pret dzīvniekiem vērsti vardarbības gadījumi. Sabiedrībai šāda rīcība liekas amorāla, cietsirdība pret dzīvniekiem vēl joprojām tiek novērtēta par zemu no tāda aspekta, ka netiek pievērsta atbilstoša uzmanība šo nodarījumu patiesajai sabiedriskajai bīstamībai. Vardarbība, kas ir cietsirdības pamatā, ir personas devianta uzvedība, kas, atbilstoši neierobežota, nenovērsta, var novest pie citiem bīstamiem nodarījumiem arī pret cilvēku.

Pētījuma aktualitāte: temats "Atbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku tiesiskais regulējums un problemātika" ir aktuāls, jo cietsirdīga izturēšanās pret dzīvniekiem ir vardarbības veids, kam sabiedrība pievērš uzmanību, nereti pat radot rezonansi. Par temata aktualitāti liecina ne vien dažādas protesta akcijas, bet arī pilsoniskās iniciatīvas, kas saistītas ar dzīvnieku aizsardzību un tiek iesniegtas Saeimā izskatīšanai.

Pētījuma mērķis: analizēt atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, normatīvo regulējumu un tā piemērošanu, konstatēt iespējamās nepilnības un piedāvāt priekšlikumus to risināšanai.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izpētīt jēdzienu "cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku", kā arī izpētīt cietsirdības veidus un biežākās tās izpausmes pret dzīvniekiem;
- 2) izpētīt gan nacionālo, gan starptautisko normatīvo regulējumu, kas paredz atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku. Atklāt un analizēt problēmas, kas saistītas ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku krimināltiesisko regulējumu un tā piemērošanu, kā arī izteikt priekšlikumus to risināšanai. Veikt ārvalstu normatīvā regulējuma salīdzināšanu ar Latvijas normatīvo regulējumu par paredzēto atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, nosakot kopīgo un atšķirīgo;
- 3) analizēt noziedzīga nodarījuma sastāvu par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, noteikt nepilnības un piedāvāt priekšlikumus, kā arī analizēt soda veidus par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, to piemērošanu un problemātiku;
- 4) analizēt tiesu praksi, kas saistīta ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, konstatēt iespējamās nepilnības tiesu spriedumos.

Pētījuma objekts: tiesiskās attiecības, kas veidojas par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Pētījuma priekšmets: nacionālais un starptautiskais normatīvais regulējums, kas nosaka atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Pētījuma jautājums: kas būtu jāmaina Latvijas normatīvajā regulējumā, lai veicinātu personas saukšanu pie atbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, un kādi uzlabojumi ir jāveic normatīvajā regulējumā, lai tas būtu efektīvs?

Pētniecības metodes:

- 1) analītiskā metode – lai analizētu cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku kā likumpārkāpuma veidu;
- 2) aprakstošā metode – lai izpētītu cietsirdības pret dzīvnieku normatīvo regulējumu, tajā skaitā krimināltiesisko regulējumu un tā piemērošanu, konstatētu piemērošanas problemātiku, kā arī izpētītu, kādas izmaiņas veiktas normatīvajos aktos, lai šīs nepilnības risinātu;
- 3) kvantitatīvā metode – lai pētītu un salīdzinātu iegūtos statistikas datus;
- 4) indukcija – lai atvasinātu vispārīgus secinājumus par atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem;
- 5) dedukcija – lai izstrādātu priekšlikumus.

Interpretācijas metodes:

- 1) gramatiskā metode – lai analizētu tiesību normas, kuras nosaka atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, no valodnieciskā viedokļa;
- 2) sistēmiskā metode – lai noskaidrotu tiesību normu, kuras nosaka atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, jēgu saistībā ar citām tiesību normām;
- 3) vēsturiskā metode – lai noskaidrotu tiesību normas, kuras nosaka atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, to jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tās radītas;
- 4) teleoloģiskā metode – lai noskaidrotu tiesību normas, kas nosaka atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Pētījuma avoti: kopumā tika analizēti 12 normatīvie akti, 9 literatūras avoti, 36 elektroniskie resursi, tai skaitā ārzemju literatūra un interneta resursi, un 11 tiesu spriedumi.

Pētījuma struktūra: pirmajā nodaļā pētīts jēdziens "dzīvnieks" normatīvo aktu izpratnē, kā arī jēdziens "cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku", tās veidi un izpausmes. Aplūkots arī dzīvnieku aizsardzības vēsturiskā attīstība.

Otrajā nodaļā aplūkots normatīvais regulējums, kas aizsargā dzīvniekus no cietsirdīgas izturēšanās. Analizēts gan nacionālais, gan starptautiskais normatīvais regulējums, kas paredz atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Trešajā nodaļā analizēta administratīvās atbildības nošķiršana no kriminālatbildības par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kā arī veikta noziedzīga nodarījuma sastāva analīze par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, detalizētāk aplūkojot noziedzīga nodarījuma objektu, objektīvo pusi, subjektu un subjektīvo pusi.

Ceturtajā nodaļā pētīti soda veidi un piemērošanas prakse par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Bakalaura darba nobeigumā ir izstrādāti secinājumi un priekšlikumi.

Bakalaura darbs kopumā sastāv no 64 lappusēm, 4 nodaļām, 4 tabulām, 68 izmantotajiem literatūras avotiem.

Nobeigums

Veicot bakalaura darba izstrādi, ir izmantoti dažādi literatūras avoti, starptautiskie un nacionālie tiesību akti, pētīta ārvalstu prakse saistībā ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, apkopota un analizēta tiesu prakse saistībā ar cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku un piesprieštie sodi. Bakalaura darbā izvirzītie uzdevumi ir izpildīti, kā arī ir sasniegts bakalaura darba mērķis, atbildot uz pētījuma jautājumu – analizēt atbildību par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, pētīt normatīvo regulējumu un tā piemērošanu, konstatēt iespējamās nepilnības un piedāvāt priekšlikumus to risināšanai.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Latvijas normatīvajos aktos ir paredzēta divu veidu atbildība par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem – administratīvā atbildība un kriminālatbildība. Administratīvā atbildība iestājas, ja par pārkāpumu nav paredzēta kriminālatbildība. Tie ir gadījumi, kad dzīvnieks ir ievainots, traumēts, vieglā formā pārkāpti turēšanas noteikumi. Analizējot tiesu spriedumus un dzīvnieku aizsardzības biedrības "Dzīvnieku policija" iesniegumus policijā par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem, secināts, ka pastāv kvalifikācijas problēmas norobežot noziedzīgu nodarījumu no administratīva pārkāpuma, jo normatīvajos aktos nav atrunāta cietsirdības robežlīnija, tāpēc var izveidoties situācija, kad vainīgās personas nesaņem pelnīto sodu un netiek sasniegt soda mērķis.

Priekšlikums: lai nerastos problēmas ar kvalifikācijas noteikšanu par administratīvu pārkāpumu un noziedzīgu nodarījumu, nepieciešams veikt grozījumus Dzīvnieku aizsardzības likuma 59. pantā par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, nosakot administratīvo atbildību tikai par gadījumiem, kas uz dzīvnieka veselību neatstāj paliekošas sekas. Respektīvi, būtu paredzēta kriminālatbildība par gadījumiem, kad dzīvnieks ticis spīdzināts, mocīts, sakropļots, ievainots vai traumēts un dzīvniekam tikuši konstatēti viegli, vidēja smaguma vai smagi miesas bojājumi. Administratīvā atbildība būtu paredzēta tikai par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kas uz tā veselību neatstāj paliekošas sekas, un par dzīvnieka turēšanas un labturības spēkā esošo noteikumu pārkāpšanu.

Dzīvnieku aizsardzības likuma 59. pantu nepieciešams izteikt šādā redakcijā: "Par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, *ja dzīvnieka veselībai nav nodarītas paliekošas sekas*, piemēro naudas sodu fiziskajai personai no divdesmit līdz četrdesmit naudas soda vienībām, bet juridiskajai personai – no četrdesmit līdz septiņsimt

naudas soda vienībām, nosakot dzīvnieku turēšanas tiesību aizliegumu uz laiku līdz diviem gadiem vai bez tā.”

2. Krimināllikuma 230. panta pirmajā daļā ir paredzēta atbildība par dzīvnieka spīdzināšanu, taču nevienā normatīvajā aktā nav atrunāts, kā izpaužas dzīvnieka spīdzināšana, tādējādi radot apgrūtinājumu nozieguma norobežošanā no administratīva pārkāpuma, kā arī radot apgrūtinājumu kriminālatbildības piemērošanai.

Priekšlikums: veikt grozījumus likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”, izsakot jaunu 24.¹ panta otro daļu šādā redakcijā: “*Ar dzīvnieka spīdzināšanu saprot apzinātu vairākkārtēju, ilgstošu vai apzinātu vienreizēju darbību vai bezdarbību, nodarot dzīvniekam fiziskas sāpes vai ciešanas, lai to sodītu, iebiedētu vai piespiestu uz darbībām, kas pārsniedz tā dabiskās spējas, vai lai attiecīgā persona gūtu baudu.*”

3. Veicot Tiesu administrācijas interneta vietnē esošo pieejamo tiesu spriedumu izpēti, secināts, ka šie spriedumi kopumā parāda, cik cietsirdīgs var būt cilvēks pret dzīvnieku, kas nespēj pats sevi aizsargāt. Taču vainīgās personas pelnīto sodu nesaņem, jo cietsirdība tiek atzīta par mazāk smagu noziegumu (Krimināllikuma 230. panta pirmā daļa), un pie personas subjektīvās puses izvērtēšanas pietiek paziņot, ka persona sevi atzīst par vainīgu un izdarīto nozēlo, lai tas ietekmētu soda apmēru. Soda noteikšanā lielākoties dominē ziņas par vainīgās personas personību, savukārt nozieguma raksturs, bīstamība un radītais kaitējums tikpat kā netiek apspriests, tādējādi, ņemot vērā nozieguma bīstamību un to, ka šis noziegums saistīts ar vardarbību, vainīgās personas tiek sodītas pārāk maigi, un tas nesasniedz soda mērķi.

Priekšlikums: nepieciešams veikt grozījumus Krimināllikuma 230. pantā, nosakot atbildību atkarībā no cietsirdīgās izturēšanās izraisītajām sekām – dzīvnieka sakropļošanas vai bojāejas. Turklāt 230. panta otrajā un trešajā daļā noziedzīgais nodarījums būtu klasificējams kā smags noziegums, uz ko neattiektos Krimināllikuma 46. panta ceturtajā daļā ietvertais priekšraksts par sodu. Tāpēc no panta otrās un trešās daļas kā pamatsoda piemērošana būtu izslēdz sabiedriskais darbs vai naudas sods, kā arī jānosaka ilgāks dzīvnieku turēšanas aizliegums. Ņemot vērā, ka trešās daļas soda sankcija nepārsniedz sešus gadus, netiek pārkāpta klasifikācijas noteikšana par smaguma pakāpi. Turklāt pirmajā daļā tiktu ietverti visi cietsirdīgas izturēšanās pret dzīvniekiem gadījumi, kuros nav iestājušās sekas – dzīvnieka nāve. Šajā daļā tiktu ietverti arī pārkāpumi, par kuriem pašlaik paredzēta administratīvā atbildība, respektīvi, ja cietsirdīgi izturoties pret dzīvnieku, tas ticis savainots vai traumēts.

Krimināllikuma 230. pants būtu jāizsaka šādā redakcijā:

"230. pants. Cietsirdīga izturēšanās pret dzīvnieku un dzīvnieka spīdzināšana

(1) Par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, *kuras rezultātā tas sakropļots, vai par dzīvnieka spīdzināšanu*, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai probācijas uzraudzību, vai sabiedrisko darbu, vai naudas sodu, atņemot tiesības uz noteiktu vai visu sugu dzīvnieku turēšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas publiskā vietā vai nepilngadīgā klātbūtnē vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja ar to radīts būtisks kaitējums, – *soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, atņemot tiesības uz noteiktu vai visu sugu dzīvnieku turēšanu uz laiku līdz sešiem gadiem.*

(3) *Par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kuras rezultātā tas gājis bojā, vai par dzīvnieka spīdzināšanu, kā rezultātā tas gājis bojā vai sakropļots, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem vai īslaicīgu brīvības atņemšanu un probācijas uzraudzību uz vienu gadu, atņemot tiesības uz noteiktu vai visu sugu dzīvnieku turēšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem."*

4. Analizējot pieejamos Tiesu administrācijas interneta vietnē esošos tiesu spriedumus saistībā ar dzīvnieku labturības noteikumu pārkāpšanu, kas ir administratīvs pārkāpums, secināts, ka šie pārkāpumi mēdz būt ilgstoši nodarīti, un nav nekādas pārlicības, ka pie atbildības saucamā persona tos turpmāk ievēros un nodrošinās dzīvniekam atbilstošus labturības apstākļus. Ja šis pārkāpums pret dzīvnieku ticis veikts ilgstoši, šo dzīvnieku būtu nepieciešams izņemt un konfiscēt, lai tam būtu droši un labturībai atbilstoši dzīves apstākļi, taču Dzīvnieku aizsardzības likuma 57. pants to neparedz kā šī likuma 59. pants par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku.

Priekšlikums: Dzīvnieku aizsardzības likuma 57. pants būtu jāizsaka šādā redakcijā: "Par dzīvnieku labturības prasību pārkāpumiem piemēro naudas sodu fiziskajai personai līdz trīssimt piecdesmit naudas soda vienībām, bet juridiskajai personai – no divdesmit divām līdz piecsimt naudas soda vienībām, *nosakot dzīvnieku turēšanas tiesību aizliegumu uz laiku līdz trīs gadiem vai bez tā.*"

5. Dzīvnieku aizsardzības likuma 59. pantā ir atrunāta administratīvā atbildība par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku kā vienu no soda veidiem, nosakot dzīvnieku turēšanas tiesību aizliegumu uz laiku līdz diviem gadiem vai bez tā. Turklāt šī likuma 4. panta otrajā daļā ir atrunāts: "Personai ir aizliegts turēt dzīvnieku, ja tā ir sodīta par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku." Latvijā nav reģistra vai sistēmas, kurā tiktu ierakstītas personas, kuras sodītas par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku un kurām piemērots šis aizliegums. Tāpēc nav arī mehānisma, kā šo aizliegumu praktiski kontrolēt.

Priekšlikums: ņemot vērā, ka Latvijā ir izveidots Lauksaimniecības datu centrs, kurā ir apkopota informācija par personām, kuru īpašumā ir dzīvnieki, šajā datubāzē būtu jāiekļauj arī ziņas par personām, kurām ir aizliegts turēt dzīvniekus. Šai datubāzei jābūt pieejamai iestādēm un institūcijām, kuras ir saistītas ar normatīvajiem aktiem, kas skar dzīvnieku aizsardzību. Būtu nepieciešams veikt grozījumus Dzīvnieku aizsardzības likuma 4. panta otrajā daļā, papildinot to ar nepieciešamo datu aktualizēšanu Lauksaimniecības datu centrā par aizliegumu turēt dzīvniekus, pilnvarojot Pārtikas un veterināro dienestu veikt šī panta uzraudzību un nepieciešamības gadījumā par to informējot Valsts policiju. Dzīvnieku aizsardzības likuma 4. panta otrajā daļā būtu jāveic grozījumi, izsakot šādā redakcijā: "Personai ir aizliegts turēt dzīvnieku, ja tā ir sodīta par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku. *Par personām, kurām noteikts aizliegums turēt dzīvniekus, kontroli veic Pārtikas un veterinārais dienests, attiecīgos datus ievadot Lauksaimniecības datu centrā.*"

6. Veicot tiesu spriedumu un statistikas datu analīzi, secināts, ka Latvijas sabiedrībā ir vērojama nevērīga attieksme pret dzīvnieku. Dzīvnieka spēja just ir pamats cilvēka morālajam pienākumam cienīt jebkuru dzīvību, un tas ir nostiprināts ar Dzīvnieku aizsardzības likuma preambulā. Arī analizējot ārvalstu normatīvos aktus, secināts, ka ir valstis (Šveice, Zviedrija), kuru Civillikumā noteikts, ka dzīvnieks nav īpašums. Lai izskaustu šo dzīvnieka lietas statusu, nepieciešams definēt jēdzienu "dzīvnieks". Dzīvnieku aizsardzības normatīvajā regulējumā nav sniegta jēdziena "dzīvnieks" konkrēta definīcija, taču šajos normatīvajos aktos tie tiek iedalīti pēc to faktiskā stāvokļa vai izmantošanas veida. Nosakot to, ka dzīvnieks nav lieta, bet gan justspējīga būtne, tiktu radīta lielāka skaidrība par dzīvnieka statusu, un tas parādītu attieksmi pret dzīvniekiem, izpildot Dzīvnieku aizsardzības likuma preambulā noteikto cilvēces ētisko pienākumu pret dzīvniekiem.

Priekšlikums: jāveic grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā, papildinot to ar jaunu 1. panta 1. punktu, izsakot to šādā redakcijā (attiecīgi mainot tālāko pantu numerāciju): "1. pants. Likumā ir lietoti šādi termini: 1) *dzīvnieks – dzīva būtne, kura spēj just un aktīvi kustēties, bet kurai nav spējas abstrakti domāt; ..*"

Pašaizsardzības šaujamoču aprites tiesiskā regulējuma izvērtējums

Darba autors: Elvis Keišs
Darba vadītājs: Mg. iur. Andris Melkers

Saturs

Anotācija

Annotation

Ievads

1. Pašaizsardzības šaujamoču aprite Latvijas Republikā
2. Pašaizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas tiesiskais pamats
3. Pašaizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas praktiskie aspekti

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Ar pašaizsardzības šaujamoču apriti kopumā, kā arī ar pielietošanu un izmantošanu saistītā tiesiskā reglamentācija Latvijas Republikā ir ietverta galvenokārt Ieroču aprites likumā un tam pakārtotajos Ministru kabineta noteikumos.

Privātpersonu īpašumā esošie pašaizsardzības šaujamoči var būt bīstami apkārtējiem, ja tie netiek pareizi glabāti, nēsāti, pielietoti vai izmantoti. Pētnieciskā darba izstrādes gaitā tēma iztirzāta no diviem aspektiem – pētīts spēkā esošais normatīvais regulējums un ar to saistītā problemātika, kā arī analizēti pašaizsardzības šaujamoču izmantošanas un pielietošanas praktiskie aspekti, tādējādi pētot un analizējot mijiedarbību starp normatīvo regulējumu un praksi.

Ņemot vērā pašaizsardzības šaujamoču īpašnieku un reģistrēto šaujamoču skaita pakāpenisko pieaugumu un šaujamoču vispārējo bīstamības pakāpi, darbā pētāmais jautājums ir aktuāls.

Darba izstrādei tika izvirzīts mērķis – analizējot normatīvo regulējumu un tā piemērošanu par paš aizsardzības šaujamoču apriti, identificēt problemātiku un ierosināt nepieciešamos grozījumus atsevišķu likuma normu uzlabošanai.

Darba gaitā analizēta paš aizsardzības šaujamoču aprite Latvijas Republikā, kā arī veikta paš aizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas tiesiskā pamata un praktisko aspektu analīze.

Atslēgvārdi: paš aizsardzība, šaujamočis, šaujamoču aprite, šaujamoču izmantošana, šaujamoču pielietošana.

levads

Bakalaura darba tēma izriet no darba autora iepriekšējā pētnieciskā darba "Šaujamoču pielietošanas un izmantošanas tiesisko nosacījumu izvērtējums", kas veikts studiju darba ietvaros. Darba autors izvēlējies turpināt iztīrīt tēmu par paš aizsardzības šaujamoču apriti Latvijas Republikā tāpēc, ka tā ir cieši saistīta ar autora dienesta pienākumu veikšanu Valsts policijas struktūrvienībā. Izvēlēta darba tēma ir aktuāla, jo šaujamoči ir paaugstinātas bīstamības priekšmeti, un, ja tie atrodas privātpersonu īpašumā, tad to aprites kontrolei ir nepieciešams pievērst uzmanību, jo gadījumos, ja persona pavirši vai nepareizi rīkojas ar sev piederošiem šaujamočiem, tā apdraud savu un citu cilvēku veselību un drošību.

Lai gan paš aizsardzības šaujamoču aprite ietver daudzus aspektus, šajā darbā, lai sašaurinātu pētāmo jautājumu, aplūkoti tikai būtiskākie no tiem – paš aizsardzības šaujamoču iegādāšanās, glabāšana, nēsāšana, izmantošana un pielietošana. Tāpēc darba tēma ir pētīta no diviem aspektiem – aplūkots gan spēkā esošais normatīvais regulējums un ar to saistītā problemātika, gan arī paš aizsardzības šaujamoču izmantošanas un pielietošanas praktiskie aspekti, pētot un analizējot mijiedarbību starp normatīvo regulējumu un praksi. Jāmin, ka paš aizsardzības šaujamoču aprite ir analizēta attiecībā uz privātpersonām un amatpersonām, galvenokārt Valsts policijas darbiniekiem.

Neskatoties uz kopējo likuma normu novitāti, kuras saistītas ar paš aizsardzības šaujamoču apriti valstī, kā arī šā gada aktualitāti sabiedrībā, kura saistīta ar atsevišķu Ieroču aprites likuma normu pārejas noteikumu stāšanos spēkā, pēdējā laikā gan Valsts policijas dienestā, gan ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību darba autors bieži saskaras ar noziedzīgiem nodarījumiem, kuru izdarīšanas rīki bijuši tieši šaujamoči, visbiežāk tās ir laupīšanas vai sabiedrībā pazīstamu cilvēku pasūtījuma slepkavības. Savā dienestā autors vairākkārt ir saskāries ar situācijām, kad privātpersonas sev piederošos paš aizsardzības šaujamočus glabā vai nēsā neatbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam. Tāpēc atsevišķās situācijās, kuras visbiežāk ir sadzīviska rakstura un kad jau tiek iesaistīta Valsts policijas struktūrvienība, paš aizsardzības šaujamoča īpašnieks rada reālu apdraudējumu vai jau ir izraisījis neatgriezeniskas sekas. Ir būtiski sekmēt un nodrošināt korektu

paš aizsardzības šaujamoču apriti, lai samazinātu smagu un sevišķi smagu noziedzīgo nodarījumu skaitu un nepieļautu tā palielināšanos, nodrošinātu sabiedrisko drošību, kā arī ierobežotu pretlikumīgu šaujamoču apriti valstī.

Darba autoram jau studiju darba tapšanas gaitā bija radusies interese pētīt normatīvo regulējumu, kas attiecināms uz paš aizsardzības šaujamoču apriti. Pētījuma gaitā tika konstatēts, ka pašreizējais normatīvais regulējums ir nepilnīgs, tajā ir atrodami "robi", un, turpinot veikt tēmas analīzi un pētījumu jau bakalaura darbā, aplūkoti būtiski normatīvā regulējuma problēmjautājumi un piedāvāti priekšlikumi šo normu uzlabošanai, tādējādi veicinot valsts un tās iedzīvotāju drošību.

Kriminālbildība par šaujamoču, šaujamoču būtisko sastāvdaļu, šaujamoču munīcijas, lielas enerģijas pneimatisko ieroču, sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu neatļautu izgatavošanu, remontēšanu, iegādāšanos, glabāšanu, nēsāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu, realizēšanu un realizēšanas noteikumu pārkāpšanu¹ ir noteikta Krimināllikuma (turpmāk – KL) 233. pantā. Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas Informācijas centra sniegtajiem datiem par noziedzīgo nodarījumu skaitu, kas bijuši kvalificēti pēc KL 233. panta, vērojams pieaugums: 2018. gadā tika izdarīti 247 noziedzīgi nodarījumi, 2019. gadā – 298 noziedzīgi nodarījumi, 2020. gadā – 320 noziedzīgi nodarījumi, savukārt pēdējie aktuālie statistikas dati liecina, ka 2021. gadā laikposmā no 01.01.2021. līdz 19.08.2021. tika izdarīti 180 noziedzīgi nodarījumi, kas kvalificēti pēc KL 233. panta. Toties 2022. gada statistikas dati parāda, ka gada laikā tika izdarīti 242 noziedzīgi nodarījumi, no kuriem 231 noziegums bijis kvalificēts pēc KL 233. panta otrās daļas², tādējādi secināms, ka gandrīz visām personām, kuras izdarījušas KL 233. panta otrajā daļā minēto noziedzīgo nodarījumu, nav bijušas šaujamoču atļaujas.

Palielinās arī reģistrēto šaujamoču kopskaits valstī. Veicot Iekšlietu ministrijas Informācijas centra tīmekļa vietnē izvietotā pārskata par šaujamoču īpašniekiem un to īpašumā esošo ieroču skaita analīzi, tika konstatēts, ka 2021. gada septembrī reģistrēti 72 331 šaujamočis, no kuriem paš aizsardzības nolūkam bijuši reģistrēti 11 049 šaujamoči, un 2022. gada septembrī bija reģistrēti 73 802 šaujamoči, no tiem 11 243 paš aizsardzībai. Savukārt 2023. gada septembrī aktuālākie statistikas dati rāda, ka kopējais reģistrējamo šaujamoču kopskaits ir 73 835, no kuriem 11 260 šaujamoči paredzēti paš aizsardzībai.³ Trīs gadu griezuma statis-

¹ Krimināllikums. 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998.

² Iekšlietu ministrijas informācijas centrs. *Kriminālā statistika*. <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/kriminala-statistika> (sk. 06.11.2023.).

³ Iekšlietu ministrijas informācijas centrs. *Pārskats par ieroču īpašniekiem un to īpašumā esošajiem ieročiem*. <https://www.ic.iem.gov.lv/lv/parskats-par-ierocu-ipasniekiem-un-ipasuma-esosajiem-ierociem> (sk. 06.11.2023.).

tikas dati liecina, ka reģistrēto šaujamoču kopskaitam valstī ir tendence pieaugt, tas pats attiecināms arī uz šaujamoču, kas reģistrēti paš aizsardzības nolūkam. Ņemot vērā gan pašreizējo Krievijas Federācijas izraisīto karu Ukrainā un Latvijas valsts teritoriālo tuvumu agresorvalstij, gan nelegālo migrantu lielo kustību, ir iespējama lielāka nelikumīgo šaujamoču aprīte Latvijas teritorijā, kas rada riskus Latvijas iedzīvotājiem. Tāpēc izvēlēta darba tēma ir aktuāla.

Pētījuma objekts: valsts un fiziskas personas tiesiskās attiecības gadījumos, kad tiek pārkāpti paš aizsardzības šaujamoču aprītes noteikumi.

Pētījuma priekšmets: tiesiskais regulējums, kas paredz kārtību par paš aizsardzības šaujamoču aprīti un atbildību par tās pārkāpumiem.

Pētījuma mērķis: analizējot normatīvo regulējumu un tā piemērošanu par paš aizsardzības šaujamoču aprīti, identificēt problemātiku un ierosināt grozījumus atsevišķu likuma normu uzlabošanai.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) analizēt paš aizsardzības šaujamoču aprīti Latvijas Republikā;
- 2) izpētīt paš aizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas tiesisko pamatu;
- 3) analizēt un izvērtēt paš aizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas praktiskos aspektus.

Pētījuma jautājumi:

- 1) kāda problemātika pastāv paš aizsardzības šaujamoču aprītē Latvijas Republikā?
- 2) kāda problemātika ir paš aizsardzības šaujamoču pielietošanas un izmantošanas normatīvajā regulējumā?
- 3) kādi likuma grozījumi vai izmaiņas nepieciešami, lai uzlabotu normatīvo regulējumu, kas saistīts ar paš aizsardzības šaujamoču pielietošanu un izmantošanu?

Pētniecības metodes:

- 1) analītiskā – lai izzinātu ar darba tēmu saistītos jēdzienus, tiesību aktu un atsevišķu likuma normu saturu, kā arī zinātnisko literatūru;
- 2) deskriptīvā (aprakstošā) – lai izklāstītu paš aizsardzības šaujamoču izmantošanas un pielietošanas tiesisko nosacījumu būtību un problemātiku tiesiskajā regulējumā;
- 3) induktīvā – lai izdarītu secinājumus saistībā ar kopējām tendencēm, kuras izriet no atsevišķiem elementiem un ir saistītas ar paš aizsardzības šaujamoču izmantošanas un pielietošanas tiesiskajiem nosacījumiem;
- 4) deduktīvā – lai izdarītu slēdzienus par darba tēmu;
- 5) loģiski konstruktīvā – lai izteiktu secinājumus un priekšlikumus, kā arī formulētu konkrētus priekšlikumus par izvēlēto darba tēmu.

Interpretējot pieejamās ar izvēlēto darba tēmu saistītās un uz to attiecināmās tiesību normas, lai noteiktu to jēgu, piemērošanas īpatnības un noformulētu priekšlikumus normatīvā regulējuma uzlabošanai, veicot normatīvo aktu analīzi un izpēti, izmantotas šādas **tiesību normu interpretācijas metodes**:

- 1) gramatiskā – lai izzinātu ar darba tēmu saistīto normatīvo aktu un tiesību normu lingvistisko būtību un idejisko nozīmi;
- 2) sistēmiskā – lai izzinātu ar paš aizsardzības šaujamo ieroču izmantošanu un pielietošanu saistīto tiesību normu jēgu, interpretējot esošās tiesību normas kopsakarībā;
- 3) teleoloģiskā – lai izzinātu jēgu un būtību normatīvajiem aktiem, kas ir saistīti ar izvēlēto darba tēmu;
- 4) vēsturiskā – lai noskaidrotu tiesību normu jēgu par paš aizsardzības šaujamo ieroču izmantošanu un pielietošanu, ņemot vērā apstākļus, kuros tās radās.

Pētījuma avoti: bakalaura darba teorētisko un normatīvi tiesisko bāzi veido Latvijas Republikas normatīvais regulējums, kas attiecināms uz paš aizsardzības šaujamo ieroču apriti kopumā, kā arī izmantošanas un pielietošanas tiesiskajiem nosacījumiem: Krimināllikums, Ieroču aprites likums un citi likumi, kā arī Ministru Kabineta noteikumi; iespējamais starptautiskais jeb citu valstu tiesiskais regulējums par izvēlēto darba tēmu salīdzinājumu izdarīšanai; zinātniskā literatūra par paš aizsardzības šaujamo ieroču apriti.

Pētījuma struktūra: darbam ir trīs apjomīgas nodaļas. Pirmajā nodaļā ir analizēta paš aizsardzības šaujamo ieroču aprite Latvijā un ar to saistītā problemātika. Darba otrajā nodaļā ir pētīts paš aizsardzības šaujamo ieroču pielietošanas un izmantošanas tiesiskais pamats, kas ietver ar darba tēmu saistīto normatīvo aktu izpēti un salīdzinājumu, kā arī normatīvajos aktos pieļaujamo paš aizsardzības šaujamo ieroču izmantošanas un pielietošanas situāciju analīzi. Savukārt darba trešajā nodaļā ir analizēti paš aizsardzības šaujamo ieroču pielietošanas un izmantošanas praktiskie aspekti. Darba nobeigumā apkopoti darba izstrādes gaitā gūtie secinājumi un atziņas, kā arī izteikti priekšlikumi esošo normatīvo aktu uzlabošanai.

Darba kopējais apjoms ir 61 lpp. Darbā ir izmantoti 43 avoti, to skaitā Latvijas Republikas normatīvie akti, starptautiskie normatīvie akti, literārie avoti, tiesu prakse, statistikas dati un elektroniskie resursi.

Nobeigums

Bakalaura darba izstrādes gaitā tika sasniegts sākotnēji izvirzītais darba mērķis, proti, analizējot normatīvo regulējumu un tā piemērošanu par paš aizsardzības šaujamo ieroču apriti, identificēt problemātiku un ierosināt nepieciešamos grozījumus atsevišķu likuma normu uzlabošanai.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Pēc paš aizsardzības šaujamieroču aprites Latvijas Republikā analīzes tika noskaidrots, ka jebkurai personai, kura izpildījusi visus likumā norādītos priekšnosacījumus un kura atbilst likumā noteiktajām prasībām, ir ekskluzīvas tiesības iegūt paš aizsardzības šaujamieroča iegādāšanās, nēsāšanas un glabāšanas atļauju.

2. Personas, kas ieguvušas šaujamieroča iegādāšanās, nēsāšanas un glabāšanas atļauju, uzņemas atbildību turpmāk ievērot tām saistošos normatīvos aktus, kuri attiecas uz šaujamieroča iegādāšanos, glabāšanu un nēsāšanu, un, pārkāpjot šaujamieroču aprites noteikumus, personām var tikt piemērota kriminālatbildība un atņemta vai anulēta šaujamieroča iegādāšanās, nēsāšanas un glabāšanas atļauja.

3. Saskaņā ar Ieroču aprites likuma 88. pantu pēc vītņstobra šaujamieroča vai tā maināmā stobra ieviešanas Latvijas Republikā ir nepieciešams veikt kontrolšāvienus, pēc kā dati par tiem tiek uzglabāti Valsts policijas šaujamieroču čaulu kontrolkolekcijā, lai identificētu šaujamieroča īpašnieku, ja noziedzīga nozieguma rezultātā bijis izmantots reģistrēts šaujamierocis. Taču minētā procedūra ir neefektīva, jo, izmantojot un pielietojot paš aizsardzības šaujamieročus, laika gaitā mainās no stobra uz čaulas atstātās ballistikās pēdas.

4. Ieroču aprites likums neaizliedz izgatavot, iegādāties, glabāt, nēsāt, realizēt, izmantot un pielietot paš aizsardzības šaujamieroču papildu aprīkojumu – paš aizsardzības šaujamieroču pārveidošanas komplektus. Ņemot vērā šādu paš aizsardzības šaujamieroču pārveidošanas komplektu izmantošanas bīstamības pakāpi, ir jāaizliedz to aprite.

Priekšlikums: jāveic grozījumi Ieroču aprites likuma 13. panta otrās daļas 6. punktā, izsakot to šādā redakcijā: “6) izgatavot, iegādāties, glabāt, nēsāt, realizēt, izmantot un pielietot liesmu slāpētājus, ar tiem aprīkotus šaujamieročus, kā arī pārveidošanas komplektus un ar tiem aprīkotus šaujamieročus.”

5. Lai persona varētu iegūt šaujamieroča atļauju, tai ir jānokārto kvalifikācijas pārbaudījums, kura saturu un norises kārtību nosaka 2020. gada 7. aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr. 191 “Ieroču un munīcijas aprites kvalifikācijas pārbaudījuma saturs un norises kārtība un valsts nodevas apmērs un maksāšanas kārtība”.

6. Tā kā pārbaudījums sastāv tikai no teorētisko zināšanu pārbaudes testa veidā, kas nav drošs risinājums, tad, lai nodrošinātu, ka šaujamieroča īpašnieks, iegūstot attiecīgo atļauju, spēs droši apieties ar sev piederošo šaujamieroci, kvalifikācijas pārbaudījumā fiziskai personai ir nepieciešams apliecināt savas prasmes rīkoties ar šaujamieroci arī praktiski.

Priekšlikums: jāveic grozījumi 2020. gada 7. aprīļa Ministru kabineta noteikumos Nr. 191 "Ieroču un municijas aprites kvalifikācijas pārbaudījuma saturs un norises kārtība un valsts nodevas apmērs un maksāšanas kārtība", papildinot tos ar praktisko eksāmena daļu, kas iekļauj šaujamieroča nepilno izjaukšanu un salikšanu, šaujamieroča pielādēšanu, sagatavošanu šaušanai un izlādēšanu, ievērojot drošības nosacījumus. Kā arī šaujamieroča pielietošana, izpildot noteiktus normatīvus, iekļaujot tajos šaušanu uz precizitāti un pareizu šaušanas tehniku. Var ņemt piemēru no Lietuvas Republikas, kur šaujamieroču atļaujas tiek izsniegtas tikai privātpersonām, kas priekšlaikus apguvušas teorētiskās un praktiskās apmācības un ieguvušas specializēto sertifikātu par prasmi rīkoties ar šaujamieročiem.

7. Līdz ar 2019. gada Ieroču aprites likuma stāšanās spēkā un tā pārejas noteikumu stāšanās spēkā 2023. gada septembrī Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Koordinācijas un kontroles pārvaldes Licencēšanas un atļauju sistēmas birojā izsniegto šaujamieroču atļauju derīguma termiņš ticis samazināts no desmit uz pieciem gadiem. Minētie likuma grozījumi skāruši arī valsts amatpersonas, kurām bijuši izsniegti personiskā apbalvojuma šaujamieroči – saskaņā ar iepriekš spēkā esošo likumu bija izsniegtas personiskā apbalvojuma ieroču beztermiņa atļaujas, savukārt tagad atļaujas valsts amatpersonām tiek izsniegtas arī uz pieciem gadiem.

8. Personai, kas vēlas saņemt paš aizsardzības šaujamieroča atļauju, savā iesniegumā jānorāda mērķis jeb nolūks, kāpēc ir nepieciešams šaujamierocis paš aizsardzībai. Tas ir subjektīvs rādītājs, jo šaujamieroču atļaujas piecu gadu derīguma termiņa laikā apstākļi var mainīties un nepieciešamība pēc paš aizsardzības šaujamieroča var izzust.

Priekšlikums: tā kā šī termiņa mērķis ir dot personai laiku pārdomāt, vai tiešām viņai savas paš aizsardzības nolūkos ir nepieciešams šaujamierocis, ir jāsamazina paš aizsardzības šaujamieroču atļaujas termiņš privātpersonām no pieciem uz trim gadiem. Īsāks paš aizsardzības šaujamieroču atļaujas termiņš gan disciplinētu šaujamieroču īpašniekus, gan dotu iespēju Valsts policijas darbiniekiem pārliecināties par paš aizsardzības šaujamieroča reālu nepieciešamību konkrētai personai, tādējādi pēc iespējas mazinot aprītē esošo paš aizsardzības šaujamieroču skaitu.

9. Ieroču aprites likuma pārejas noteikumu stāšanās spēkā liedz pagarināt iepriekšējās šaujamieroča atļaujas personām, kurām ir Latvijas nepilsoņa statuss. Tāpēc kopš 2023. gada 14. septembra personām, kuras ir Latvijas nepilsoņi, ir jāveic natūralizācija vai arī jāatsakās no saviem šaujamieročiem.

10. Veicot Ieroču aprites likuma analīzi, kas nosaka šaujamieroču pielietošanas un izmantošanas kārtību arī personām, kuras nav militārajā dienestā vai Valsts policijas

darbinieki, tika konstatēts, ka likumdevējs nav paredzējis nekādu atsauci uz personu tiesībām izmantot savus paš aizsardzības šaujamočus kara situācijā, visas likumā paredzētās normas ir attiecināmas tikai uz miera laiku.

Priekšlikums: ieviest normatīvo regulējumu, kas paredzētu kārtību un privātpersonu tiesības izmantot un pielietot sev piederošos paš aizsardzības šaujamočus, lai tos vērstu pret uzbrucēju, ja valstī notiek militārs iebrukums.

Apcietinājuma piemērošanas teorētiskie un praktiskie aspekti

Darba autore: **Aleksandra Šaroščenkova**

Darba vadītājs: *Dr. iur. Jānis Baumanis*

Saturs

Anotācija

Ievads

1. Drošības līdzekļa "apcietinājums" būtība un loma kriminālprocesā
 - 1.1. Drošības līdzekļu vispārējais raksturojums
 - 1.2. Apcietinājuma būtība un attīstība
2. Apcietinājuma piemērošanas pamats un kārtība
 - 2.1. Apcietinājuma piemērošanas pamats
 - 2.1.1. Pamatotas aizdomas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu
 - 2.1.2. Jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, traucēšanas vai izvairīšanās riska novērtējums
 - 2.1.3. Papildu nosacījumi apcietinājuma piemērošanai
 - 2.2. Apcietinājuma piemērošanas kārtība
3. Apcietināmās personas tiesības
 - 3.1. Vispārējais apcietināmās personas tiesību raksturojums
 - 3.2. Apcietināmās personas tiesību ievērošanas praktiskie aspekti

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Apcietinājums ir procesuālais piespiedu līdzeklis, visbargākais no drošības līdzekļiem, kas ir pamatojams ar visplašāko tiesību aizskārumu tā piemērošanas gadījumā. Plaša cilvēktiesību aizskāruma dēļ apcietinājuma piemērošanas regulējumam un normu izpildei praksē ir pievērsta pastiprināta starptautiska uzmanība.

Kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās brīža ar apcietinājumu saistītais normatīvais regulējums tika grozīts un papildināts vairākas reizes, kas liecina par to, ka likumdevējs ir nepārtrauktā ideālā regulējuma meklējumos, lai nodrošinātu līdzsvaru starp apcietināmās personas tiesību aizskārumu un kriminālprocesa efektīvu mērķa sasniegšanu. Normatīvā regulējuma mainīgums sagādā grūtības prakses veidošanā un vienveidīgā izpratnē, tāpēc pastāv iespējamo procesuālo pārkāpumu risks. Tas pamato nepieciešamību veikt apcietinājuma piemērošanas teorētisko un praktisko aspektu izpēti.

Bakalaura darba izstrādes laikā tika pētīts apcietinājuma normatīvais regulējums un tā īstenošana praksē, identificējot tā nepilnības attiecībā uz apcietināmās personas praktisko tiesību ievērošanu un kontroli, kā arī konstatējot pretrunas apcietināšanas pamatu uzskaitījumā. Pētījuma rezultātā tika gūta atziņa par nepieciešamību veikt grozījumus Kriminālprocesa likumā, lai pilnveidotu apcietinājuma normatīvo regulējumu.

Bakalaura darba apjoms ir 55 lappuses.

Ievads

Cilvēktiesības ir tiesiskas valsts principa saturiskais kodols, kas ikvienam cilvēkam garantē viņa personisko brīvību un noteic valsts varas robežas pār cilvēku.¹ Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības². Savukārt netraucētas tiesību realizēšanas neatņemama daļa ir pienākumu ievērošana, kas primāri izpaužas kā indivīda likumpaklausība. Arī valstij ir pienākumi, un svarīgākais no tiem ir izveidot tādu normatīvo regulējumu, kas aizsargā katras personas tiesības, un gadījumā, ja kāda persona pārkāpj likumu un attiecīgi aizskar citas personas tiesības, valsts pienākums ir atjaunot taisnīgumu un saukt vainīgo personu pie atbildības.

Pats smagākais atbildības veids ir kriminālatbildība, kas iestājas par Kriminālprocesa likuma sevišķajā daļā konkrēti definētiem noziedzīgiem nodarījumiem. Izdarot noziedzīgu nodarījumu, persona pārkāpj citas personas tiesības, nodara tai kaitējumu, tāpēc, lai pretdarbotos noziedzīgai darbībai, likumdevējs kriminālprocesa ietvaros paredzējis procesuālus piespiedu līdzekļus, kas uz kriminālprocesa norises laiku ierobežo personas tiesības, ja tas nepieciešams kriminālprocesa mērķa sasniegšanai. Šajā gadījumā likumdevēja svarīgākais uzdevums ir balansa nodrošināšana starp personas tiesību aizskāruma samērīgumu attiecībā pret sasniedzamo mērķi.

¹ Pleps, J., Pastars, E., un Plakane, I. (2014). *Konstitucionālās tiesības*. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 130. lpp.

² Latvijas Republikas Satverme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993., ievads.

Īpaši aktuāls šis izaicinājums kļūst, piemērojot bargāko no piespiedu līdzekļiem – drošības līdzekli "apcietinājums", jo tas skar vienu no galvenajām personas pamattiesībām – tiesības uz brīvību – un ir piemērojams tikai aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kā galējais līdzeklis, kad citi drošības līdzekļi nespēj nodrošināt atbilstošu kriminālprocesa norisi. Tāpēc likumdevēja uzdevums ir tādas apcietinājuma tiesiskās reglamentācijas izstrāde, kas būtu nepārprotami interpretējama, nodrošinātu kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, nepieļaujot neattaisnotu personas tiesību aizskārumpu, kā arī būtu skaidri piemērojama praksē.

Ar brīvības atņemšanu saistīti drošības līdzekļi bija, ir un būs viens no aktuālākajiem problēmjaudājumiem kriminālprocesā, ko apliecina vairāki grozījumi, kuri kopš Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās brīža tika veikti šī likuma 15. nodaļā un kuru mērķis galvenokārt bija panākt apcietināmās personas tiesību aizsardzību un nodrošināt Latvijas likumdošanas atbilstību ratificētajiem Eiropas Savienības tiesību aktiem un rekomendācijām.

Likuma attīstība un pielāgošana mūsdienu prasībām, neapšaubāmi, ir pozitīva iezīme, savukārt likumdošanas strauja un būtiska mainība rāda grūtības kriminālprocesa normu vienveidīgā tulkošanā un piemērošanā praksē. Pēdējie grozījumi Kriminālprocesa likumā, kas ir saistīti ar apcietinājuma piemērošanas aspektiem, tika veikti vien 2022. gada 6. oktobrī, kas apliecina apcietinājuma teorētisko un praktisko aspektu pētīšanas šībrīža aktualitāti, jo gada laikā ir iespējams vērot grozīto tiesību normu reālo lietojumu un tās sniegto devumu. Turklāt ar apcietinājumu saistītas reglamentācijas pilnveide ir aktuāla ne tikai nacionālajā līmenī, bet arī starptautiskajā. To apliecina fakts, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesā joprojām tiek saņemtas sūdzības no dažādām valstīm par apcietinājuma piemērošanu un, tās izskatot, konstatēti Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumi.

Lemjot par apcietinājuma kā drošības līdzekļa piemērošanas ierosināšanu, kā arī tā izskatīšanas laikā vissvarīgākais un sarežģītākais ir rast līdzsvaru starp apcietināmās personas tiesību aizskārumpu pieļaujamību, no vienas puses, un sabiedrības interesēm un efektīvas izmeklēšanas nodrošināšanu, no otras puses, tāpēc ir vērts pētīt apcietinājuma piemērošanas teorētiskā regulējuma un tā praktiskās izpildes spēju nodrošināt minēto līdzsvaru.

Pētījuma mērķis: analizēt ar apcietinājuma piemērošanu saistītu normatīvo regulējumu un tiesu praksi, pētīt normatīvā regulējuma realizēšanu praksē, konstatēt ar to saistītus problēmjaudājumus un izteikt priekšlikumus Kriminālprocesa likuma pilnveidošanai.

Pētījuma objekts: kriminālprocesuālās attiecības starp valsti un personu, par kuras apcietināšanu tiek lemts.

Pētījuma priekšmets: apcietinājuma tiesiskais regulējums kriminālprocesā.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) analizēt apcietinājuma tiesiskā regulējuma attīstību;
- 2) pētīt apcietinājuma jēdzienu, analizēt tā piemērošanas pamatus un kārtību;
- 3) apskatīt apcietināmās personas tiesības un analizēt to īstenošanas iespējas.

Pētījuma jautājumi:

- 1) kāda ir apcietinājuma būtība un loma kriminālprocesā?
- 2) kādi ir apcietinājuma piemērošanas priekšnosacījumi?
- 3) kādi ir apcietinājuma piemērošanas pamati un procesuālā kārtība?
- 4) kādas ir apcietināmās personas tiesības un to īstenošanas iespējas?

Pētniecības metodes:

- 1) teleoloģiskā (jēgas un mērķa) interpretācijas metode – lai noteiktu tiesību normu jēgu un mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz;
- 2) vēsturiskā interpretācijas metode – lai analizētu apcietinājuma vēsturisko attīstību;
- 3) sistemātiskā interpretācijas metode – lai skaidrotu ar apcietinājumu saistītā normatīvā regulējuma lomu un mijiedarbību vienotajā tiesību sistēmā;
- 4) deskriptīvā jeb aprakstošā pētniecības metode – lai skaidrotu tiesību normu saturu un identificētu tā nepilnības;
- 5) analītiskā pētniecības metode – lai analizētu tiesību normu saturu un tā īpatnības kopsakarā ar tiesas spriedumu un tiesību zinātnieku atziņām, identificēt problēmjautājumus;
- 6) statistiskās analīzes metode – lai noteiktu un vērtētu apcietinājuma piemērošanas biežumu un tendences;
- 7) deduktīvā un induktīvā pētniecības metode – lai rastu pamatotus secinājumus darba izstrādes rezultātā.

Pētījuma avoti: kā pētnieciskā darba informācijas un literatūras avoti tika izmantoti Latvijas Republikas un starptautiskie normatīvie akti, tiesu prakse, valsts statistikas dati, juridiskā literatūra, tiesību zinātnieku atziņas un publikācijas latviešu, angļu un krievu valodā.

Pētījuma struktūra: bakalaura darbs sastāv no anotācijas latviešu un angļu valodā, ievada, trim nodaļām, nobeiguma un izmantotās literatūras un avotu saraksta. Pirmajā nodaļā ir skatīts drošības līdzekļu vispārējais raksturojums, kā arī apcietinājuma būtība, vēsturiskā attīstība un tā loma piespiedu līdzekļu sistēmā. Otrajā nodaļā izklāstīti un analizēti apcietinājuma piemērošanas pamati, to īpatnības, kā arī apcietinājuma piemērošanas kārtība. Trešajā nodaļā ir pētītas apcietināmās personas procesuālās tiesības un to realizēšanas iespējas. Nobeigumā izklāstīti darba izstrādes gaitā gūtie secinājumi un piedāvāti priekšlikumi normatīvā regulējuma uzlabošanai.

Nobeigums

Izstrādājot bakalaura darbu, tika izpildīti noteiktie uzdevumi, sasniegts mērķis, kā arī gūtas atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 272. panta pirmajā daļā ir izsmeloši norādīti apcietināšanas pamati: jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risks, kriminālprocesa izmeklēšanas traucēšanas risks un izvairīšanās no pirmstiesas izmeklēšanas risks. Tas definēts abstrakti, neparedzot katra pamata konkrēta satura izklāstu, taču praksē nerada problēmu ar to faktisko apstiprinājumu ar krimināllietas materiāliem, no kuriem procesa virzītājs izdara secinājumu par konkrētā pamatu esamību.

Savukārt KPL 272. panta otrā daļa paredz pamatojumus, kas pēc satura ir identiski pirmajā daļā norādītajiem un ir apstiprināmi ar tādiem pašiem krimināllietas materiāliem. KPL 272. panta otrās daļas pirmais punkts dublē pretdarbības risku, otrais punkts – traucēšanas risku, ceturtais punkts – izvairīšanās risku, trešais punkts – aizturēšanas pamatus, savukārt aizturēšanas mērķi nav saistīti ar piespiedu līdzekļu piemērošanas mērķiem. Pētot KPL 272. panta trešās daļas formulējumu, konstatēts, ka tas dublē noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas turpināšanas risku, bet ceturtā daļa paredz piespiedā brīvības atņemšanas soda par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu pielīdzināšanu apcietinājuma pamatojumam. Tas ir pretrunā ar atziņu, ka apcietinājums nav pielīdzināms sodam, savukārt ceturtās daļas formulējums paredz tā tiešo sakarību, tāpēc ir pretrunā ar piespiedu līdzekļu mērķi.

Priekšlikums: izdarīt KPL šādu grozījumu: izslēgt 272. panta otro, trešo un ceturto daļu.

2. Slēgtā tiesas sēdē, izskatot procesa virzītāja ierosinājumu un iepazīstoties ar krimināllietas materiāliem, par apcietinājuma kā drošības līdzekļa piemērošanu lemj izmeklēšanas tiesnesis, kā rezultātā pieņem vienu no šiem lēmumiem: atteikt apcietinājuma piemērošanu; atteikt apcietinājuma piemērošanu, bet piemērot mājas arestu; atteikt apcietinājuma piemērošanu, bet piemērot ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē; piemērot apcietinājumu (vai aizstāt to ar drošības naudu); piemērot apcietinājumu un noteikt personas meklēšanu.

Likumdevējs izmeklēšanas tiesnesim paredzējis šauru izvēli drošības līdzekļa piemērošanā, tas ir apcietinājums un drošības nauda, atstājot procesa virzītāja kompetencē citu drošības līdzekļu piemērošanu personai gadījumā, ja izmeklēšanas tiesnesis lems apcietinājumu nepiemērot. Taču, ņemot vērā, ka tiesas sēdes laikā izmeklēšanas tiesnesis iepazīstas gan ar krimināllietas materiāliem, gan ar aizstāvības puses pozīciju, izmeklēšanas tiesnesis būtu kompetents izvēlēties arī citu

drošības līdzekli, kas būs samērīgs konkrētajā gadījumā. Tad tiktu izslēgti iespējamie riski efektīvai izmeklēšanai, kā arī optimizēts izmeklēšanas iestādes darbs.

Priekšlikums: izdarīt KPL šādu grozījumu – papildināt 274. panta ceturto daļu ar 1¹⁾ punktu šādā redakcijā:

"1¹⁾ lemjot nepiemērot apcietinājumu, pieņemt lēmumu par cita ar brīvības atņemšanu nesaistīta drošības līdzekļa piemērošanu, ja tam ir pamats;"

3. Lemjot par drošības līdzekļa piemērošanu, izmeklēšanas tiesnesim ir jākonstatē, vai pastāv likumā noteikts apcietinājuma pamats, ievēroti visi priekšnosacījumi un procesuālās prasības, kas ietver arī apcietināmās personas procesuālo tiesību pilnvērtīgu ievērošanu. Nav pieļaujami gadījumi, kad izmeklēšanas tiesnesis nepārbauda procesa virzītāja atteikumu pamatotību uzrādīt par apcietinājuma piemērošanu pamatojošus krimināllietas materiālus, savukārt KPL šāda tiesību norma nav ietverta. Tāpēc praksē pastāv risks, ka procesa virzītājs nepamatoti attaisnos atteikumu uzrādīt krimināllietas materiālus ar izmeklēšanas noslēpumu un šāda pamatojuma detalizēta uzraudzība netiks veikta, kā rezultātā tiks pārkāptas procesuālās tiesības.

Priekšlikums: izdarīt KPL šādu grozījumu – papildināt 41. panta pirmo daļu ar 11. punktu šādā redakcijā: *"11) lemjot par piespiedu līdzekļu piemērošanu, nepieļaut personas, par kuras apcietināšanu tiek lemts, KPL 60.2 panta trešās daļas pirmajā punktā noteiktu tiesību nepamatotu ierobežošanu."*

4. KPL neparedz kārtību, kad un kādā veidā procesa virzītājam ir jāuzrāda personai, par kuras apcietināšanu tiks lemts, ierosinājumu pamatojoši krimināllietas materiāli, kas praksē rada sarežģījumus un neļauj optimizēt procesuālās darbības norisi.

Priekšlikums: izdarīt KPL šādus grozījumus:

- 1) izteikt 246. panta otro daļu šādā redakcijā: *"Pirms pieņemt lēmumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kurš saistīts ar brīvības atņemšanu, procesa virzītājs izsniedz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tā ierosinājuma kopiju, kā arī to lietas materiālu kopijas, kas apstiprina ierosinājuma pamatotību, nepieļaujot lietas materiālos minēto personu pamattiesību apdraudējumu, nodrošinot sabiedrības interešu aizsardzību un neapdraudot kriminālprocesa mērķa sasniegšanu";*
- 2) izslēgt 60.² panta 3.² daļu.

Dienesta suņu izmantošana personu meklēšanas pasākumos: normatīvais regulējums un piemērošanas prakse

Darba autore: Inga Sabo
Darba vadītājs: *Dr. iur. Ēriks Treļs*

Saturs

Anotācija

Annotation

Ievads

1. Normatīvais regulējums dienesta suņu izmantošanai personu meklēšanas pasākumos
2. Dienesta suņu izmantošanas iespējas lauku apvidū un pilsētas apstākļos
3. Dienesta suņu izmantošanas prakse personu meklēšanas pasākumos Čehijā un Lietuvā
 - 3.1. Dienesta suņu izmantošanas prakse personu meklēšanas pasākumos Lietuvā
 - 3.2. Dienesta suņu izmantošanas prakse personu meklēšanas pasākumos Čehijā

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Ik gadu Valsts policija reģistrē daudzus gadījumus, kad ir saņemta informācija par pazudušām personām. Dienesta suņu izmantošana pazudušu personu meklēšanai ir būtiska un pastāvīga aktualitāte, jo tas tiešā veidā skar sabiedrības drošības un veselības aizsardzības intereses.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt normatīvo regulējumu, kas nosaka dienesta suņu izmantošanas iespējas personu meklēšanas pasākumos, un tā piemērošanas praksi, konstatēt iespējamus problēmjautājumus un piedāvāt to risinājumus.

Bakalaura darba tapšanas gaitā papildus veikta gan Lietuvas un Čehijas normatīvo aktu, gan arī dienesta suņu praktiskās izmantošanas izpēte minētajā jomā šajās valstīs.

Bakalaura darba pētījuma rezultātā tika secināts, ka normatīvais regulējums Latvijā attiecībā uz dienesta suņu izmantošanu personu meklēšanas pasākumos nav pilnīgs, tāpēc piedāvāti vairāki priekšlikumi normatīvā regulējuma pilnveidošanā un policijas darbinieku efektivitātes paaugstināšanā bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanā.

Bakalaura darba apjoms ir 55 lappuses.

Atslēgvārdi: dienesta suns, bezvēsts prombūtnē esoša persona, smaržu pēdas, kinoloģija, meklēšanas pasākumi.

Ievads

Latvijas Republikas Satversmes 89. pants nosaka: "Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem."¹ No tā var secināt, ka Latvijas valstij ir noteikts pienākums aizsargāt personas pamattiesības. Valsts pienākums ir arī veikt nepieciešamos pasākumus, aizsargājot cilvēku drošību un veselību un meklējot pazudušas personas.

Situācijas, kad ir pazudis tuvinieks vai pats cilvēks konstatē, ka nespēj patstāvīgi orientēties apkārtējā vidē un saviem spēkiem nokļūt drošībā, rada lielu trauksmi un nedrošību. Šajās situācijās vissvarīgākais priekšnoteikums ir ātra un efektīva kompetento iestāžu palīdzība, lai laikus atrastu un glābtu cietušo personu vai cilvēku grupu. Neizmantojot visas pieejamās glābšanas iespējas un aprīkojumu vai slikti organizējot glābšanas darbus, var rasties pat letālas sekas. Lai nodrošinātu pietiekamu informācijas apmaiņu meklēšanas un glābšanas operāciju laikā, ir jāizmanto visas pieejamās tehnoloģijas, kā arī darbaspēks.

Daudzos gadījumos dienesta suņu izmantošana policijas darbā var būt ļoti noderīga, piemēram, likumpārkāpēja meklēšanai un aizturēšanai, narkotisko un psihotropo vielu vai sprāgstvielu meklēšanai. Savukārt, iesaistot speciāli apmācītus dienesta suņus, kas ir trenēti pazudušu personu meklēšanai, tiek efektīvāk izmantoti ierobežotie cilvēku resursi.

Iemesls tam, kāpēc speciāli apmācītu suņu iesaiste personu meklēšanas pasākumos ir efektīva, ir to fiziskās spējas. Darbā ar suņiem būtiskas ir zināšanas, kā viņi uztver pasauli ar ožu. Suņu oža attīstījās ilgā laika periodā, kad no savvaļas suņa, kas, izmantojot ožu, bija spiests meklēt barību pats, attīstījās mūsdienu suns. Tā, piemēram, asins smaržu suns spēj just 50 reizes labāk nekā cilvēks.² Tiek lēsts,

¹ Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993., 89. pants.

² Eis, V. (2018). *Pachové práce služebních psů*. Praha: Naše vojsko, p. 16.

ka suņa oža ir aptuveni no simttūkstoš līdz miljons reižu jutīgāka nekā cilvēka oža. Suņa lielisko ožu nosaka liela ožas gļotādas virsma un vairāki ožas receptori, piemēram, vācu aitu sunim ir 225 miljoni ožas šūnu, bet cilvēkam – tikai 5 miljoni.³

Suņa prasmes ir jāveido un jāattīsta ar pastāvīgām treniņnodarbībām. To, ka smaržas atpazīšanas prasmes ir iespējams trenēt un attīstīt, var novērot arī cilvēkiem, piemēram, degustatoriem, kas nosaka produktu kvalitāti vīnam, tējai, tabakai, parfīmam u. c.

Katram cilvēkam ir sava individuālā smarža, kas ir "ģenētiski noteikta cilvēka organisma kvalitatīva īpašība, ko suns uztver ar ožas analizatoru palīdzību kā neatkārtojamu, konkrētu indivīdu raksturojošu īpašību"⁴. Katrs cilvēks atstāj savu individuālo smaržu jeb smaržu pēdas savā atrašanās vietā un uz virsmām, kur tas ir pieskāries, tāpēc šo smaržu pēdas noteiktu laika periodu vēl ir iespējams atrast un identificēt, pat ja cilvēks jau ir devies prom no šīs vietas. Tādējādi ir lietderīgi izmantot speciāli apmācītus suņus cilvēka atstāto smaržu pēdu meklēšanai.

Ik gadu Valsts policija reģistrē aptuveni 1400 gadījumu, kad ir saņemta informācija par pazudušām personām.⁵ Dienesta suņu izmantošana šo personu meklēšanai ir būtiska un pastāvīga aktualitāte, jo tiešā veidā skar sabiedrības drošības un veselības aizsardzības intereses.

Bakalaura darba autore ir kinoloģe ar 17 gadus ilgu praktiskā darba pieredzi dienesta kinoloģijā Valsts policijā un Valsts ieņēmumu dienesta Muitas pārvaldē un ir strādājusi ar dažādu specialitāšu (gan personu, gan narkotisko vielu, gan sprāgstvielu meklēšana) dienesta suņiem, kā arī ir sagatavojusi suni-biodetektoru odoroloģiskās izpētes ekspertīžu veikšanai.

Tomēr nepilnīgais normatīvais regulējums dienesta suņu izmantošanai policijas darbā rada juridisku problēmu, jo trūkst saistošo noteikumu dienesta suņa izmantošanai personu meklēšanas pasākumos.

Pētījuma objekts: tiesiskās attiecības, kas veidojas starp valsti un sabiedrības locekļiem, aizsargājot tādus to nemantiskos personīgos labumus kā dzīvība un veselība.

Pētījuma priekšmets: tiesiskais regulējums, kas nosaka policijas darbinieka tiesības dienesta suņa izmantošanā personu meklēšanas pasākumos. Bakalaura darbā apkopota un analizēta informācija bezvēsts pazudušu personu meklēšanas pasākumu robežās.

³ Coren, S. (2011). *Do some dog breeds have better noses and scent discrimination than others?* <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/canine-corner/201101/do-some-dog-breeds-have-better-noses-and-scent-discrimination-others> [sk. 14.09.2023.]

⁴ Valsts policijas Kriminālistikas pārvalde. (2007). *Odoroloģiskās identifikācijas metode KP-M-11-2007*. 3. lpp.

⁵ Valsts policijas Sabiedrisko attiecību nodaļa. (30. oktobris, 2023). *Bezvēsts pazudušie cilvēki*. Rīga.

Pētījuma mērķis: izpētīt normatīvo regulējumu, kas nosaka dienesta suņu izmantošanas iespējas personu meklēšanas pasākumos, un tā piemērošanas praksi, konstatēt iespējamus problēmjautājumus un piedāvāt to risinājumus.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izpētīt tiesisko regulējumu dienesta suņu izmantošanai personu meklēšanas pasākumiem;
- 2) noskaidrot dienesta suņu izmantošanas iespējas lauku apvidū un pilsētas apstākļos;
- 3) noskaidrot tiesisko regulējumu un praksi dienesta suņu izmantošanas pasākumos personu meklēšanai citās Eiropas valstīs (Čehijā un Lietuvā).

Pētījuma jautājums: ko būtu nepieciešams mainīt vai pilnveidot normatīvajā regulējumā, lai paaugstinātu policijas darbinieku efektivitāti bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanas jomā?

Sabiedrības interesēs ir, lai valsts pārvalde būtu tāda, kam var uzticēties ikviens mūsu sabiedrības loceklis. Tāpēc sabiedrība ir ieinteresēta, lai valsts amatpersonas, kuru uzdevums ir ikdienā nodrošināt valsts iekšējo drošību, savus lēmumus pieņemtu, ne tikai balstoties uz normatīvā regulējuma pamata, bet arī ievērojot ētikas principus.

Pētniecības metodes:

- 1) analītiskā – izdarot secinājumus, analizējot pieejamos statistikas datus, kā arī pētījuma gaitā iegūto informāciju;
- 2) salīdzinošā – salīdzinot normatīvo aktu regulējumu Latvijā ar līdzvērtīgu normatīvo regulējumu Čehijā un Lietuvā, kā arī tā piemērošanas praksi;
- 3) induktīvā – izdarot vispārīgus spriedumus un secinājumus uz atsevišķu statistikas datu pamata.

Papildus bakalaura darbā izmantotas visas tiesību normu interpretācijas metodes:

- 1) gramatiskā (filoloģiskā) – noskaidrojot tiesību normas jēgu no valodnieciskā viedokļa;
- 2) vēsturiskā – noskaidrojot tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tā radīta;
- 3) sistēmiskā – noskaidrojot tiesību normas jēgu saistībā ar citām tiesību normām;
- 4) teleoloģiskā (jēgas un mērķa) – noskaidrojot tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz.⁶

Bakalaura darbā izmantota kvantitatīvā pētīšanas metode, lai analizētu gan Latvijas pieredzi un praksi, gan citu Eiropas valstu (Lietuvas un Čehijas) policijas praksi un normatīvo regulējumu dienesta suņu izmantošanā personu meklēšanas pasākumos.

⁶ Administratīvā procesa likums. 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 164, 14.11.2001.

Pētījuma avoti: normatīvie akti Latvijā, Valsts policijas Sabiedrisko attiecību nodaļas apkopotie statistikas dati, normatīvie akti Lietuvā un Čehijā, kā arī masu informācijas līdzekļos un internetā pieejamā informācija.

Pētījuma struktūra: tam ir trīs daļas, kur pirmajā daļā pētīts normatīvais regulējums dienesta suņu izmantošanai personu meklēšanas pasākumos, otrajā daļā noskaidrotas dienesta suņu izmantošanas iespējas lauku apvidū un pilsētas apstākļos, savukārt trešajā daļā aplūkota dienesta suņu izmantošanas prakse personu meklēšanas pasākumos ārvalstīs (Čehijā un Lietuvā). Bakalaura darba nobeigumā aprakstīti darba gaitā gūtie secinājumi un izteikti ierosinājumi.

Nobeigums

Darba gaitā veikts normatīvo aktu izvērtējums par dienesta suņu izmantošanu personu meklēšanas pasākumos Latvijā. Papildus veikta Lietuvas un Čehijas normatīvo aktu izpēte, kā arī analizēta informācija par dienesta suņu praktisko izmantošanu katrā valstī. Apkopojot un izanalizējot iegūto informāciju, secināts, ka normatīvais regulējums Latvijā attiecībā uz dienesta suņu izmantošanu personu meklēšanas pasākumos nav pilnīgs, tāpēc izstrādāti vairāki priekšlikumi normatīvā regulējuma pilnveidošanai un policijas darbinieku efektivitātes paaugstināšanai bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanā.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Saskaņā ar likuma "Par policiju" 13. pantu policijas darbiniekam ir tiesības lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus, speciālos transportlīdzekļus, izmantot dienesta suņus un zirgus likumā noteiktajās situācijās, bet šajā normatīvajā aktā nav iekļauts dienesta suņa jēdziens. Izpētot tiesisko regulējumu par dienesta suņu izmantošanu Latvijā, secināts, ka dienesta suņa jēdziens ir definēts Valsts policijas 2016. gada 20. aprīļa iekšējos noteikumos Nr. 6 "Kinoloģijas darba noteikumi Valsts policijā un Valsts policijas koledžā", kas ir Valsts policijas iekšējais normatīvais akts.

Priekšlikumi:

1) papildināt likuma "Par policiju" 13. panta pirmo daļu ar dienesta suņa jēdzienu un izteikt to šādā redakcijā: "Policijas darbiniekam, pildot dienesta pienākumus, ir tiesības lietot fizisku spēku, speciālos cīņas paņēmienus, speciālos līdzekļus (ķīmiskās vielas, priekšmetus vai mehānismus, kas paredzēti pašaizsardzībai vai sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanai, bet nav ieroči) un speciālos transportlīdzekļus, izmantot dienesta suņus (*īpaši apmācītus suņus, kas tiek izmantoti konkrētu uzdevumu vai darba funkciju veikšanai dažādās profesionālajās, drošības vai palīdzības jomās*) un zirgus, kā arī ievietot aizturētās personas pagaidu turēšanas telpās un šim nolūkam

paredzētajos transportlīdzekļos, bet izņēmuma gadījumā, ja ir liels aizturēto personu skaits, arī uz laiku norobežotās pagaidu turēšanas vietās, lai: ..”

- Šī ierosinājuma mērķis ir pārcelt dienesta suņa jēdzienu no zemāka juridiskā spēka hierarhijas normatīvā akta (no Valsts policijas 2016. gada 20. aprīļa iekšējiem noteikumiem Nr. 6 “Kinoloģijas darba noteikumi Valsts policijā un Valsts policijas koledžā”) uz ārējo normatīvo aktu (uz likumu “Par policiju”);
- 2) līdzvērtīgi papildināt Valsts robežsardzes likumu ar dienesta suņa jēdziena definīciju, jo abas iestādes savu uzdevumu veikšanai izmanto dienesta suņus. Jāveic grozījumi Valsts robežsardzes likuma 16. panta pirmajā daļā, izsakot šādā redakcijā: “Robežsargam, pildot dienesta pienākumus, ir tiesības lietot fizisko spēku, speciālos cīņas paņēmienus un speciālos līdzekļus, kā arī izmantot dienesta suņus (*īpaši apmācītus suņus, kas tiek izmantoti konkrētu uzdevumu vai darba funkciju veikšanai dažādās profesionālajās, drošības vai palīdzības jomās*), lai: ..”

Šādā veidā ierosinājumi tiesiskajam regulējumam attiektos ne tikai uz policijas darbā izmantotajiem dienesta suņiem, bet arī uz Valsts robežsardzes dienesta suņiem, kuri veic mūsu valsts robežas apsekošanu, lai atrastu un aizturētu personas, kas nelikumīgi šķērsojušas Latvijas robežu.

2. Veicot tiesiskā regulējuma salīdzinājumu starp Valsts policijas un Valsts robežsardzes tiesībām izmantot dienesta suņus, konstatēts, ka Valsts robežsardzes likumā ir iekļauts plašāks tiesību regulējums dienesta suņa izmantošanai, kas savukārt nav ietverts likumā “Par policiju”. Kaut arī likuma “Par policiju” spēkā esošajā redakcijā ir iekļauts 13. pants, kurā ir minētas policijas darbinieka tiesības izmantot dienesta suņus, tomēr tas ir nepilnīgs, jo neietver vēl atsevišķus papildu gadījumus dienesta suņu izmantošanai, lai aizsargātu pašu policijas darbinieku vai citas personas. Valsts robežsardzes likumā šāda tiesību norma ir iekļauta.

Priekšlikums: papildināt likuma “Par policiju” ar 13. panta septīto daļu un izteikt to šādā redakcijā: “*Pirms fiziskā spēka, speciālā cīņas paņēmiena, speciālā līdzekļa lietošanas vai dienesta suņa izmantošanas policijas darbiniekam ir pienākums brīdināt par nodomu to darīt. Bez brīdinājuma izmantot fizisko spēku, speciālo cīņas paņēmieni, speciālo līdzekli vai dienesta suni drīkst šādos gadījumos:*

- 1) *ja vilcināšanās izmantot fizisko spēku, speciālo cīņas paņēmieni, speciālo līdzekli vai dienesta suni rada tiešus draudus policijas darbinieka vai citas personas veselībai vai dzīvībai vai var izraisīt citas smagas sekas;*
- 2) *ja konkrētajā situācijā šāds brīdinājums nav iespējams.”*

Šāds tiesiskais regulējums atsevišķos likumā noteiktajos gadījumos ļautu Valsts policijas darbiniekiem izmantot dienesta suņus, lai aizturētu likumpārkāpēju bez ciešas saskarsmes ar to, aizsargājot tiesībsargājošās iestādes darbinieku vai citu

personu veselību vai dzīvību. Minētais likuma normas priekšlikums sniegtu papildu drošības garantu pašiem policijas darbiniekiem, lai tiem nebūtu jānonāk ciešā fiziskā kontaktā ar personu un neradītu sev lielāku apdraudējumu.

3. Pašreizējā prakse kinologa izsaukšanai bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanai Latvijā bieži tiek pamatota subjektīvos apsvērumos. Nav vienota tiesiskā regulējuma, izvērtējot nepieciešamību izmantot dienesta suņus, kad to iesaiste būtu lietderīga bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanas pasākumos. Bieži šo lēmumu pieņem konkrētās Valsts policijas dežūrdaļas dežurants, kas neizslēdz subjektīvismu. Daudzkārt policijas kinologu ar dienesta suni, kas apmācīts bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanā, izsauc tikai pēc uzstājīgiem pazudušās personas tuvinieku lūgumiem.

Saskaņā ar Valsts policijas 2019. gada 23. decembra iekšējiem noteikumiem Nr. 16 "Personu meklēšanas noteikumi" dienesta suns bezvēsts prombūtnē esošas personas meklēšanā tiek iesaistīts tikai pēc neatliekamo pasākumu veikšanas, kuru rezultātā minēto personu nav izdevies atrast. Tas ir neefektīvs risinājums, jo šo neatliekamo pasākumu veikšanas gaitā pārmeklējamā vieta var tikt piesārņota ar citu personu smaržu.

Priekšlikums: papildināt Valsts policijas 2019. gada 23. decembra iekšējos noteikumus Nr. 16 "Personu meklēšanas noteikumi" ar 11.¹ pantu un izteikt to šādā redakcijā: *"Izvērtējot situācijas apstākļus, kad bezvēsts prombūtnē esoša persona ir pazudusi meža masīvā, lauku apvidū vai vietā, kur ir relatīvi maza citu cilvēku pārvietošanās, kā arī tad, ja persona ir pazudusi līdz 12 stundām no pēdējās zināmās tās atrašanās vietas, izvērtēt nepieciešamību kā pirmo iesaistīt kinologu ar dienesta suni bezvēsts prombūtnē esošas personas meklēšanā. Papildus pirms dienesta suņa izmantošanas ir jānodrošina notikuma vietas neaizskaramība."*

Šādā veidā tiktu atrisināta problēma, ka policijas kinologu ar dienesta suni uz notikuma vietu bieži izsauc ļoti vēlu kā vienu no pēdējiem, kad citas personas, tai skaitā arī policijas darbinieki, būs piesārņojuši notikuma vietu ar savu smaržu. Ja dienesta suns notikuma vietā ieradīs novēloti, viņš nespēs parādīt pozitīvus darba rezultātus.

Ja ir bijusi samērā maza citu cilvēku kustība un neilgs laiks no personas pazušanas brīža, tad laikus izmantots dienesta suns būs efektīvs risinājums bezvēsts prombūtnē esošu personu atrašanai.

4. Apkopojot informāciju par bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanas pasākumiem, secināts, ka Latvijā netiek analizēti dati par pazudušām un vēlāk atrastām personām. Integrētajā iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmā "Personu meklēšana" tiek ievadīta informācija par personām, kuras tiek meklētas, bet nav datubāzes, kurā tiktu ietverta informācija par apstākļiem un vietu, kur persona tika

atrasta. Šādas datubāzes izveide un analītiskais darbs varētu Latvijā radīt informatīvo pamatu efektīvākai personu meklēšanai, balstoties uz šādiem statistikas datiem: personas vecuma grupa, dzimums, veselības stāvokli raksturojošās pazīmes (piemēram, Alcheimera slimība, demence), ļoti būtiska būtu informācija par to, cik tālu no pēdējās zināmās vietas persona tika atrasta.

Šādu informatīvo darbu veic Čehijas Republikas Valsts policija, kas projekta "Pátrač" ("Pēddzinis") ietvaros izstrādājusi lietojumprogrammatūru ar mērķi efektīvāk plānot un vadīt bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanas darbus.

Priekšlikums: būtu lietderīgi noslēgt starpvalstu vienošanos un panākt sadarbību ar Čehijas Republikas Valsts policiju par iespēju nākotnē arī Latvijā izmantot projekta "Pátrač" lietojumprogrammatūru. Šāda programmatūra, kurā ir apkopta citu valstu (Austrālijas, Amerikas Savienoto Valstu, Apvienotās Karalistes, Čehijas Republikas) prakse, bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanas darbus paātrinātu, kā arī ietaupītu policijas spēkus un resursus. Pozitīvi vērtējams tas, ka visi dati, kas ir šajā datubāzē, balstās uz praktiskiem policijas darba rezultātiem un informāciju par personas atrašanas varbūtību. Tādā veidā tika izveidoti algoritmi personas atrašanas iespējamībai, kas variē 10–95 % robežās atkarībā no attāluma, kādā varētu tikt atrasta pazudusī persona, kā arī izskaitļoti nepieciešamie policijas resursi personas atrašanai.

Ja Valsts policijas rīcībā būtu šāda programmatūra, kas vēl tiktu papildināta gan ar SIA "Jāņa sēta" *Baltic Maps* digitālajām kartēm, gan ar datiem par Latvijā bezvēsts pazudušām un vēlāk atrastām personām, tad tas būtu ļoti praktisks un noderīgs instruments, kas paaugstinātu policijas darbinieku efektivitāti bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanā.

5. Analizējot esošo normatīvo regulējumu attiecībā uz bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanu, secināts, ka nav vienota tiesiskā regulējuma bezvēsts prombūtnē esošas personas jēdziena definīcijai.

Policija ir tiesībsargājoša iestāde, kas veic bezvēsts prombūtnē esošu personu meklēšanu. Esošais tiesiskais regulējums nosaka, ka Operatīvās darbības likuma 2. pantā jēdziens "bez vēsts pazudušās personas" ir iekļauts sadaļā par operatīvās darbības uzdevumiem, savukārt Valsts policijas 2019. gada 23. decembra iekšējos noteikumos Nr. 16 "Personu meklēšanas noteikumi" ir iekļauta jēdziena "meklējamo personas" definīcija, kura ietver gan likumpārkāpēja, gan bezvēsts prombūtnē esošas personas, gan arī neatpazīta cilvēka līķa jēdzienisko saturu.

Priekšlikumi: izvirzīt diskusijai jautājumu par nepieciešamību skaidri definēt dažus jēdzienus par personām, kuras policija meklē savu uzdevumu ietvaros:

- 1) jāveic grozījumi likumā "Par policiju", papildinot šo normatīvo aktu ar 12. panta septīto daļu un izsakot to šādā redakcijā: *"Bezvēsts prombūtnē esoša persona ir fiziska persona, kuras atrašanās vieta nav zināma un par kuru ir pamats uzskatīt, ka tās dzīvībai vai veselībai var draudēt briesmas"*;
- 2) papildus jādefinē meklējamās personas jēdziens, tādā veidā to nodalot un jēdzieniskajā saturā iekļaujot saturu, ka tā ir persona, kura veikusi likum-pārkāpumu un kuru meklē policija.

Tāpēc likums "Par policiju" jāpapildina ar 12. panta astoto daļu un jāizsaka tas šādā redakcijā: *"Meklējamā persona ir fiziskā persona, kurai ir kāds no juridiski pamatotiem personas brīvības ierobežojumiem, kuras atrašanās vieta nav zināma un kuras meklēšanu ir izsludinājusi policija."*

Piedāvātie grozījumi likumā "Par policiju" būtu jāizvērtē likumdevējam – Latvijas Republikas Saeimai. Pozitīva lēmuma rezultātā tie veidotu vienotu izpratni par jēdzieniem "bezvēsts prombūtnē esoša persona" un "meklējamā persona", pilnveidojot normatīvo regulējumu mūsu valstī.

Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā

Darba autors: **Rinalds Ķīmenis**
Darba vadītāja: *Mg. iur. Solvita Kristapa*

Saturs

Anotācija

Ievads

1. Automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdziens un tiesiskais regulējums
2. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un tā pazīmes
 - 2.1. Noziedzīga nodarījuma objekts un objektīvā puse
 - 2.2. Noziedzīga nodarījuma subjekts un subjektīvā puse
3. Datorkrāpšanas kriminālatbildības problemātika
 - 3.1. Datorkrāpšanas nošķiršana no citiem noziedzīgiem nodarījumiem
 - 3.2. Datorkrāpšanas kopības ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem iespējamība

Nobeigums

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Citi avoti un/vai npublicētie materiāli

Anotācija

Bakalaura darbā tiek apskatīts automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdziens, krāpšanas automatizētā datu apstrādes sistēmā noziedzīga nodarījuma sastāvs un tā pazīmes, kā arī kriminālatbildības problemātika.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt ar kriminālatbildību par izdarītu datorkrāpšanu saistītos problēmjaudājumus un sniegt iespējamus to risinājumus.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) izpētīt normatīvo aktu bāzi, kas reglamentē kriminālatbildību par datorkrāpšanu;
- 2) izpētīt un izprast automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdzienu un tās tiesisko regulējumu;

3) noskaidot juristu viedokli un salīdzināt pastāvošo tiesu praksi par minēto tēmu;

4) piedāvāt risinājumus, ieteikumus atklāto problēmu novēršanā.

Bakalaura darba izstrādē izmantotās pētīšanas metodes: dokumentālā, izziņas/ indukcijas, vēsturiskā un salīdzinošā.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmā nodaļa ir veltīta, lai izprastu automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdzienu un tiesisko regulējumu. Otrajā nodaļā ir analizēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, izpētot noziedzīga nodarījuma objektu, objektīvo pusi, subjektu un subjektīvo pusi. Trešā nodaļa ir veltīta datorkrāpšanas kvalifikācijas problemātikai, apskatot datorkrāpšanas nošķiršanu no citiem noziedzīgiem nodarījumiem un datorkrāpšanas kvalifikāciju pēc noziedzīgo nodarījumu kopības.

Bakalaura darba apjoms ir 67 lappuses.

Ievads

Krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā dēvē arī par datorkrāpšanu, kas izpaužas kā svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšanu, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, lai ietekmētu tās resursu darbību. Ir nepārprotami novērots un redzams, ka, mūsdienu tehnoloģijām un tehnoloģiskajām iespējām attīstoties, arī datorkrāpšana ir izdarījusi tieši to pašu. Jebkura datorizēta ierīce kopš tās izgudrošanas brīža līdz šim ir attīstījusies un turpinās to darīt, kas liks arī datorkrāpniekiem darīt tieši to pašu.

Datorkrāpšanas veidi, tāpat kā jebkuri citi krāpšanas veidi, vienmēr pielāgosies mūsdienu tendencēm, tāpēc parādās jauni noziedzīgi nodarījumi un datorkrāpšanas veidi. Jaunie datorkrāpšanas veidi paliek arvien viltīgāki, un arī cīņa ar tiem arvien kļūst daudz sarežģītāka. Tāpat, paralēli attīstoties automatizētām datu apstrādes sistēmām, vecie datorkrāpšanas veidi noveco, kas var padarīt iepriekš zinošos "hakerus" mazliet nespēcīgākus, ja tie neturpinās orientēties kibervidē.

Cīņa ar datorkrāpšanu pēdējos gados ir kļuvusi daudz aktīvāka un sarežģītāka. Arī Latvijas Republikas Valsts kontrole atzinumā "Noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošo faktoru izvērtējums" ir norādījusi, ka prokuratūra par prioritāriem kriminālvajāšanā ir noteikusi virkni noziedzīgu nodarījumu finanšu un ekonomikas jomā, tajā skaitā datorkrāpšanu lielā apmērā.¹

¹ Latvijas Republikas Valsts kontrole. *Noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanas un iztiesāšanas efektivitāte*. <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/noziedzigu-nodarijumu-ekonomikas-un-finansu-joma-izmeklesanas-un-iztiesasanas-efektivitate> (sk. 16.10.2023.).

Tiesībsargājošajām iestādēm ir jābūt gatavām cīnīties ar dažādām noziedznieku jaunizveidotajām metodēm, jāprot atpazīt izdarītos noziedzīgos nodarījumus, kā arī laikus ir jābrīdina sabiedrība par jaunajiem krāpšanas veidiem, jo prakse liecina, ka izkrāptās naudas summas ir ļoti lielas. Taču tiesībsargājošās iestādes bieži neizprot datorkrāpšanu, kā arī sabiedrība nav uztvērusi brīdinājumus par datorkrāpšanu un to veidiem. Nereti ir redzams, ka sabiedrības neinformētības dēļ tiek izkrāptas lielas naudas summas. Jo spēcīgāka kļūst kibervides drošība, jo spēcīgāki kļūst krāpnieki, jo tie vienmēr pielāgo savas metodes un attīsta savas zināšanas šajā jomā.

Likumdošanā ir dažādas nepilnības saistībā ar krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā. Ir būtiskas nianšes, kas līdz šim Krimināllikumā esošajā redakcijā nav atrunātas un dod krāpniekiem iespēju turpināt darboties, un šīs darbību rezultātā viņi nevar tikt saukti pie kriminālatbildības.

Izvēloties darba tēmu, viens no kritērijiem bija tas, ka datorkrāpšanas tēmu darba autors ir pētījis iepriekš un savu iepriekšējo darbu izstrādē ir saskatījis dažādas nepilnības, kuras nepieciešams uzlabot, lai šie darbi būtu precīzāki un praksē strādātu pareizi. Tāpat datorkrāpšanas apkarošana ir aktuāla ne tikai Latvijai, bet visai pasaulei. Viss mūsdienās tiek datorizēts. Tāpat ir arī jāsaprot, ka latvieti var apkrāpt ne tikai latvietis no Latvijas, bet gan cilvēks no jebkuras citas valsts.

Izvēlētā tēma ir maz pētīta, un darba izstrādei tas rada dažādus izaicinājumus. Krimināllikumā 177.¹ pants par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā parādījās jau 2005. gadā, taču Latvijā šis datorkrāpšanas paveids eksistēja jau daudz agrāk, dodot iespēju krāpniekiem mantkārīgos nolūkos izmantot informāciju sistēmu vājās vietas un cilvēku neinformētību un lētticību. Lai gan Krimināllikuma 177.¹ pants pastāv nu jau pilnus 18 gadus, tas joprojām nav līdz galam izpētīts un paplašināts, lai praksē darbotos pareizi. Neloģiski, ka līdz ar kibervides attīstību šis pants par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā paralēli neattīstās.

Datorkrāpšana kā krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā normatīvajos aktos nav plaši definēta, un tas sagādā dažādas problēmas praksē pierādīt, ka konkrētais krāpšanas veids ir bijusi datorkrāpšana. Krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā Latvijā aplūko ļoti maz pētnieku, un pieejamās literatūras klāsts ir samērā šaurs, salīdzinot ar jebkādu citu izplatītāku noziedzīgu nodarījumu, piemēram, zādzībām vai noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir saistīti ar narkotisko/psihotropo vielu nelegālu apriti. Visbiežāk krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā tiek aplūkota dažādos citos pētījumos, kas ir saistīti ar krāpšanu vai ar cita veida noziegumiem kibervidē. Tāpat darba autors interneta vidē izpētījis citu personu viedokļus par automatizētām datu apstrādes sistēmām, lai saprastu, kāds ir sabiedrības aptuvenais skatījums uz šāda veida sistēmām un vai sabiedrībai ir saprašana, kas tas vispār ir.

Normatīvajos aktos nav skaidri definēts, kas ir automatizēta datu apstrādes sistēma. Tas rada sabiedrības neizpratni par to, ko šis jēdziens nozīmē. Tiek jauktas citas kibernetikā pieejamās sistēmas ar automatizētu datu apstrādes sistēmu. Darba izstrādes laikā šīs divas atšķirīgās sistēmas tiek nošķirtas, sniedzot korektu skaidrojumu.

Bakalaura darba izstrādē ir aplūkoti dažādi jautājumi par automatizētas datu apstrādes sistēmas un krāpšanas automatizētā datu apstrādes sistēmā jēdzienu, noziedzīgā nodarījuma sastāvu un tā pazīmēm, kā arī par datorkrāpšanas kriminālatbildības problemātiku. Automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdziena izprašanai tika izmantoti dažādi interneta un publisko rakstu avoti, lai pēc iespējas precīzāk tiktu izprasta šīs datu apstrādes sistēmas būtība.

Pētījuma objekts: datorkrāpšanas krimināltiesiskais regulējums Latvijā.

Pētījuma mērķis: izpētīt ar kriminālatbildību par izdarītu krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā saistītos problēmjautājumus, kā arī sniegt tiem loģisku un pamatotu risinājumu.

Pētījuma priekšmets: normatīvie akti, kas reglamentē kriminālatbildību par datorkrāpšanu, kā arī prakses materiāli saistībā ar datorkrāpšanu.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) izpētīt normatīvo aktu bāzi, kas reglamentē kriminālatbildību par datorkrāpšanu;
- 2) izpētīt un izprast jēdzienu "automatizēta datu apstrādes sistēma" un tās tiesisko regulējumu;
- 3) noskaidrot juristu viedokli un salīdzināt pastāvošo tiesu praksi par šo tēmu;
- 4) piedāvāt risinājumus un ieteikumus atklāto problēmu novēršanā.

Pētniecības metodes: dokumentālā, izziņas/indukcijas, vēsturiskā un salīdzinošā.

Pētījuma avoti: bakalaura darba izstrādē izmantoti 46 literatūras avoti. Lai aplūkotu krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā, nepieciešams apskatīt normatīvos aktus, tiesu prakses apkopojumus, juridisko literatūru, kā arī publikācijas, kas ir attiecināmas uz šo tēmu.

Publikācijas par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā ir viens no vislietderīgākajiem materiāliem, kurus nepieciešams aplūkot kvalitatīvai bakalaura darba izstrādei. Šāda veida publikācijas satur citu šīs jomas pētnieku domas un problēmjautājumu apskatu, kas ir ļoti būtiska sastāvdaļa kvalitatīva bakalaura darba izstrādei. Tāpat nepieciešams aplūkot gan interneta vidē sniegtos skaidrojumus, jēdzienus, gan arī to, ko citas personas ir meklējušas un centušās noskaidrot tieši par automatizētām datu apstrādes sistēmām, lai gūtu priekšstatu par to, kas šajā jomā ir neskaidrs.

Darba gaitā neskaidru situāciju gadījumos ir sniegti piemēri ar situācijām, lai katra no tām būtu saprotama. Ir jāapskata un savstarpēji jāsalīdzina arī pārējo Baltijas valstu tiesiskais regulējums, lai būtu iespējams izdarīt secinājumus par to,

kā Lietuvā un Igaunijā tiek nošķirta krāpšana no datorkrāpšanas, un noteiktu šajos tiesiskajos regulējumos līdzīgo un atšķirīgo, salīdzinot ar Latviju.

Krimināllikuma 177.¹ pants "Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā" esošajā redakcijā ir izteikts pārāk šauri, un pētāmais Krimināllikuma pants būtu jāpaplašina, ietverot vairāk skaidrojumu un paplašinājumu.

Nobeigums

Kibernoziedzība aizvien vairāk pieaug visā pasaulē, tajā skaitā Latvijā. Valsts policija kā vienu no savām prioritātēm ir noteikusi tieši cīņu ar kibernetiskajiem, kas ietver arī datorkrāpšanu. Kopš 2022. gada 1. augusta Valsts policijā ir izveidota Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kibernetiskajiem apkarošanas pārvalde. Šīs struktūrvienības kompetencē ietilpst noziedzīgu nodarījumu ar plašu sabiedrisko rezonansi, ievērojamu apmēru, starpreģionu, pārrobežu dimensijas raksturu izmeklēšana.

Kibernoziedzība ir viens no ienesīgākajiem noziedzīgi iegūto ienākumu veidiem. Pasaulē katru gadu kibernetiskajiem upuri zaudē apmēram 388 miljardus ASV dolāru, kas kibernetiskajiem padara krietni "pelnošāku" (noziedzīgā kārtā iegūtas naudas apmēra ziņā) par tirdzniecību ar marihuānu, kokaīnu un heroīnu.²

Darba izstrādes gaitā saistībā ar kriminālatbildību par datorkrāpšanu ir izdarīti vairāki secinājumi, un daži no tiem ir attiecināmi uz teorētiskajiem datorkrāpšanas aspektiem, daži – uz datorkrāpšanas kvalifikācijas praktiskajiem jautājumiem, kā arī ir sniegti vairāki priekšlikumi problēmjaudājumu risināšanai.

Secinājumi un priekšlikumi

Salīdzinot Latvijas krimināltiesībās noteikto kriminālatbildību par datorkrāpšanu ar kaimiņvalstīs – Lietuvā un Igaunijā – reglamentēto kriminālatbildību par datorkrāpšanu, tā ir noteikta atšķirīgi. Lietuva nav atsevišķi izdalījusi atbildību par datorkrāpšanu, savukārt Igaunija un Latvija to ir izdarījuši.

Izpratni par datorkrāpšanas sastāvu varētu veicināt automatizētās datu apstrādes sistēmas jēdziena skaidrojuma iekļaušana normatīvajos aktos, jo šobrīd šī jēdziena skaidrojumu var rast tikai skaidrojošajās vārdnīcās.

Pētot vārdu salikuma "krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā" skaidrojumu, secināts, ka tas ir saprotams kā krāpšana, kas notiek sistēmā, kur programmatūras un aparatūras kopums sadarībā ar apkalpojošo personālu nodrošina automātisku datu apstrādi ar jebkāda veida datu veicamajām darbībām, kas darbojas bez cilvēka līdzdalības, un šīs krāpšanas rezultātā tiek iegūta sveša manta vai tiesības uz šādu mantu.

² LV portāls. (20. septembris, 2022). *Kiberkrāpšanas sērga vērsas plašumā*. <https://lvportals.lv/viedokli/344780-kiberkrasanas-serga-versas-plasuma-2022> (sk. 30.11.2023.).

Latvijas Krimināllikumā datorkrāpšanas sastāvam likumdevējs ir noteicis tikai vienu izpausmes veidu – apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus. Šāds likumdevēja skaidrojums praksē, nenoliedzami, rada problēmu, jo, ja persona veic jebkādas citas darbības, ietekmējot automatizēto datu apstrādes sistēmu, un tādējādi prettiesiski iegūst svešu mantu, tad šāds nodarījums tomēr nav atzīstams par datorkrāpšanu, un persona nav saucama pie kriminālatbildības atbilstoši Krimināllikuma 177.¹ pantam. Tāpat Krimināllikuma 177.¹ pants neietver situāciju, kurā tiek ļaunprātīgi izmantotas datorsistēmas tehniskās nepilnības vai nepareiza datorsistēmas funkcionēšana, lai iegūtu mantisku labumu.

Praksē fiziska skaidrā nauda un kuponi, kurus var ievietot automātos, netiek uzskatīti par datiem. Taču tas ir nepareizs pieņēmums, jo viltota bezkontakta karte, kura spēj apmānīt automatizētu datu apstrādes sistēmu, ievadot tajā nepatiesus datus un iegūstot mantisku labumu, tiks vērtēta kā dati. Tāpēc gan viltotas, gan īstas fiziskas monētas, banknotes un kuponi būtu jāvērtē tāpat kā viltota bezkontakta bankas karte, jo tie veic tieši tādu pašu apmaksas funkciju un tieši tādā pašā veidā kā nepatiesu datu ievadīšana un ietekmē automatizētās datu apstrādes sistēmas darbību.

Darba gaitā ir izvirzīti vairāki priekšlikumi Krimināllikumā iekļautās datorkrāpšanas sastāva pilnveidošanai.

Lai arī lielāka sabiedriskā bīstamība ir tieši tajos gadījumos, kad datorkrāpšanu izdara personas, kuras ļoti labi orientējas kibervidē, un personas, kuras pārzina automatizēto datu apstrādes sistēmu darbību, jo tās šādas sistēmas ir uzturējušas vai izstrādājušas, nav noteikta atšķirīga atbildības pakāpe šādām personām.

Tiesību teorijā attiecībā uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem, tajā skaitā uz datorkrāpšanu, tiek lietots neprecīzs noziedzīgā nodarījuma subjekta definējums, apgalvojot, ka subjekts var būt tikai pieskaitāma persona, kaut gan pie kriminālatbildības ir saucama arī ierobežoti pieskaitāma persona.

Ir atzīstams, ka Krimināllikuma 177.¹ panta subjekts, tāpat kā citiem noziedzīgo nodarījumu sastāviem, ir ikviena fiziska persona, kas līdz nozieguma izdarīšanas dienai ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu un ir pieskaitāma vai ierobežoti pieskaitāma.

Gan krāpšanas, gan datorkrāpšanas gadījumā primārais apdraudējuma objekts ir īpašumtiesības, jo abi krāpšanas veidi ir saistīti ar vēlmi iegūt svešu mantu vai tiesības uz svešu mantu un šie abi veidi ir iekļauti vienā Krimināllikuma nodaļā "Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu", kas arī atspoguļo primāro noziedzīgā nodarījuma objektu.

Automatizētās datu apstrādes sistēmas darbības apdraudējums ir tikai otršķirīgs faktors.

Tiesu praksē tiek uzskatīts, ka Krimināllikuma 193. panta (Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem) sastāvs aptver Krimināllikuma

177.¹ panta (Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā) sastāvu, kaut gan abiem šiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir atšķirīgi apdraudējuma objekti. Kriminālabildība ir nosakāma pēc abu iepriekš minēto noziedzīgo nodarījumu kopības.

Tiesu praksē tiek dažādi interpretēta kriminālabildības noteikšana par datorkrāpšanu. Aplūkojot datorkrāpšanas noziedzīgā nodarījuma sastāvu, ir redzams, ka ar tā piemērošanu ir vairākas neskaidras problēmas.

Praksē nav apsvērts jautājums par Krimināllikuma 177.¹ panta (Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā) un Krimināllikuma 210. panta (Kredīta un citu aizdevumu negodprātīga saņemšana un izmantošana) kvalifikāciju pēc noziedzīgu nodarījumu kopības.

Tā kā abiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir atšķirīgi apdraudējuma objekti, Krimināllikuma 177.¹ pantā un Krimināllikuma 210. pantā minētie noziedzīgie nodarījumi būtu kvalificējami pēc noziedzīgo nodarījumu kopības.

Par darba tēmu ir ļoti maz tiesu prakses materiālu, proti, nav neviena tiesas sprieduma, kas būtu taisīts laikā pēc 2018. gada. Šāds tiesu prakses materiālu trūkums, visticamāk, ir skaidrojams gan ar problēmām šīs kategorijas noziegumu atklāšanā un pierādīšanā, gan ar šīs kategorijas noziegumu kvalifikāciju.

Lai arī tiesu prakses materiālu bija maz, izvirzītais darba mērķis ir sasniegts. Ir apskatīti aktuālie jautājumi saistībā ar kriminālabildību par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā, tāpat ir izpētīti normatīvie akti, kas reglamentē krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā, ir akcentēta problemātika kriminālabildībai par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā, kā arī sniegti un pamatoti šo problēmu risinājumi.

Priekšlikumi

1. Krimināllikuma 20. nodaļā izveidot jaunu 240.1 pantu "Automatizētas datu apstrādes sistēmas jēdziens". Šajā pantā jāiekļauj viena daļa ar skaidrojumu: *"Automatizēta datu apstrādes sistēma ir sistēma, kur programmatūras un aparatūras kopums sadarbībā ar apkalpojošo personālu nodrošina automātisku datu apstrādi ar jebkāda veida datu veicamām darbībām, kas darbojas bez cilvēka līdzdalības."*

2. Krimināllikuma 177.¹ panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: *"Par svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšanu, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus vai jebkādā citā veidā apzināti iedarbojoties uz automatizētu datu apstrādes sistēmu, lai ietekmētu tās resursu darbību, vai ļaunprātīgu datorsistēmas tehniskās nepilnības izmantošanu, lai iegūtu mantisku labumu (datorkrāpšana), – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu."*

3. Krimināllikuma 177.¹ panta trešajā daļā iekļaut speciālo subjektu, izsakot šo panta daļu šādā redakcijā: "Par datorkrāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, *vai ja to ir izdarījusi persona, kuras darba pienākumos pēdējo divu gadu laikā no nozieguma izdarīšanas brīža ir bijusi automatizētas datu apstrādes sistēmas uzturēšana vai programmatūras izstrādāšana*, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, confiscējot mantu vai bez mantas confiscācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās."

Policijas darba organizācija sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā publiskos pasākumos: tiesiskie un praktiskie aspekti

Darba autors: Jānis Balodis
Darba vadītājs: Mg. iur. Artis Velšs

Saturs

Anotācija

Abstract

Ievads

1. Publisku pasākumu saistīti jēdzieni un tiesiskais regulējums
2. Policijas darba organizatoriskais process publisku pasākumu laikā
 - 2.1. Sabiedriskās kārtības nodrošināšanā iesaistītie subjekti un to kompetence
 - 2.2. Sabiedriskās kārtības nodrošināšanas organizatoriskās īpatnības
3. Publisko pasākumu drošības plānošana un īstenošana
 - 3.1. Publiski pasākumi ar zemu apdraudējuma risku
 - 3.2. Publiski pasākumi ar augstu apdraudējuma risku

Secinājumi

Priekšlikumi

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Anotācija

Šī pētījuma aktualitāti nosaka tas, ka publiski pasākumi attīstās un kļūst komplikētāki, tajos tiek realizētas jaunas un inovatīvas idejas. Pasākumi ir kļuvuši par vienu no populārākajām sabiedriskās aktivitātes izpaušmes veidiem, kuros tiek apmierinātas indivīda personiskās vajadzības.

Pētījuma mērķis ir pētīt policijas darba organizatoriskos aspektus un normatīvo regulējumu, koordinējot izpildot uzdevumus sabiedriskās kārtības nodrošināšanai publisku pasākumu laikā, un izteikt priekšlikumus efektīvākai policijas darbībai.

Bakalaura darba uzdevumi: raksturot policijas darba organizatorisko procesu, nodrošinot sabiedrisko kārtību publisko pasākumu laikā; izpētīt sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas plānu izstrādi; veikt pasākumu norises un kontroles analīzi; noskaidrot problēmas, formulēt pētījumā balstītus secinājumus un izstrādāt priekšlikumus.

Pētāmie jautājumi tika pamatoti ar normatīvajiem aktiem, policijas darbinieku pieredzi, izstrādājot publisku pasākumu drošības plānus, kā arī savu pieredzi, kas gūta ikdienas darbā, nodrošinot sabiedrisko kārtību un drošību publisko pasākumu laikā.

Kopējais darba apjoms ir 51 lappuse, izmantotie avoti – starptautiskie tiesību akti, Latvijas Republikas likumi, tiesu prakse, monogrāfiskie izdevumi, elektroniskie resursi.

Atslēgvārdi: policija, darba organizācija, sabiedriskās kārtības nodrošināšana, publisks pasākums, drošības nodrošināšana, tiesiskie aspekti, praktiskie aspekti.

levads

Lai izprastu Valsts policijas darba organizatorisko problemātiku sabiedriskās kārtības nodrošināšanā publisku pasākumu laikā, ir jāņem vērā mūsdienu tendences, kā gan publisku izklaides pasākumu rīkotāji, gan protestu un piketu rīkotāji tos organizē, kā arī ne tikai valsts, bet arī pieaugošā pašvaldības loma.

Ir nepieciešams ievērot normatīvo regulējumu un cilvēktiesības, lai valsts sasniegtu sabiedrības stabilitāti, un to nodrošina un aizsargā valsts. Tiesību uzraudzība attiecas uz Latvijas Republikas Satversmē noteiktajām konstitucionālajām tiesībām un brīvībām. Satversmes 89. pants noteic: "Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem."¹

Cilvēku tiesības uz pulcēšanās brīvību noteic Latvijas Republikas Satversmes 103. pants², ka valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību, savukārt šīs brīvības īstenošanu detalizētāk regulē likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem".

Darba praksē, nodrošinot sabiedrisko kārtību un sabiedrības drošību publisku pasākumu laikā, lielākās domstarpības rodas jautājumos par cilvēktiesībām, robežām, lai šīs tiesības nepārkāptu, un par valsts tiesībām sabiedrības interesēs ierobežot

¹ Latvijas Republikas Satversme. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993., 89. pants.

² *Ibid.*, 103. pants.

personu tiesības. "Lai nodrošinātu kādas pamattiesības īstenošanu un tajā pašā laikā arī aizsargātu citu personu tiesības un citas konstitucionālās vērtības, valsts likumdošanas ceļā nosaka pamattiesības īstenošanas kārtību un ierobežojumus (prasības) šo pamattiesību īstenošanā."³

Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 11. pants paredz, ka tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tiem, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības.⁴

Valsts policija ir institūcija, kas seko, vai šis process tiek ievērots. Katra struktūrvienība veic uzliktos pienākumus un uzrauga konkrētas jomas, arī nodrošinot sabiedrisko kārtību. Tās tiesiskumu apliecina likums "Par policiju", 1. pantā definējot, kas ir policija, savukārt 3. pantā ir raksturoti policijas uzdevumi, un viens no tiem ir "garantēt personu un sabiedrības drošību".⁵

Publiska pasākuma definīcija aktualizējās Covid-19 izplatības ierobežošanas pasākumu laikā, kad publiski pasākumi tika aizliegti vai ierobežoti, un normatīvajos aktos par to nesakcionētu rīkošanu vai dalību tajos tika paredzēta atbildība.⁶ Bieži vien gan plašsaziņas vietnēs, gan sarunvalodā tiek lietoti jēdzieni "publisks pasākums", "sabiedriska pasākums" un "masu pasākums". Neatkarīgi no tā, kā tiek nosaukts pasākums, tiek piemērotas Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā ietvertās tiesību normas, ja tas atbilst šajā likumā lietotajam jēdzienam "publisks pasākums". Publiskus pasākumus vienojošās pazīmes ir šādas: organizēts un plānots pasākums, notiek publiskā vietā, ir sabiedrībai pieejams.

Tiesību realizācija tiek īstenota ar indivīda aktīvu piedalīšanos dažādos publiskos pasākumos, kas tiek rīkoti ar valsts, pašvaldību, politisko partiju, arodbiedrību, kultūras, reliģisko, sporta un citu nevalstisko organizāciju atbalstu. Normatīvajā regulējumā tos iedala šādi: izklaides un svētku pasākumi (svētku, kultūras, piemiņas, izklaides, sporta vai atpūtas pasākumi) tiek reglamentēti Publisku izklaides un

³ Levits, E. (2000). Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. No: *Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā*. I. Ziemele (red.). Tiesu namu aģentūra.

⁴ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950. Latvijas Vēstnesis, 143/144, 13.06.1997.

⁵ Likums "Par policiju". 04.06.1991. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 31/32, 15.08.1991., 1. un 3. pants.

⁶ Latvijas Pasākumu forums. (10. novembris, 2020). *Kas ir publisks pasākums un kas nē? Pasākuma definīcija un labā prakse Latvijā*. <https://www.facebook.com/pasakumuforums/videos/kas-ir-publisks-pas%C4%81kums-un-kas-n%C4%93pas%C4%81kuma-defin%C4%ABcija-un-lab%C4%81-prakse-latvij%C4%81latv/2464003657230017/>

svētku pasākumu drošības likumā, savukārt politiskie pasākumi (sapulces, gājieni, piketi) tiek reglamentēti likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem".⁷

Pētījuma mērķis: pētīt normatīvo regulējumu un tā piemērošanu, Valsts policijai izpildot un koordinējot uzdevumus sabiedriskās kārtības nodrošināšanai publisko pasākumu laikā.

Pētījuma objekts: tiesiskās attiecības, kas veidojas starp Valsts policiju un publiskajā pasākumā iesaistītajiem subjektiem.

Pētījuma priekšmets: tiesību akti, kas reglamentē publisku pasākumu pieteikšanu, un Valsts policijas darbu reglamentējošie normatīvie akti.

Pētījuma jautājums: vai normatīvais regulējums ir atbilstošs un efektīvs, lai Valsts policija varētu nodrošināt sabiedrisko kārtību un cilvēktiesību ievērošanu publisku pasākumu laikā?

Pētniecības metodes:

- 1) aprakstošā – lai skaidrotu tiesību aktu saturu;
- 2) analītiskā – lai pētītu jēdzienu izpratni.

Darbā tiek izmantotas tiesību normu interpretācijas metodes:

- 1) gramatiskā – lai skaidrotu publisko pasākumu jēdzienu un būtību;
- 2) sistēmiskā – lai pārbaudītu tiesību normas atrašanās vietu citu tiesību normu sistēmā;
- 3) teleoloģiskā – lai skaidrotu normatīvo aktu par publiskiem pasākumiem un Valsts policijas darba organizāciju publiskos pasākumos regulējuma mērķi.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) raksturot Valsts policijas darba organizatorisko procesu, nodrošinot sabiedrisko kārtību publisko pasākumu laikā;
- 2) izpētīt sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas plānu izstrādi;
- 3) veikt pasākumu norises un kontroles analīzi;
- 4) noskaidrot problēmas, formulēt pētījumā balstītus secinājumus un izstrādāt priekšlikumus.

Darba autors, veicot dienesta pienākumus Valsts policijas Kārtības policijas pārvaldē, darba praksē sastopas gan ar veiksmīgi organizētu drošības nodrošināšanu publisku pasākumu laikā, gan ar dažādām problēmsituācijām un pat pretrunām starp tiesisko regulējumu un praktisko darbu. Tas arī ir izskaidrojums interesei izprast praktisko un tiesisko mijiedarbību starp šīm problēmām.

Pētījuma struktūra: darbs sastāv no trīs nodaļām un to apakšnodaļām.

Pirmajā nodaļā ir pētīts publisku pasākumu raksturojums, skaidroti ietvertie jēdzieni un analizēti pasākumu norisi reglamentējošie normatīvie akti. Otrajā nodaļā ir apskatīts publisku pasākumu iedalījums, sabiedriskās kārtības nodrošināšanas

⁷ Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". 16.01.1997. Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.

organizatoriskais process, iesaistītie subjekti īpatnības un pasākumu norises kontrole. Trešajā nodaļā ir aplūkota drošības plānu izstrāde, izvērtēti plānu veidi un pētīti to riska apdraudējumi.

Nobeigums

Darba autors, izvēloties tēmu "Policijas darba organizācija sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā publiskos pasākumos tiesiskie un praktiskie aspekti", izvirzīja mērķi pētīt policijas organizatoriskos aspektus sabiedriskās kārtības nodrošināšanai publisku pasākumu laikā un izvirzīt priekšlikumus efektīvākai policijas darbībai. Darba mērķis ir sasniegts, un izvirzītie uzdevumi ir izpildīti. Bakalaura darbā tika apskatīti jēdzieni, kas saistīti ar publiskiem pasākumiem, sabiedrisko kārtību un Valsts policijas kompetenci, izvērtējot pasākuma drošības riskus, plānojot un īstenojot pienākumu izpildi kā sabiedriskās kārtības nodrošinātājs. Pētāmie jautājumi tika pamatoti ar normatīvajiem aktiem, policijas darbinieku pieredzi, izstrādājot publisku pasākumu drošības plānus, kā arī savu pieredzi, kas gūta ikdienas darbā, nodrošinot sabiedrisko kārtību un drošību publisko pasākumu laikā.

Pētījuma laikā autors ieguva jaunas teorētiskās zināšanas, līdz ar to radās padziļinātāka izpratne ne tikai par uzdevuma izpildi, bet arī par sabiedriskās kārtības nodrošināšanas procesu kopumā. Iegūtās zināšanas būs iespējams izmantot arī turpmākajā dienestā.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Pieteiktais pasākums mēdz būt duālas dabas – tāds, kas vienlaikus satur gan izklaides, gan uzskatu paušanas elementus.
2. Ir iespējama efektīvāka sadarbība ar pašvaldību, pasākuma organizatoru, iesaistītajiem drošības un glābšanas dienestiem, citiem valsts vai pašvaldību institūciju pārstāvjiem un speciālistiem, iesaistoties pasākuma plānošanā, paaugstināta riska pasākumos – jau drošības plāna izstrādes sākumā.
3. Ar 2024. gada 1. janvāri, kad pašvaldības policijai būs jābūt ikvienā pašvaldībā, kļūst aktuāls jautājums par to, kā tiks sadalītas kompetence starp Valsts policiju un pašvaldības policiju saistībā ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu publisku pasākumu laikā.
4. Ir nepieciešams plašāk izmantot iekšējos informācijas resursus, lai detalizētāk izprastu kārtības apdraudējumus un parādītu policijas gatavību sadarbībai, plānojot un piedaloties sabiedriskās kārtības nodrošināšanā.
5. Likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" netiek noteikta paaugstināta riska pasākuma definīcija, kāda tā ir Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā.

6. Valsts policija regulāri rīko taktiskās mācības, kas ir tieši saistītas ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu tādu publisku pasākumu laikā, kas izvērtušies masu nekārtībās, taču šajās mācībās nav pietiekamas citu dienestu iesaistes.

7. Viens no Galvenās kārtības policijas pārvaldes Resursu un krīzes vadības pārvaldes Krīzes vadības nodaļas uzdevumiem ir veidot, īstenot un koordinēt krīzes situāciju vadības un publisku pasākumu nodrošināšanas jomu attīstību atbilstoši Valsts policijas noteiktajām prioritātēm un stratēģiskajiem virzieniem. Komunicējot ar kolēģiem no Krīzes vadības nodaļas, secināts, ka pieteikumā vērojami līdzīgi trūkumi, kas nav iekļauti vai saskaņoti (pielikums Nr. 3).

8. Normatīvais regulējums un vadlīnijas⁸ drošības plānā paredz iekļaut detalizētu informāciju gan par pieteikto pasākumu un tā norisi, gan par kārtības uzturētāju izvietojumu, lomu, veicamajiem uzdevumiem ceļu satiksmes organizēšanā un sabiedriskās kārtības nodrošināšanā, taču kārtības uzturētāji par to netiek pilnvērtīgi informēti.

9. Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likums paredz arī izņēmumus, kad publiskā pasākuma pieteikumam atļauja nav nepieciešama – tad pasākuma organizators par tā norises vietu un laiku informē tikai pašvaldību, kuras administratīvajā teritorijā šo pasākumu paredzēts rīkot, bet Valsts policija var netikt informēta.

Priekšlikumi

1. Jāveic grozījumi Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 3. panta otrās daļas otrajā punktā un likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 2. panta pirmās daļas pirmajā punktā; ja kāds no publisku izklaides, piemiņas vai svētku pasākuma elementiem ietilpst likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" darbības jomā, tad katrs no pasākuma elementiem tiek vērtēts saskaņā ar attiecīgajiem normatīvajiem aktiem, bet izskatīts vienā pieteikumā.

2. Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā 6.¹ panta otrajā daļā jāsvīturo vārdi "ja nepieciešams", izsakot minētā panta daļu jaunā redakcijā: *"Ja kāda no šā panta pirmajā daļā minētajām iestādēm konstatē trūkumus paaugstināta riska pasākuma drošības plānā, tā 10 darbdienu laikā no dokumentu saņemšanas dienas informē pasākuma organizatoru par konstatētajiem trūkumiem un rīko pasākuma drošības plāna izskatīšanas sanākumi, kurā piedalās šā panta pirmajā daļā minēto iestāžu pārstāvji. Pasākuma organizators novērš konstatētos trūkumus un līdz dienai, kad iesniegums par publiska pasākuma rīkošanu tiek iesniegts pašvaldībai, saskaņo pasākuma drošības plānu ar šā panta pirmajā daļā minētajām iestādēm."*

⁸ Valsts drošības dienests. (2022). *Vadlīnijas paaugstināta riska pasākumu drošības plānošanai, organizēšanai un nodrošināšanai*. Nav pieejams.

3. Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā jāpapildina 17. pants ar jaunu panta daļu: "*Sabiedriskās kārtības nodrošināšanā pašvaldība ievēro policijas kompetences sadalījumu, piesaistot Valsts policiju paaugstināta riska pasākumos un gadījumos, kad pašvaldības policijas resurss ir nepietiekams sabiedrības kārtības nodrošināšanai.*" Šāds grozījums jāiekļauj arī likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" otrajā nodaļā "Vispārīgie noteikumi".
4. Valsts policijas noteikumu Nr. 18 "Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanas, satiksmes uzraudzības un autopārvadājumu uzraudzības jomā" 57.4. punktā jāaizstāj vārdi "var pieprasīt" ar "pieprasa", izsakot jaunā redakcijā: "*ja pasākuma drošības kategorija atbilst LR2 vai LR3, struktūrvienības atbildīgais darbinieks pieprasa apdraudējuma riska informāciju par attiecīgo pasākumu no Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Kriminālizmeklēšanas pārvaldes 2. nodaļas*".
5. Likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" jāpapildina 1. pants ar jaunu piekto daļu – "Paaugstināta riska pasākums". Attiecīgi likuma 14. panta pirmā daļa jāpapildina ar jaunu prim daļu – "Paaugstināta riska pasākuma drošības plāna izstrāde un saskaņošana".
6. Atbilstoši Ministru kabineta rīkojumam Nr. 476 "Par Valsts civilās aizsardzības plānu" tieši Valsts policija ir par izpildi atbildīgā institūcija teorētiskās un praktiskās mācībās tiesībsargājošām iestādēm un operatīvajiem dienestiem šādu notikumu pārvaldībā un lokalizācijā. Īstenojot Valsts policijai uzdotos pienākumus, jāveicina visu iesaistīto dienestu kopīga sadarbība, lai uzlabotu gan teorētiskās, gan praktiskās zināšanas.
7. Jāizstrādā metodiskie norādījumi "Paaugstināta riska pasākuma pieteikšana", kur Galvenās kārtības policijas pārvaldes Resursu un krīzes vadības pārvaldes Krīzes vadības nodaļas amatpersona kā eksperts spētu norādīt uz informāciju, kas pasākuma organizatoram nepieciešama, izstrādājot pieteikumu, – tas veicinātu kvalitatīva drošības plāna izstrādi un atvieglotu atbildīgās amatpersonas darbu, izskatot pieteikumus.
8. Drošības plānā jāiestrādā objektu, zonu vai struktūrvienību atbildīgajām amatpersonām nepieciešamais informācijas apjoms, iepazīstinot kārtības uzturētājus ar veicamajiem uzdevumiem ceļu satiksmes organizēšanā un sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Ja nepieciešams, jāiepazīstina ar visu drošības plānu.
9. Lai veidotu labu sadarbību starp pašvaldībām un policiju, tad, saņemot informāciju par pasākumu, kuram nav nepieciešama atļauja, pašvaldībai jāinformē pašvaldības policija un Valsts policija, lai šo informāciju pieņemtu un iekļautu norādīto vietu ikdienas patrulēšanas maršrutā.

Pielikums

Profesionālā bakalaura studiju programma "Policijas darbs"

1. Ziņas par kvalifikāciju

- 1.1. Kvalifikācijas nosaukums: Profesionālais bakalaura grāds policijas darbā un Valsts policijas (VP) vecākā virsnieka profesionālā kvalifikācija
- 1.2. Galvenā studiju joma
kvalifikācijas iegūšanai: Civilā un militārā aizsardzība

2. Ziņas par kvalifikācijas līmeni

- 2.1. Kvalifikācijas līmenis: Pirmais akadēmiskais grāds, kas atbilst Eiropas / Latvijas kvalifikācijas ietvarstruktūras 5. līmenim
- 2.2. Programmas ilgums: Pilna laika klātienes studijas: 4 gadi (8 semestri) vai 2 gadi (4 semestri), 160 kredītpunkti / 240 ECTS kredīti
Nepilna laika klātienes studijas: 4,5 gadi (9 semestri) vai 2,5 gadi (5 semestri), 160 kredītpunkti / 240 ECTS kredīti
- 2.3. Uzņemšanas prasības: Vispārējā vidējā izglītība vai 1. līmeņa profesionālā augstākā izglītība (ar speciālista policijas darbā, vidējā komandējošā (jaunāko virsnieku) sastāva policista vai VP jaunākā virsnieka kvalifikāciju)

3. Ziņas par studiju saturu un rezultātiem

- 3.1. Studiju veids: pilna laika klātienes studijas / nepilna laika klātienes studijas

3.2. Programmas prasības

(programmas mērķis un plānotie studiju rezultāti):

Mērķis.

Sagatavot kvalificētus Valsts policijas vecākos virsniekus (piektā līmeņa profesionālā kvalifikācija) ar bakalauru grādu, kuriem ir teorētiskās zināšanas un profesionālās prasmes civilajā aizsardzībā.

Zināšanas.

Absolvents spēj parādīt VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) profesijai raksturīgās pamata un specializētās zināšanas un šo zināšanu kritisku izpratni, turklāt daļa zināšanu atbilst attiecīgās profesijas augstāko sasniegumu līmenim; spēj parādīt VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) profesionālās jomas svarīgāko jēdzienu un likumsakarību izpratni.

Prasmes.

Absolvents, izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus un prasmes, spēj:

- veikt profesionālu, inovatīvu vai pētniecisku darbību, formulēt un analītiski aprakstīt informāciju, problēmas un risinājumus savā profesijā, tos izskaidrot un argumentēti diskutēt par tiem gan ar speciālistiem, gan ar nespeciālistiem;
- patstāvīgi strukturēt savu mācīšanos, virzīt savu un padoto tālāku mācīšanos un profesionālo pilnveidi, parādīt zinātnisku pieeju problēmu risināšanā, uzņemties atbildību un iniciatīvu, veicot darbu individuāli vai komandā, pieņemt lēmumus un rast radošus risinājumus mainīgos vai neskaidros apstākļos.;
- patstāvīgi iegūt, atlasīt un analizēt informāciju un to izmantot, pieņemt lēmumus un risināt problēmas profesijā, parādīt, ka izprot profesionālo ētiku, prot izvērtēt savas profesionālās darbības ietekmi uz vidi un sabiedrību un piedalīties attiecīgās profesionālās jomas attīstībā.

Profesionālā bakalaura kompetences tiek iegūtas VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) darbības nozares teorētiskajos pamatos bāzētās, profesijas standartam atbilstošās, praktiski policijas darbā piemērojamās profesionālajās studijās un sadarbībā ar VP (un citu Latvijas policijas institūciju) iegūtās obligātās prakses laikā. Profesionālajam bakalauram ir attiecīgās profesionālās darbības nozarei atbilstošo disciplīnu un nozares teorētisko pamatu zināšanas, kā arī to piemērošanas prasmes.

Profesionālā bakalaura grāds kvalificē profesionālās darbības veikšanai policijas darba jomā VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) amatā un turpmākām studijām maģistra studiju programmā.

Kompetences.

Absolvents spēj:

- stratēģiski un analītiski formulēt un diskutēt par profesionālajiem aspektiem un attiecīgās nozares problēmām, ievērojot darbības īpatnības reģionā;
- izmantojot apgūtos teorētiskos pamatus un prasmes, risināt profesionālus jautājumus, kuri atbilst VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) amatam;
- strukturēt savu tālāko mācīšanos, virzīt savu tālāko izglītību un profesionālās kvalifikācijas pilnveidi;
- izvērtēt un izmantot attiecīgās darbības jomā dažādas metodikas un praktiskās pieejas;
- parādīt attiecīgā VP dienesta vecākā virsnieka (attiecīgā dienesta vecākā speciālista) profesijas teoriju, metodiku un uzskatu izpratni;
- iegūt, atlasīt un apstrādāt informāciju un izmantot jaunākos pētījumus un nozares sasniegumus savā praktiskajā darbībā;
- veikt jaunrades, pētniecisku un izglītojošu darbu policijas nozarē;
- praktiski veikt VP vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) profesionālos pienākumus;
- pieņemt un pamatot lēmumus savā darbības jomā, ievērojot reģiona īpatnības;
- izprast nozares profesionālo ētiku un nozares projektu īstenošanas ietekmi uz vidi un sabiedrību;
- strādāt patstāvīgi un komandā;
- izstrādāt un īstenot projektus.

Absolventam piemīt saskarsmes prasmes.

3.3. Kvalifikācijas klase: Piektā līmeņa profesionālā kvalifikācija

4. Ziņas par kvalifikāciju

4.1. Turpmākās studiju iespējas: Tiesības stāties maģistrantūrā

4.2. Profesionālais statuss: Valsts policijas vecākā virsnieka (vecākā speciālista policijas darbā) kvalifikācija